

LAPIN MAASEUTUOHJELMA

Ohjaa Lapin maaseudun rahoitusta EU-ohjelmakaudelle 2021–2027

”Tule Lapin maaseudulle - löydä kestävää onnea koko elämään!”

SISÄLLYS

Alkusanat

Tiivistelmä

Englanniksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltansaameksi

Johdanto

1. Lapin maaseudun kuvaus

2. Visio

3. Tavoitteet ja toimenpiteet

Kestävää voimaa

3.1. Vastuullista tekemistä

3.2. Voimaa Lappi-brändistä

3.3. Asuminen Lapissa

Luonnon aarreita

3.4. Rikas Lapin luonto

3.5. Maaseudun elinkeinot Lapin mahdollisuutena

3.6. Monipuolinen työllisyys

3.7. Koulutus ja osaavat toimijat

3.8. Viisas ja kestävä matkailu

Rajaton rohkeus

3.9. Kansainvälisesti vikkellä Lappi

3.10. Kulttuuria ja rohkeita kokeiluita

3.11. Toimiva infra takaa saavutettavuuden

4. Saamelaiskäräjien nostot saamelaisten kotiseutualueelta

5. Ohjelman toteutus ja seuranta

6. Lapin maaseudulla toteutettavat muut maakunnalliset ohjelmat

7. Lähteet

Liitteet

Liite 1. Yhteenveto prosessista ja menetelmistä

Liite 2. Lapin maaseudun megatrendit ja keskeiset ilmiöt

Liite 3. Erätauko-keskustelut

Liite 4. Delfoi-menetelmä ennakointiprosessin osana

Liite 5. Lapin maaseudun tulevaisuuskuvat

Liite 6. Lapin maaseutuohjelman indikaattoritiedot

Liite 7. Pöytäkirja saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesta neuvottelusta koskien Lapin maaseutuohjelmaa ja matkailustrategiaa

Tiivistelmä

Lapin maaseutuohjelma pitää sisällään EU:n tulevan ohjelmakauden 2021–2027 tärkeimmät kehittämisteemat Lapin arktisella maaseudulla. Ohjelma on tarkoitettu työväliseksi kaikille maaseudun kehittämisestä kiinnostuneille. Lapin maaseutuohjelman visio on: ”*Kestävää voimaa Lapin maaseudun elämään - luonnon aarreaitta, rajaton ja avoin rohkealle toiminnalle ja kokeiluille*”. Visio kertoo kehittämisen tahtotilan ja tulevaisuudennäkymän, johon Lapissa halutaan päästä 2020-luvulla. Lapin tulee olla kestävästi toimiva maakunta, joka ammentaa voimaa luonnon aarreitastaan, ja joka toimii rajattomasti sekä avoimesti uskaltuen myös kokeilla uusia asioita.

Ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on jaettu kolmeen eri teemaan vision mukaisesti. Nämä teemat ovat **kestävä voima**, joka pitää sisällään muun muassa kierto- ja biotalouden sekä uusiutuvan energian hyödyntämisen, kierrättämisen edistämisen, Lappi-brändin vahvistamisen sekä Lapissa asumisen edellytysten turvaamisen. **Luonnon aarreaitta** -teema sisältää tavoitteita ja toimenpiteitä liittyen maaseudun elinkeinoihin kuten maa-, poro- ja metsätalouteen, työllisyyden parantamiseen, koulutukseen sekä viisaaseen ja kestäväan matkailuun, joka on Lapissa vahvasti luontoperäistä. **Rajaton rohkeus** tarkoittaa Lapin maaseutuohjelmassa sitä, että Lappi on kansainvälisesti vikkellä, vaalii omia paikalliskulttuureitaan, kokeilee rohkeasti uusia asioita ja takaa saavutettavuuden kehittämällä infraansa. Teemojen alla on tavoitteita ja toimenpiteitä, jotka tarkemmin kuvaavat tulevalla ohjelmakaudella kehitettäviä asioita Lapin maaseudulla. Saamelaiskäräjien esille nostamat saamelaisväestön kannalta tärkeät teemat käsitellään omassa luvussaan.

Lapin maaseutuohjelman toimenpiteitä voidaan toteuttaa useista eri rahastoista, joita on listattu ohjelmaan. Ohjelman toteutusta seurataan vuosittain pidettävissä Lapin ELY-keskuksen koolle kutsuissa seurantatapaamisissa. Ohjelman lopussa on kuvattu lyhyesti Lapin maaseudulla vaikuttavia muita maakunnallisia ohjelmia, jotka myös ohjaavat kehittämistoimia tulevalla ohjelmakaudella.

Lapin maaseutuohjelma on laadittu vuosien 2018–2019 aikana eri puolilla maakuntaa osallistavalla menetelmällä ottaen mukaan kuntalaiset aina nuorista koululaisista eläkeläisiin, aluekehittäjät, rahoittajat, yrittäjät, eri toimialojen asiantuntijat, tutkijat, koulutuksen edustajat ja muut Lapin maaseudun kehittämisestä kiinnostuneet tahot. Ohjelman tekemiseen on otettu mukaan ennakkoluulottomasti ihmisiä yli toimialarajojen, jotta Lapin maaseutuohjelmasta saataisiin aidosti kaikkien lappilaisien näköinen ohjelma, jonka taakse toimijat voivat asettua ja jota he voivat ylpeydellä toteuttaa koko tulevan ohjelmakauden. Erilaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia kartoitettiin kuntalaisten kanssa yhteisissä Erätauko-keskusteluissa sekä eri toimialojen asiantuntijoiden avulla sähköisellä Delfoi-kyseilyllä syys-talven 2018 aikana. Keväällä 2019 järjestettiin ympäri Lapin 10 kappaletta työpajoja, joissa kartoitettiin osallistujien näkemystä Lapin maaseutuohjelman visiosta, tavoitteista ja toimenpiteistä. Työpajat järjestettiin yhdessä Lapin Leader-ryhmien sekä Lapin ELY-keskuksen kanssa. Lapin maaseutuohjelman taustaprosessista voi lukea lisää ohjelman liitteistä 1–5.

Päävastuussa Lapin maaseutuohjelman kirjoittamisesta on ollut Lapin liitto. Työ toteutettiin Lapin ELY-keskuksen rahoittamassa Maaseutuklusterin viestintä -hankkeessa (Maaseuturahasto). Ohjelman sisältöjä on tuottanut myös Lapin ELY-keskus sekä Lapin liiton Tulevaisuus Lapista -ennakointi uudessa maakunnassa -hanke (EAKR). Ohjelman Saamelaisosiosta vastaa Saamelaiskäräjät. Lapin maaseutuohjelman liitteiden 2–5 kirjoittamisesta on vastannut Palmicon Oy:n ostopalveluna Maaseutuklusterin viestintä -hankkeelle.

Johdanto

Lapin maaseutuohjelma on tulevalla EU-ohjelmakaudella 2021–2027 Lapin maaseudun kehittämistä ohjaava asiakirja. Ohjelma antaa suuntaviivoja sille, millaisiin kehittämistoimiin esimerkiksi maaseutu- ja rakennerahastoista voidaan hakea rahoitusta Lapin maaseudulla. Tavoitteena on ohjelmakauden aikana saada Lappiin hankerahoitusta myös suoraan Euroopan komission eri rahoituskanavista, joita ei vielä tällä hetkellä hyödynnetä Lapissa tehokkaasti.

Lappilainen maaseutu poikkeaa muun Suomen maaseutualueista. Lapin maaseutua leimaavat paitsi erilaiset arktiset kasvuolosuhteet myös pitkät välimatkat, harva ja vähenevä asutus sekä erilaiset elinkeinot. Lisäksi lähes koko Lapin maakunta on maaseutua muutamia tiiviisti asutettuja kaupunki-alueita lukuun ottamatta. Tämän takia on tärkeää, että Lapin maaseudulla on oma kehittämisohjelmansa, joka kertoo, millaista tukea Lapin maaseutu ja siellä olevat yritykset ja asukkaat tarvitsevat kehittyäksensä ja saadakseen lisää pito- ja vetovoimaa.

Päätyneen EU-ohjelmakauden 2014–2020 painopisteitä olivat elinkeinon kehittäminen maaseudulla sekä maaseudun kehittäminen viihtyisänä asuinympäristönä. Parhaat tulokset saatiin yrityksiin kohdistuvilla toimilla. Maaseuturahaston rahoituksesta yli 40 % on kohdistunut yrityksiin investointitukena. Valtakunnallisen Luonnonvarakeskuksen arviointitutkimusten mukaan maaseudun investointituet ovat olleet vaikuttavia ja kohdentuneet juuri sellaisiin yrityksiin, joissa tapahtuu kasvua ja kehittymistä. Lapin erityispiirre on, että yli 60 % maaseudun yritystuista on kohdentunut matkailuun. Maaseudun elinvoimaa lisättiin sekä yleishyödyllisin investoinnein että kehittämishankkein. Lapissa on tehty tänä ja viime EU-ohjelmakautena merkittäviä panostuksia maaseudun kyläverkkoinvestointeihin: panostukset ovat mahdollistaneet yli 2 500 talouden pääsemisen nopean laajakaistan piiriin. Myös maaseudun Leader-ryhmien toiminta on ollut tuloksekasta. Leader-ryhmien myöntämät yritystuet ovat olleet vipuvaikutukseltaan jopa vaikuttavampia kuin muualta myönnetyt tuet. Tämä selittyy osaksi sillä, että yrittäjä saa lähes aina myös henkilökohtaista sparrausta Leader-ryhmältä.

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) varoin on kehitetty kuluneella EU-ohjelmakaudella muun muassa porotalousyrittäjien osaamista. ESR-varoja on kohdennettu myös muiden maaseutuelinkeinon kuten metsätalouden ja matkailun koulutuksen kehittämiseen sekä osaamiseen liittyvien digitaalisten ratkaisujen kehittämiseen.

Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) maaseudun kehittämiseen myönnetty tuki on kohdistettu neljään teema-alueeseen: harvaan asutun alueen toimintaedellytysten parantamiseen, matkailun ja sen toimintaympäristöjen kehittämiseen, biotalouden ja luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä arktisten olosuhteiden hyödyntämiseen. Harvaan asutun alueen toimintaedellytysten kehittämisen kokonaisuudessa on pyritty pienentämään palvelujen saatavuuden ja tuottamisen kynnyksiä pienten markkinoiden maaseutualueilla sekä edistämään yrittäjyyttä esimerkiksi tukemalla hajautetun energian tuotantoedellytyksiä. Lisäksi kokonaisuudessa on pyritty tukemaan koulutuksen järjestäjiä maaseutu-alan koulutuksen kehittämisessä, vahvistamaan maaseutualueen osaamisresurssien kokoamista yhteisten haasteiden ratkaisemiseksi esimerkiksi Maaseutuklusteria edistämällä sekä lisäämään harvaan asutun alueen maakuntarajat ylittävää yhteistyötä. Matkailun kehittämisessä tukea on kohdistettu ympärivuotisuuden, ekologisuuden ja tuotteiden monipuolistamisen hankkeisiin sekä matkailuelinkeinon yleisten edellytysten edistämiseen. Huomattava osa matkailun kehittämisen toimenpiteistä on kohdistunut maaseutualueille. Biotalous ja luonnonvarojen teema-alueella on tuettu lähiruoan ja paikallispalvelujen hankkimista, luonnontuotteiden jalostusedellytyksiä haja-asutusalueella, metsäteollisuuden jalostusarvon kehittämistä sekä lähien energian tuottamista bioraaka-aineista.

Arktisen alueen hyödyntämistä tukevat toimenpiteet ovat osittain samoja kuin matkailun tukemisessa, kuten kansallispuistojen hyödyntämistä koskeva kehitystyö tai kalastusmatkailun kehittäminen. Samassa teemassa on lisäksi tuettu Lapin maaseutumaisten alueiden olosuhteiden hyödyntämistä avaruustutkimuksessa sekä maisemien hyödyntämistä elokuvatuotannoissa. Kaikkien näiden neljän teeman kokoava ajatus on ollut tukea maaseutumaisten alueiden elinkeinollisten mahdollisuuksien monipuolistamista.

Tulevalla EU-ohjelmakaudella 2021–2027 koko EU-aluetta koettelevat yhteiset haasteet, ja niiden vaikutus ulottuu myös maaseudulle. Haasteita ovat muun muassa ympäristö- ja ilmastokysymykset sekä kestävä kasvun mahdollisuuksien löytäminen. Maaseudulla myös väestörakenteen muutokset ja kaupungistuminen tuovat omat haasteensa. Lisäksi yhä useammat maaseudun yritykset joutuvat kilpailemaan paitsi tuotteillaan ja palveluillaan asemastaan globaaleilla markkinoilla myös osaavasta työvoimasta.

Lapin maaseutuohjelma suuntaa yhteiset resurssit yhteisen päämäärän saavuttamiseen, joka on ”Kestävää voimaa Lapin maaseudun elämään - luonnon aarreaitta, rajaton ja avoin rohkealle toiminnalle ja kokeiluille”. Lapin maaseutuohjelmalla tavoitellaan maaseutua, joka on tunnettu elinvoimastaan, kannattavista yrityksistään, hyvinvoivista ja aktiivisista ihmisistään, rikkaasta kulttuuristaan, toimivista palveluistaan sekä puhtaasta ympäristöstään.

1. Lapin maaseudun kuvaus

Lapin väestö

Tammikuussa 2019 Lapin väkiluku oli 178 406 asukasta. Väkiluku on vähentynyt Lapissa koko 2000-luvun ajan. Suomessa asuu myös noin 10 500 saamelaista, joista noin puolet asuu Lapin maakunnan alueella sijaitsevalla saamelaisten kotiseutualueella. Ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on lisääntynyt, mutta osuus on selvästi muuta Suomea pienempi. Väestön väheneminen ja vanheneminen näkyy Lapissakin huoltosuhteen heikkenemisenä: huoltosuhde (lapsia ja 65 vuotta täyttäneitä 100 työkäistä kohti) oli 62,5 vuonna 2016, kun koko maassa vastaava luku oli 59,1. Väki keskittyy asutuskeskuksiin. Lapin suurimmissa kaupungeissa Kemissä, Rovaniemellä ja Torniossa väkeä on noin 60 % koko maakunnan väkimäärästä, loput 40 % asuvat taajamissa tai maaseudulla. Maaseudun kylistä elinvoimaisina säilyvät ne, jotka pystyvät tarjoamaan mahdollisuuksia asumiseen ja yrittämiseen viihtyisässä ympäristössä ja toimivassa kyläyhteisössä. (Lähde: <http://luotsi.lappi.fi/1>, viitattu 10.6.2019, Tilastokeskus 2019: <https://www.stat.fi/til/vamuu/index.html>, viitattu 10.6.2019).

Saamelaiset ja saamelaisten kotiseutualue

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Noin puolet Suomen puolen saamelaisista asuu perinteisillä asuma-alueillaan eli saamelaisten kotiseutualueella Lapin maakunnassa. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Utsjoen, Inarin ja Enontekiön kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Saamelaisten oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu sekä kansallisessa lainsäädännössä että kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus turvaa saamelaisille kulttuurin elinolosuhteina säilyminen ja sisältää huomattavan haitan kiellon. Myös useat muut ihmisoikeussopimukset suojaavat saamelaista kulttuuria, ja sopimuksia koskevien valvontaelinten kannanotoista käy ilmi kielto toimenpiteille, jotka huomattavasti heikentävät saamelaista kulttuuria.

Perustuslaissa suojattu saamelainen kulttuuri pitää vakiintuneen käytännön mukaan sisällään saamelaisten perinteiset elinkeinot, joita ovat poronhoito, kalastus, metsästys, keräily, saamelainen käsityö sekä näiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot. Perinteiset elinkeinot kuvastavat luonnon ja kulttuurin välistä suhdetta sekä saamelaista elämäntapaa ja pitävät yllä saamelaisten hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä. Perinteiset elinkeinot kannattelevat saamen kieltä sekä saamelaista kulttuuria toimimalla luonnollisina saamen kielen käyttöympäristöinä sekä paikkoina siirtää elinkeinoon liittyvää saamen kielen termistöä sekä perinteistä tietoa sukupolvelta toiselle.

Perinteiset saamelaiselinkeinot perustuvat puhtaan ja elinvoimaisen luonnon sekä vesistöjen kestävään käyttöön. Saamelainen, porojen paimennukseen perustuva, poronhoito edellyttää riittäviä ja yhtenäisiä laidunalueita sekä laidunrauhaa. Saamelainen kalastusperinne edellyttää puhtaita vesiä ja elinvoimaisia kalakantoja. Niin ikään metsästys, keräily ja duodji perustuvat siihen, että alueen luontoympäristö on elinvoimainen ja elinkeinojen harjoittamiselle on tilaa. Saamelaisten kotiseutualueen maan- ja vedenkäytössä tulee ottaa huomioon saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja siitä johtuvat kansallisessa lainsäädännössä sekä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksessa turvatut oikeudet.

Elinkeinot ja yrittäjyys

Lapissa merkittäviä elinkeinoja ovat metsätalous, kaivosala ja matkailu. Kasvavia toimialoja ovat kaivos- ja teollisuustoimialat sekä matkailu ja palvelut. Koko Lapissa yrityksiä on noin 8700 kpl. Näistä suurin osa, noin 94 %, on mikroyrityksiä, ja suuria teollisuusyrityksiä on vain muutama. Teollisuus on keskittynyt Kemi-Tornio-alueelle. Kaivoksia on sen sijaan eri puolilla Lappia, myös maaseutualueilla. Palveluala on Lapissa suurin työllistäjä, ja Lappi onkin muuta Suomea palveluvaltaisempi.

Matkailualueet sijaitsevat Lapissa harvaan asutulla maaseudulla ja tarjoavat palvelutyöpaikkoja sekä mahdollisuuksia yrittäjyyteen. Matkailu on yksi niistä toimialoista, joissa kasvu on ollut jatkuvaa heikompinakin taloudellisina aikoina. Kasvu näkyy muun muassa siten, että ohjelmakaudella 2014–2020 pääosa (80 %) maaseuturahaston yritysinvestoinneista on kohdistunut matkailuun. Lähes kaikki uudet yritykset ovat matkailualallakin mikroyrityksiä ja työllistävät lähtötilanteessa vain yrittäjän. Matkailun kokonaiskysyntä Lapissa on yli miljardi euroa, ja matkailu työllisti arviolta noin 7400 työvuotta vuonna 2018. Suuri osa sesonkityöläisistä tulee Lappiin muualta ja viipty vain kolmesta kuuteen kuukautta Lapissa. Matkailu on yksi potentiaalisimmista työllistäjistä maaseutualueilla. Matkailu tarjoaa työmahdollisuuksia myös elintarvike- ja kuljetusalan sekä useiden muiden alojen yrittäjille. (<http://luotsi.lappi.fi/1>, viitattu 10.6.2019, <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/ely-lappi-maaseutu-palveluiden-vuositilastot>, viitattu 10.6.2019)

Lapissa myös metsätalous on mainitsemisen arvoinen työllistäjä. Metsätalouteen on syntynyt viime vuosina uusia työpaikkoja muun muassa metsäpalveluyrityksiin. Lappiin on suunnitteilla useita biotalouden suuria investointeja, jotka toteutuessaan tarjoavat työpaikkoja sekä tehdaspaikkakunnilla (Kemi, Kemijärvi) että metsätalousyrittäjille. Sen sijaan alkutuotannon työpaikat maa- ja porotaloudessa ovat vähentyneet voimakkaasti. Vuonna 2018 maatiloja oli 1471 kappaletta, joista maitotiloja 305, lihanautatiloja 103 ja lammastiloja 69 kappaletta. Maidontuotanto keskittyy voimakkaasti maakunnan eteläisiin osiin. Huomioitavaa on, että tuotetun maidon määrä on tilojen vähenemisestä huolimatta pysynyt lähes ennallaan, koska tuotanto on tehostunut. Poronostajia oli 2018 lähes 4400 ja eloporoja noin 200 000 eli enemmän kuin Lapissa on asukkaita. Porotalous on viime vuosien aikana pystynyt uudistumaan lisäämällä yrittäjien osaamista lihanjalostuksessa, suoramyynnissä ja porotilamatkailussa. Porotaloudelle paineita aiheuttavat kilpailevat maankäyttömuodot ja uhka ilmastomuutoksen aiheuttamista muutoksista. (Luonnonvarakeskus 2019, tilastot, <https://www.luke.fi/avoin-tieto/tilastopalvelu/>, viitattu 10.6.2019)

Kalastuslain mukaan kaupallisten kalastajien tulee rekisteröityä, ja rekisteröityneet kalastajat jaetaan kahteen ryhmään liikevaihdon perustella. Ykkösryhmään pääsee, jos liikevaihto on yli 10 000 euroa. Lapissa on yhteensä 279 rekisteröitynyttä kaupallista kalastajaa. Sisävesillä kalastajia on 199, joista 43 on ykkösryhmän ja 156 kakkosryhmän kalastajaa. Merialueella kalastajia on 80, joista 20 on ykkösryhmässä. Lapin sisävesillä kaupallisen kalastuksen liikevaihdon arvioidaan olevan noin 2–2,5 miljoonaa euroa.

Kaupallisen kalastuksen edellytykset Lapissa ovat etenkin sisävesillä kunnossa, mutta merialueella hylkeet ovat suuri ongelma. Kalastajien ammattitaito on korkealla tasolla, ja laadukkaalla lappilaisella kalalla on hyvä maine. Kaupallisen kalastuksen kohteena olevat kalakannat ovat lähes kaikkialla Lapissa hyvät, ja kalastus maakunnan alueella on kestävä. Myös kalasatamat ovat hyvässä kunnossa ja hyvin varusteluja. Kaupallisen kalastuksen haasteena Lapissa on kalastajien ikääntyminen ja heidän vähäinen määränsä. Lisäksi huolta aiheuttaa vesistöjen kunto, johon täytyy kiinnittää huomiota myös tällä ohjelmakaudella.

Kalastusmatkailuyrityksiä Lapissa on muutamia, mutta potentiaalista on hyödynnetty vain pieni osa. Lohen, taimenen ja osin harjuksen kalastukseen keskittyvällä matkailulla on Lapissa pitkät perinteet, ja esimerkiksi Tornionjoen kalastusmatkailun tuoman aluetaloudellisen hyödyn arvioitiin olevan 10,8 miljoonaa euroa vuonna 2017. Muihin kalalajeihin, kuten haukeen ja ahveneen keskittyvä kalastusmatkailu on vielä pääosin hyödyntämättä. Kesäajan matkailun lisääminen on myös kalatalouden tavoitteena.

Koulutus, osaaminen ja tutkimus

Lapin maaseudulla on joillakin alueilla puutteita perus- ja toisen asteen koulutuksen saavutettavuudessa. Lapin peruskoululaisilla 76 % koulumatka oli enintään viisi kilometriä (v. 2015). Kuljetusmatkat ovat vuosi vuodelta pidentyneet kyläkoulujen lakkautusten myötä, mutta opetukseen on otettu käyttöön enenevässä määrin myös etäopetuksen keinoja. Lukiokoulutusta saa vielä Pelkosenniemiä lukuun ottamatta joka kunnassa. Lapsiperheiden muuttohalukkuuteen maaseudulle vaikuttaa koulutuksen saavutettavuus.

Lapissa on vielä suhteellisen kattava oppilaitosverkosto. Oppilaitosten yhdistymisten myötä koulutusaloja on karsittu ja yhdistelty. Verkko-opetus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuksia opiskeluun myös maaseudulla, ja Lappi onkin ollut edelläkävijä digitaalisten oppimis- ja palveluympäristöjen kehittämisessä. Lapissa oppilaitokset ovat myös verkostoituneet hyvin elinkeinoelämän kanssa. Kaikki keskeiset koulutusorganisaatiot ovat mukana maaseudun kehittämistyössä.

Korkea-asteen opetusta Lapissa tarjoavat Lapin yliopisto ja Lapin ammattikorkeakoulu. Lapissa on myös kattavasti toisen asteen koulutusta muun muassa Ammattiopisto Lappiassa, jolla on toimipisteitä Kemissä, Torniossa, Muoniossa, Tervolassa ja Rovaniemellä, sekä Lapin koulutuskeskus REDUssa, jolla on toimipisteet Rovaniemellä ja Kemijärvellä. Maakunnassa on koulutustarjontaa myös saamelaisalueella Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa. Lisäksi ammatillista koulutusta tarjoaa Peräpohjolan Opisto Torniossa sekä Ammattiopisto Luovin toimipiste Rovaniemellä. Lapissa on myös kattavasti tarjolla vapaan sivistystyön oppilaitoksia ja koulutusta kuten kansalaisopistotoimintaa.

Koulutus ja innovaatiot ovat keskeisiä tekijöitä yritysten kasvun aikaansaamiseksi. Lapissa toimii toimialarajat ylittäviä älykkään erikoistumisen (Arctic Smartness) klustereita, joiden lähtökohtana on alueellisen yhteistyön vahvistuminen elinkeinoelämän sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan kesken. Maaseutuklusteri on yksi klustereista, jossa tutkimus-, koulutus- ja kehittämisorganisaatiot toimivat tiiviissä yhteistyössä yrittäjien kanssa ja joka keskittyy nimenomaan Lapin maaseudun kehittämiseen. Niin kutsuttuja innovaatioympäristöjä on syntynyt muun muassa Ammattiopisto Lappian Louen yksikköön Tervolaan sekä alueellisiin elintarviketaloihin ympäri Lappia.

Lapissa maaseudun kehittämisen tutkimuskumppaneina ovat muun muassa Luonnonvarakeskus sekä Lapin yliopiston Arktinen Keskus. Arktisen keskuksen vahvuuksia ovat erityisesti arktisen alueen hyvä asiantuntemus sekä toimivat yhteydet kansainvälisiin tutkimuslaitoksiin. Myös Lapin ammattikorkeakoulussa panostetaan yritys- ja palveluvaan käytännön tutkimukseen ja monipuoliseen hanketoimintaan. (<http://luotsi.lappi.fi/1>, viitattu 10.6.2019)

Lapin luonto ja luonnonvarojen käyttö

Lapin puhdas luonto luo edellytyksiä luontoon perustuville elinkeinoille, kuten luonnontuotealalle sekä terveys- ja luontomatkailulle. Lapissa on maailman puhtain ilma ja suuret pohjavesivarat. Lapin asukkaista noin 90 % on keskitetyn vedenjakelun piirissä. Ympäristön kuormitusta on pystytty vähentämään rakentamalla myös maaseudulle keskitettyjä viemäröintijärjestelmiä.

Lapissa on myös Euroopan suurin luonnontuotteiden luomukeruualue. Lisäksi Lapissa on paljon luonnonsuojelualueita, jotka painottuvat Pohjois- ja Tunturi-Lappiin. Luonnonsuojelualueiden kokonaispinta-ala on 1,5 miljoonaa hehtaaria. Lapissa suojellaan luontotyypeistä erityisesti merenranta- niittyjä, luonnontilaisia hiekkarantoja, puuttomia tai luontaisesti vähäpuustoisia hiekkadyynejä ja kajaketoja. Eläinlajeista Lapissa suojelun kohteena ovat erityisesti kotkat ja naali sekä kasveista ruijanesikko ja lehtonoidanlukko. Maaseutualueilla on toteutettu useita hankkeita, joiden tavoitteena on ollut perinnemaisemien hoito ja ylläpito sekä kylämaisemien kunnostaminen.

Lapissa on puuntuotantoon käytettävää metsätalousmaata noin 5,9 miljoonaa hehtaaria, josta valtio omistaa noin puolet. Lapille onkin muusta Suomesta poiketen tyypillistä valtion iso rooli metsänomistajana. Lapissa puuston kasvun ja poistuman (hakkuut, hukkapuu ja kuollut metsään jäävä puu) suhde on sellainen, että metsien hakkuut ovat puuntuotannollisesta näkökulmasta kestäväällä tasolla.

Lapin riista- ja kalavarat ovat monipuoliset. Lapissa sijaitsevat Suomen viimeiset rakentamattomat lohijoet. Lapin järvien kalavarat ovat kuitenkin vajaasti hyödynnettyjä, ja kaupallista kalastusta on lähinnä Inarijärvellä, Lokan ja Porttipahdan tekoaltailla, Posion ja Länsi-Lapin järvissä sekä meren rannikolla. Kaupalliseen kalastukseen on EU-aikana käytetty Euroopan meri- ja kalatalousrahaston (EMKR) varoja, ja niillä on voitu tukea esimerkiksi kalastajien investointeja. (<http://luotsi.lappi.fi/1> viitattu 10.6.2019)

2. Visio

Kestävää voimaa Lapin maaseudun elämään - luonnon aarreaitta, rajaton ja avoin rohkealle toiminnalle ja kokeiluille

Lapin vision kantavia pääteemoja ovat **kestävyys ja elinvoimaisuus**. Kestävyys on kaikkia toimialoja läpileikkaava teema - Lapissa kaikki toiminta on jatkossa kestävää niin ekologiselta, taloudelliselta kuin sosiaaliseltakin kannalta. Erityisen tärkeää on se, että Lapin elinkeinot toimivat ja hyödynnevät luonnonvaroja kestävästi. Esimerkiksi matkailun kasvu on erittäin tärkeä tekijä koko Lapin elinvoimaisuuden kannalta, mutta lappilaisten tulee silti pitää huolta siitä, että matkailu kasvaa kestävästi, eikä kuormita herkkää ympäristöään ja lappilaista kulttuuria liiaksi. Elinvoima taas on edellytys sille, että Lappi pysyy asuttuna tulevaisuudessakin. Elinvoimaa Lappiin luovat muun muassa saavutettavissa olevat palvelut, työpaikat, vireä yritystoiminta, koulutusmahdollisuudet, yhteisöllinen toiminta, elävä kulttuuri sekä harrastusmahdollisuudet. Elinvoimaisuuden kanssa käsi kädessä kulkeekin **vetovoimaisuus**, sillä Lapin väkimäärä on vähentynyt viime vuosina, ja Lappi tarvitsee lisää asukkaita. Uudet asukkaat houkuteltaan Lappiin erilaisten vetovoimatekijöiden kuten kiinnostavien työ- ja harrastusmahdollisuuksien, monipuolisen koulutustarjonnan ja vaikkapa kattavien lapsiperhepalveluiden avulla.

Lappi kasvaa, kehittyy ja elää luonnostaan. Lähes kaikki Lapin **elinkeinot** nojaavat luonnon antimisiin. Lapin luonnon antimet tulee jalostaa mahdollisimman korkean arvon tuotteiksi, jotta luonnon aarreaitta ei olisi vain raaka-ainereservi. Myös Lapin maaseutuohjelman visiossa näkyy **luonnon merkitys** Lapille. Luonto on lappilaisten aarreaitta; se on paikka, johon mennään rauhoittumaan ja nauttimaan kiireettömyydestä, mutta samalla siellä voi harrastaa vapaasti puhtaasta ympäristöstä nauttien. Luonto on Lapissa puhdas ja on sitä jatkossakin, jotta ihmiset voivat ohi kulkiessaan napata maasta mustikan ja syödä sen tai ottaa tunturipurosta vettä juodakseen.

Lappi pysyy modernina, kehittyvänä maakuntana. Lappi on **edelläkävijä** eri toimialoilla ja käyttää hyödykseen **digitalisaation** tuomat mahdollisuudet. Pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen maakunnassa etäyhteyksien mahdollistaminen on erittäin tärkeää. Etäpalvelut, etätyöt ja etäkoulutus nojaavat kuitenkin digitalisaatioon ja toimiviin tietoliikenneyhteyksiin. Rohkeille, innovatiivisille kokeiluille on tilaa Lapissa. Edelläkävijyyttä tarvitaan myös **kansainvälisissä** toimissa. Lappi on jo nyt tunnettu ja haluttu kumppani erilaisilla eurooppalaisilla yhteistyöalustoilla, mutta tulevaisuudessa yhä suurempi osa Lapin maaseudun kehittämiseen suunnatuista rahoista tulee ohjautumaan modernin eurooppalaisen klusteritoiminnan kautta. Tämän takia on erityisen tärkeää, että Lappi pysyy jatkossakin kansainvälisenä, rajattomana ja avoimena maakuntana esimerkiksi työmarkkinoiden, koulutuksen ja kehittämisen osalta.

Lappilaiset ihmiset ovat luonnostaan toisistaan huolta pitäviä ja **yhteisöllisyyttä** vaalivia. Erityisesti pienissä kylissä **turvallisuuden** tunnetta lisää se, että tietää aina tarvittaessa saavansa naapuriapua. Lappilaiset haluavat pitää **kylät** asuttuina, sillä monet ovat erittäin sitoutuneet kotiseutuunsa ja kotikyliinsä. Kyliin on sitoutunut myös paljon lappilaista aineetonta ja aineellista **kulttuuria**, jota tulee vaalia. Lappi onkin kulttuuriperinnöltään rikas maakunta, jossa asuu myös Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, saamelaiset. Saamelaiskulttuuri säilytetään Lapissa hyvinvoivana, rikkaana ja monipuolisena. Saamelaiskulttuurille annetaan tilaa ja sen olemassaolo turvataan.

Lapin maaseudulla hyödynnetään luonnon aarreaittaa sen kantokyky tunnistuen. Lapissa ei pelätä kokeilla uutta, vaan eteenpäin mennään **tehemä pois** -asenteella. Lapin maaseutuohjelman tavoitteiden jaottelussa on hyödynnetty vision teemoja - **kestävyys, luonnon aarreaitta ja rajaton rohkeus!**

3. Tavoitteet ja toimenpiteet

KESTÄVÄÄ VOIMAA

3.1. Vastuullista tekemistä

Lappi on osa globaalia maailmaa, joka käy taistelua ilmastonmuutosta vastaan. Taistelussa avainasemassa on kiertotalouden mahdollisuuksien laaja hyödyntäminen sekä fossiilisen energianlähteiden korvaaminen uusiutuvilla energianlähteillä, oli kyse sitten liikkumisesta, lämmityksestä tai joka-päiväisessä käytössä olevista kulutustuotteista ja niiden tuotannosta. Lappi sijaitsee herkällä arktisella alueella, joka kärsii ilmastonmuutoksen mukanaan tuomista negatiivisista vaikutuksista ensimmäisten alueiden joukossa. Toisaalta ilmastonmuutos voi tuoda mukanaan joitakin positiivisia vaikutuksia kuten kasvuolosuhteiden monipuolistumisen. Lapin maaseudun neljästä vuodenaajasta ja puhtaasta luonnosta halutaan pitää kiinni jatkossakin, mutta tämä on mahdollista vain, jos ilmastonmuutoksen vaikutuksia pyritään hillitsemään kaikin keinoin ja ottamaan kestävä kehityksen periaatteet käyttöön kaikessa toiminnassa ja tuotannossa.

Tavoite: *Lapin maaseudulla eletään kestävä kehityksen periaatteita noudattaen ja ilmastonmuutos huomioiden*

Toimenpide: Kierto- ja biotalouden hyödyntäminen maksimoidaan

Lapissa otetaan tämän EU-ohjelmakauden aikana käyttöön biopohjaiset tuotteet kaikilla sektoreilla. Tämä tarkoittaa sitä, että biopohjaisia tuotteita tulee kehittää korvaamaan uusiutumattomista raaka-aineista tehtyjä tuotteita kuten muovia. Lapin niin sanottu hiilikädenjälki* kasvaa muun muassa monipuolisten biopohjaisten tuotteiden tuotannolla.

Lapissa esimerkiksi Meri-Lapin alue on kunnostautunut kiertotalouden hyödyntämisessä. Tulevaisuudessa kiertotaloutta täytyy kuitenkin niin yritys- kuin kuntatasollakin hyödyntää huomattavasti nykyistä enemmän koko maakunnan tasolla. Kiertotalouden periaatteiden noudattamisen ei tulisi olla velvollisuus, vaan mahdollisuus kaikille toimijoille. Tutkimustuloksien viestintä on avainasemassa kiertotalouden yleistymisessä. Kun tutkimuksilla ja erilaisilla selvityksillä pystytään osoittamaan, että kiertotalous on kannattavaa sitä harjoittaville yrityksille, yritykset alkavat nähdä kiertotalouden liiketoiminnallisena mahdollisuutena, ei velvollisuutena.

Toimenpide: Uskallusta yrittää kestäväällä tavalla

Yrityksiä tulee innostaa kestävä kehityksen periaatteiden noudattamiseen kuten kierrättämiseen ja kestäviin materiaalivalintoihin ja toimintaperiaatteisiin. Yrityksille voidaan tarjota esimerkiksi sparrausapua kestävä kehityksen mukaisesti toimiin hyvien esimerkkien kautta. Hyvät esimerkit voivat olla lähtöisin muualta Suomesta, EU-alueelta tai ympäri maailmaa, ja esimerkkejä voivat viedä eteenpäin eri toimijat. Yrityksiä tulee innostaa tarkastelemaan omia strategioitaan näiden teemojen

*Hiilikädenjälki: ”Tuotteen, prosessin tai palvelun ilmastohyödyt eli päästövähennyspotentiaali käyttäjälle. Sitä voi luoda niin valtio, yritys, yhdistys kuin yksittäinen ihminen. Kun esimerkiksi yritys tuottaa hiilikädenjälkeä asiakkaalleen, asiakas pystyy alentamaan omaa hiilijalanjälkeään. Korostaa myönteisiä päästövaikutuksia tulevaisuudessa, kun taas hiilijalanjälki keskittyy kielteisiin päästövaikutuksiin nyt.”

näkökulmasta. Lapissa voidaan myös rohkeasti panostaa niiden yritysten ja elinkeinojen tukemiseen, jotka pystyvät osoittamaan panostavansa toimiin, joilla on mahdollisimman pieni hiilijalanjälki.

Lapissa toimivat yhteisöt kuten kyläyhdistykset ja kolmannen sektorin järjestöt tulee innostaa toimimaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Innostaminen onnistuu parhaiten ajantasaisella, faktoihin perustuvalla viestinnällä, jolla voidaan tuoda esille käytännön esimerkkejä kestävästä toiminnasta ja sen konkreettisista hyödyistä.

Uusia innovatiivisia ja konkreettisia pilottikohteita, rohkeita avauksia sekä toimintamalleja, joiden avulla on mahdollista pienentää Lapin CO²-päästöjä, tulee tukea. Pilotoinneilla voidaan tuottaa uusia liiketoimintamalleja ja mahdollisuuksia kestävän yrittämisen alalle Lappiin. Rohkeita ja innovatiivisia avauksia tuettaessa hyväksytään myös, etteivät kaikki pilotoinnin johda tavoiteltuihin tuloksiin.

Toimenpide: Uusiutuva energia laajaan hyötykäyttöön Lapissa

Tavoitteena on, että Lappiin syntyy 30 energiaomavaraista kylää tai asumiskeskittymää. Energiaomavaraiset kylät tuottavat energiaa kylän lähellä saatavilla olevista uusiutuvista lähteistä sähköksi, lämmöksi ja liikennepolttoaineiksi. Tällaiseen kylälähtöiseen toimintaan on tähdättävä Lapin maaseudulla. Omalla, hajautetulla ja uusiutuvalla energiantuotannolla parannettaisiin myös maakunnan energiahuoltovarmuutta sekä vahvistettaisiin Lappi-brändin mukaista puhdasta ja kestävästä kuvaa Lapista.

Muutos kohti uusiutuvan energian laajempaa tuottamista ja hyödyntämistä lähtee usein ruohonjuuritasolta eli kotitalouksista ja kuluttajista. Lapin maaseudun asukkaita kannustetaan käyttämään **maalämpöä** kiinteistöjensä lämmityksessä. Maalämmön käyttöä kiinteistöissä haja-asutusalueella lisätään muun muassa kannustamalla eri toimijoita kuten kyläläisiä tai kyläyhdistyksiä yhteisiin tarjouspyyntöihin, joiden avulla investointien hinta voidaan saada maltillisemmaksi. **Aurinkoenergian** käyttöönottoa kiinteistöjen energiantuotannossa lisätään tuottamalla tietoa aurinkoenergian hyödyistä ja viestimällä näistä tiedoista eteenpäin esimerkiksi taloyhtiöille. Energiantuotannon teknologioiden kehittyessä on tärkeää etsiä aktiivisesti parhaita malleja juuri Lapin arktisiin olosuhteisiin.

Yksi tärkeä toimenpide on aktivoita Lapin maaseutukunnat mukaan energiatehokkuussopimuksiin. Kiinteistöjen energiatehokkuuteen on tärkeää kiinnittää huomiota ja energiatehokkuutta kaikissa kiinteistöissä on pyrittävä saamaan paremmalle tasolle. Myös energiatehokkuuteen liittyvää viestintää tarvitaan entistä enemmän niin kuntiin kuin yksityisellekin sektorille. Energiatehokkaassa rakentamisessa kiinnitetään huomiota myös eri materiaalien valmistuksessa käytettyyn energiamäärään.

Suomen hallitus on hallitusohjelmassaan (2019) todennut, että **tuulivoiman** osuutta Suomen energiantuotannossa kasvatetaan ja tuulivoiman rakentamisen hallinnollisia, kaavoitukseen liittyviä ja muita esteitä poistetaan. Myös Lapin maaseudulle mahtuu lisää tuulivoiman tuotantoa erityisesti pientuulivoiman muodossa. Tuulivoiman tuottojen ohjaaminen kylien kehittämiseen voisi edistää lappilaisten kylien ja kuntien halukkuutta lähteä mukaan tuulivoiman tuotannon mahdollistamiseen Lapin maaseudulla.

Vesivoimaa hyödynnetään tällä hetkellä Lapissa paljon, mutta jatkossa on otettava hyötykäyttöön myös pienvesivoimalat, joille on runsaasti mahdollisuuksia Lapin maaseudulla. Pienvesivoimaa ha-

lutaan erityisesti yksityistalouksiin sekä maatalojen yhteyteen turvaamaan harvaanasutun maaseudun energiatuotantoa. Pienvesivoimasta saadaan uusiutuvaa lähien energiaa ilman negatiivisia ympäristövaikutuksia ja turhia siirtolinjojen rakentamista.

Biokaasun käyttöä edistetään Lapin maaseudulla tuomalla ihmisille esille hyviä esimerkkejä ja mahdollisuuksia bioenergian hyödyntämisestä. Biokaasua voidaan tuottaa esimerkiksi maatalouden, metsätalouden tai matkailuravintoloiden sivuvirroista, jos kriittinen massa sivuvirtoja saadaan kokoon tietyllä alueella. On tärkeää pilotoida pieniä biokaasureaktoreita kasvukeskuksiin ja matkailukeskittymiin. Lapissa on selvitetty esimerkiksi biokaasun tuotannon edellytyksiä Lapin kylissä. Seuraava askel on lähteä hakemaan rahoitusta ja investoijia biokaasulaitosten rakentamiseen, sillä biokaasun tuotanto kylissä on osoitettu selvitysten myötä kannattavaksi.

Biokaasua voitaisiin jalostaa paikallisissa biokaasulaitoksissa **liikennepolttoaineeksi**. Tällä toiminnalla pysäytetään samalla osittain Lapin kylien ja koko maakunnan pääomapakoa. Myös Suomen hallitusohjelma (2019) linjaa, että biokaasun jakeluverkon laajennuksia ja biokaasuinvestointeja maataloilille tullaan tukemaan. Lisäksi hallitusohjelmassa todetaan, että biokaasulaitosten sääntelyä muun muassa luvituksen ja energian ulosmyynnin osalta tullaan järkevöittämään, mikä tulee helpottamaan biokaasulaitosten perustamista Lapissakin. Toisaalta liikenteen uusiutuvana polttoaineena voidaan tulevaisuudessa käyttää myös puukaasua, jonka käyttö-, tuotanto- ja jakeluverkkomahdollisuuksia on jo selvitetty Lapissa.

Metsäbioenergian tuotantoa tulee tukea ja vahvistaa Lapissa. Tähän vaikuttaa merkittävästi metsäteollisuuden mahdolliset suurhankkeet Kemiin ja Kemijärvelle. Metsäteollisuuden ja metsänhoidon sivuvirtoja tulee hyödyntää jatkossakin energian tuotannossa. Metsästä saatavan bioenergian uusia kyläkokoisia ja sitä pienempiä tuotantomuotoja tulee pilotoida ja uusia metsäenergiaan liittyviä kohteita tulee tukea. Metsäbioenergiasta voidaan tuottaa muutakin kuin lämpöä, esimerkiksi puusta saatavaa synteetikaasua voidaan jalostaa liikenteen polttoaineeksi nykytekniikan avulla.

Yksi tulevaisuuden globaaleista **energianvarastoinnin** vaihtoehtoista on **vety**. Vedyn hiilijalanjälki riippuu kokonaan valmistustavasta. Kun valmistuksessa käytetään sähköä, joka on tuotettu ilman hiilipäästöjä, kuten aurinko- tai tuulienergialla, on vety täysin hiilineutraalia. Vedyllä voidaan korvata nestemäisiä polttoaineita kuten öljyä henkilöautoista aina lentokoneisiin asti. Lapin maaseutu voi olla mukana eturintamassa vedyn käyttöönoton tutkimuksessa ja vedyntuotantoon liittyvässä osallisessa. Energiavarastointia voidaan tehdä myös erilaisiin **lämpöakkuihin**, joihin voidaan varastoida ylimääräistä lämpöä myöhempää käyttötarkoitusta varten, tai **sähköakkuihin**, joita voidaan purkaa ja ladata sähkön kulutuksen ja verkon kapasiteetin mukaan. Tällaisia teknologioita voidaan edelleen tutkia ja edistää Lapissa.

Toimenpide: Kierrätys helpoksi Lapin maaseudulla

Lapin maaseudun vähähiilisyttä tuetaan **edistämällä kierrätysmahdollisuuksia**, lisäämällä tuotteiden uusiokäyttöä, ehkäisemällä hävikkiä ja vähentämällä jätteiden määrää. Tällä hetkellä kierrätys on mahdollista Lapissa käytännössä vain kaupungeissa ja isommissa kyläkeskuksissa. Maaseudun pienemmistä kylistä kierrätysmahdollisuudet puuttuvat lähes kokonaan, ja maaseudulla yleinen kierrätystapa biojätteelle onkin kotitalouskohtainen kompostointi. Tärkeää on mahdollistaa esimerkiksi muovin kierrätys, sillä muovi valmistetaan uusiutumattomista raaka-aineista. Mitä yleisemmäksi muovin kierrätys tulee, sitä enemmän markkinoilla on tarjolla kierrätysmuovista tehtyjä uusia tuotteita. Kattavat kierrätysmahdollisuudet myös vähentävät maakunnan jätteiden ja hävikin määrää,

kun suurin osa tuotteista saadaan uudelleen kiertoon ja hyödynnettäviksi. Erilaisten kierrätyspisteiden lisääminen haja-asutusalueelle tuo mahdollisuudet kierrättää jätteet vieläkin tehokkaimmin, oli kyseessä sitten muovista, biojätteestä, metallista, lasista, paperista tai pahvista.

3.2. Voimaa Lappi-brändistä

Lappi on viime vuosina kasvattanut suosiotaan luksusmatkailukohteena maailmalla. Lapin kansainvälisen tunnettuuden eteen on tehty paljon brändityötä, mutta brändityötä tulee yhä jatkaa ja kehittää. Lisäksi brändiä tulee hyödyntää myös maakunnan rajojen sisäpuolella pitovoimaa lisäävänä tekijänä.

Tavoite: *Lapin maaseudulla hyödynnetään vahvaa Lappi-brändiä*

Toimenpide: Lappi-brändi selkeäksi maaseudulla

Lappi on alue, joka on uniikki monessa merkityksessä. Lapin ainutlaatuisuutta ei tällä hetkellä kuitenkaan tuoda riittävästi esille lappilaisille itselleen, vaan maakunnan brändistä viestitään lähinnä ulospäin. Tämän takia Lappi-brändiä tulee jalkauttaa myös **paikallisella tasolla**. Lapin positiivinen brändi voi toimia pito- ja vetovoimatekijänä. Brändin avulla voidaan tuoda esille konkreettisia syitä esimerkiksi **nuorille**, miksi jäädä kouluttautumaan Lappiin tai palata muualta takaisin työskentelemään Lappiin.

Lappi-brändityön eteenpäin viejäksi tulee saada kaikki toimijat. Myös Lapissa vaikuttavat **yrietykset** kokoluokkaan katsomatta on hyvä ottaa mukaan Lapin yhteiseen brändityöhön, sillä yritykset ovat erittäin tärkeitä työllistäjiä Lapissa. Yritykset voivat antaa sisältöjä Lapin brändiviestintään esimerkiksi esittelemällä työllistymismahdollisuuksia, joita he tarjoavat.

Lappi-brändiä tulee hyödyntää laajasti myös muualle Suomeen kohdistuvassa markkinoinnissa. Lappi on muuttotappiainen maakunta, joka tarvitsee **uutta osaamista ja uusia tekijöitä** muista maakunnistamme. Uusia tulijoita voidaan houkutella positiivisen yhteisen brändin avulla esimerkiksi työpaikkojen rekrytoinnissa. Brändiviestinnällä voidaan kertoa, että Lapin maaseudulla on tilaa asua, tehdä töitä, harrastaa ja nauttia luonnosta. Samalla brändiä voidaan hyödyntää edelleen myös kansainvälisesti.

Toimenpide: Kuntien monipuolisuus osaksi Lappi-brändiä

Lapin 21 kuntaa poikkeavat runsaasti toisistaan. Kullakin kunnalla on omat vahvuutensa sekä heikkoutensa. Kuntien monipuolisuus tulee olla osana Lappi-brändiä. Lappi-brändin kautta voidaan viestittää Lappiin muuttaville, millaisia mahdollisuuksia kussakin kunnassa on, ja millaisia osaajia mihinkin seutukuntaan tarvittaisiin. Toisaalta Lapin kuntien toimijat tulee myös saada hyödyntämään entistä enemmän maakunnan yhtenäistä brändi-ilmettä oman kuntansa markkinoinnissa. Lappi-brändiä voidaan käyttää kunnassa luomassa uutta elinvoimaa.

3.3. Asuminen Lapissa

Viihtyisät asuinympäristöt, toimivat palvelut ja alueiden saavutettavuus ovat keskeisiä tekijöitä Lapissa asumisen näkökulmasta. Lapin maaseudun kehittymisen kannalta on tärkeää, että uusia lappilaisia saadaan muuttamaan alueelle ja olemassa olevat asukkaat pysyvät Lapissa. Lappi muo-

dostuu erilaisista alueista, joilla on omat vahvuutensa ja haasteensa. Asumismahdollisuuksien turvaaminen eri puolilla Lappia edellyttää saavutettavia palveluja, tie- ja tietoliikenneinfran toimivuutta sekä riittävää asuntokantaa.

Tavoite: *Pidetään koko Lappi asuttuna*

Toimenpide: Turvataan asumisen mahdollisuudet myös kylillä

Maaseudun kylien **riittävät palvelut** sekä toimiva tie- ja tietoliikenneinfra mahdollistavat asumisen eri puolilla Lappia. Kylien saavutettavuus on keskeinen asia asukkaiden ja matkailijoiden näkökulmasta. Kunnossa olevan tieverkoston, lento- ja raideyhteyksien sekä toimivien tietoliikenneyhteyksien merkitys on tärkeä kylien elinvoimaisuuden näkökulmasta. Resurssitehokkaita käytännön kuljetusratkaisuja sekä uusia älykkäitä liikenneratkaisuja kehittämällä mahdollistetaan ihmisten, tavaroiden ja tiedon liikkuminen entistä paremmin.

Asuntojen tuotantoon Lapin maaseudulla tarvitaan koordinoitua. Erilaisissa elämäntilanteissa olevilla ihmisillä on erilaisia tarpeita asumiseen liittyen. Asuntotuotantoa tulee kehittää erilaiset tarpeet tunnistuen. Uusia asumisen muotoja, kuten yhteisöasumista ja modulaarisia ratkaisuja, kehittämällä voidaan vastata erilaisiin asumistarpeisiin. Myös lisäämällä yritysten yhteistyötä asumismuotojen kehittämisessä voidaan löytää uusia ratkaisuja, joista esimerkkinä ovat kuntiin kehitettävät asuntopoolit.

Toimenpide: Uusia lappilaisia Lappiin

Monipuolisen viestinnän merkitys on uusien asukkaiden houkuttelussa tärkeää. Eri-ikäiset ihmiset arvostavat erilaisia asioita. Lapsiperheiden näkökulmasta korostuvat esimerkiksi elinympäristön turvallisuus ja riittävät palvelut kuten olemassa oleva kyläkouluverkosto, jota tulee pitää yllä. Nuorten ja työikäisten kohdalla tärkeitä ovat muun muassa kiinnostavat opiskelu- ja työmahdollisuudet, jotka monipuolistuvat teknologian kehittymisen myötä. Kaikenikäiset arvostavat luonnon ainutlaatuisuutta, elinympäristön puhtautta ja rauhallisuutta, paikallisia kulttuureja sekä erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Myös uusia, rohkeita kokeiluita, kuten määräaikaista ilmaista päivähoidon uusien asukkaiden lapsille, tarvitaan uusien asukkaiden houkuttelemiseksi Lappiin.

Hallitulla maahanmuutolla voidaan löytää ratkaisuja väestön vähenemiseen. Olennaiseksi seikaksi nousee tällöin onnistunut kotouttamispolitiikka, johon löydetään innovatiivisia, paikallisia ratkaisuja. Maahanmuutto tulee nähdä mahdollisuutena, ja ennakkoluuloja maahanmuuttoa kohtaan voidaan poistaa suunnitelmallisella kehittämistyöllä.

Työelämän muutosten, lisääntyneen vapaa-ajan ja perhesuhteiden muuttumisen myötä yhä useampi suomalainen elää monipaikkaista elämää. Lapissa on runsaasti mökkiasujia ja kausityöläisiä, jotka ovat potentiaalisia Lappiin pysyvästi muuttajia. **Monipaikkaisuuden edistäminen** on tärkeää uusien asukkaiden houkuttelemisen näkökulmasta.

Jotta uusia lappilaisia saataisiin Lappiin ja maakuntaan, tulee Lapissa ratkaista **työpaikkojen sisäilmaongelmat**. Työpaikkojen sisäilmaongelmat aiheuttavat haasteita ympäri Lappia, jossa on runsaasti huonokuntoisia ja sisäilmaongelmaisia rakennuksia. Sisäilmaongelmiin on tärkeää puuttua, jotta jokaisella on mahdollisuus asua ja työskennellä puhtaassa, terveellisessä ja turvallisessa ympäristössä.

Lappiin **muuttamisen esteitä tulee poistaa aktiivisesti**. Tämä tarkoittaa muun muassa asuntorakentamisen esteiden kartoittamista ja poistamista maaseudulla. Asuntorakentamisen rahoituksen saamista tulee helpottaa ja kehitetään uusia vakuusjärjestelmiä, jotta kohtuullisen omavastuun asuntorakentaminen on mahdollista.

Tavoite: *Lappilaisten ihmisten hyvinvointi ja turvallisuus etusijalle*

Lappilaisten ihmisten hyvinvoinnin tulee olla kaiken kehittämisen lähtökohta. Aktiivinen yhteistyö julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin välillä mahdollistaa yhteisen hyvinvointityön kylien, kuntien, seutukuntien ja maakuntien rajat ylittäen. Lapin yksi vetovoimatekijä on yhteisöllisyys, jota tulee vahvistaa ja vahvistaa myös tulevaisuudessa. Jokaisen tulee ottaa vastuu omasta kotipaikastaan ja hyvinvoinnin edistämisestä siellä.

Toimenpide: *Verkostomainen yhteistyö sekä yhteisöllisyyden ylläpitäminen*

Lähialueyhteistyön vahvistaminen on jatkossa entistä tärkeämpää. Yhteistyön avulla voidaan koota resursseja, levittää hyviä käytänteitä sekä löytää yhdessä uudenlaisia ratkaisuja esimerkiksi palvelujen kehittämiseen ja pitkien välimatkojen aiheuttamiin haasteisiin. **Verkostomaisen yhteistyön** avulla voidaan koota yhteen eri tahot toteuttamaan alueellisia ja maakunnallisia strategioita yhdessä. Kaupunkien ja maaseudun vastakkainasettelun vähentäminen sekä erikokoisten kuntien välisen yhteistyön tiivistyminen korostuvat. Kaupunkien elinvoima vahvistuu niitä ympäröivien maaseutujen elinvoimaisuuden myötä. Tärkeää on myös kehittää Lapin kuntien tiedollajohtamisen edellytyksiä.

Yhteisöllisyys on ollut perinteisesti Lapissa poikkeuksellisen vahvaa. Lapissa välitetään toisista ja huolehditaan naapureista. Uusien asukkaiden, elämänrytmien muutosten ja esimerkiksi digitaalisten palvelujen myötä yhteisöllisyyteen on tärkeää kiinnittää jatkossa entistä enemmän huomiota. Kunnissa, kylillä ja naapurustoissa on tärkeää luoda mahdollisuuksia ihmisten kohtaamisille. Yhteisöllisyyden vahvistaminen edellyttää avointa keskusteluympäristöä, jossa kaikki saavat äänensä kuuluville. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sukupolvien välisen vuorovaikutuksen edistämiseen.

Lapsille ja nuorille tulee kehittää heitä kiinnostavia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ja erilaisiin verkostoihin, joissa valmistellaan ja päätetään heidän tulevaisuutta koskevista asioista. Lasten ja nuorten osallistumista kolmannen sektorin toimintaan voidaan edistää esimerkiksi tuomalla järjestöjen toimintaa kouluihin.

Kylien, yritysten, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyömalleja kehittämällä saadaan alueiden resurssit mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. Esimerkiksi kunnilla voi olla yhteistyön alkuvaiheessa tärkeä koordinoiva rooli, jonka avulla erilaiset yhteistyömallit saadaan vakiinnutettua. Yksi esimerkki eri sektoreiden välisestä yhteistyömallista on **Arjen turvaa -toimintamalli**, jossa asukkaista huolehtiminen nähdään kuntien, järjestöjen ja yritysten yhteiseksi asiaksi. Kylissä voidaan laatia turvallisuussuunnitelmat kriiseihin varautumiselle, jotka sisältävät arjen turvallisuuteen sekä laajoihin ja nopeasti syntyviin kriiseihin varautumisen.

Tavoite: *Kehitetään toimivia ja saatavilla olevia palveluita kaikille lappilaisille*

Toimivat palvelut ovat lähtökohta asukkaiden hyvinvoinnille. Palvelujen merkitys on myös matkailun näkökulmasta tärkeä. Julkisten palvelujen lisäksi entistä merkittävämmässä roolissa ovat yksityiset palvelut sekä palveluiden kehittäminen yhteistyössä eri sektorien toimijoiden kesken.

Toimenpide: Mahdollistetaan palveluiden kohtuullinen saavutettavuus kaikille

Palvelujen riittävä saavutettavuus on lappilaisten hyvinvoinnin ja tasa-arvon kannalta keskeistä. On tärkeää varmistaa, että Lapissa ei ole katvealueita, joissa palveluita ei ole fyysisesti tai sähköisesti kohtuullisesti saavutettavissa.

Palvelujen saavutettavuuden parantuminen on mahdollista tulevaisuudessa muun muassa sähköisiä palvelumuotoja kehittämällä. Myös liikkuvia palveluja kehittämällä ja kokeilemalla voidaan löytää uusia ratkaisuja sivukylien palvelutarjontaan. Tästä esimerkkinä ovat palveluautot ja liikkuvat hyvinvointipalvelut.

Lapsiperheille suunnattuja palveluja kehittämällä ja lisäämällä voidaan vaikuttaa lapsiperheiden viihtymiseen ja pysymiseen Lapissa. Laadukkaiden peruspalvelujen lisäksi lapsiperheille tärkeitä ovat erilaiset arkea tukevat palvelut. Myös vapaa-ajan harrastukset ovat lapsiperheiden ja nuorten sekä muiden ikäryhmien viihtymisen kannalta tärkeitä. Kylien lähipalvelujen säilymistä voidaan tukea muun muassa vahvistamalla kyläosuuskuntien mahdollisuuksia tuottaa palveluita.

Toimenpide: Uusien, innovatiivisten palvelujen kehittäminen

Kokeilukulttuurin tukeminen ja eri toimijoiden kannustaminen rohkeisiin pilotointeihin mahdollistaa uudet ratkaisut palvelutuotannossa. Eri alojen yhteisillä kokeiluilla luodaan uudenlaisia, eri toimialat yhdistäviä palveluratkaisuja. Palvelujen räätälöinti auttaa vastaamaan ihmisten erilaisiin tarpeisiin. Älykästä julkista liikennettä ja esimerkiksi kimpapakyyti-malleja kehittämällä voidaan löytää ympäristöystävällisiä ratkaisuja maaseudulle, jossa välimatkat ovat pitkiä.

Yhtenä esimerkkinä **innovatiivisista** palveluista ovat niin sanotut kotoiset jaksamisterapiat eli maailmalta Lappiin lepäämään -ajattelu. Uusille konseptoiduille palveluille on tärkeää löytää yhteisiä markkinapaikkoja ja -kanavia, jotta tietoisuus ainutlaatuisista palveluista lisääntyy alueellisella, kansallisella ja kansainväliselläkin tasolla. Palvelujen tuottamisessa tarvitaan jatkossa entistä vahvemmin eri sektorien toimijoita ja heidän välistä yhteistyötä.

Luonnon aarreaitta

3.4. Rikas Lapin luonto

Tavoite: *Lapin luonnon kestävä ja monipuolinen hyödyntäminen*

Lapin luonto on puhdas, arktinen aarreaitta paitsi lappilaisille myös muille suomalaisille ja kansainvälisille vieraille. Sieltä saadaan niin aineetonta hyvinvointia kuin konkreettista elantoakin. Lapin luonnosta tulee pitää huolta, jotta se säilyy hyvässä kunnossa myös tuleville sukupolville.

Luonnon kestävää käyttöä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon eri elinkeinojen tarpeet ja niiden yhteensovittaminen, luonnosta saatavat keruutuotteet, Green Care -toiminnan mahdollisuudet sekä lappilaisten oma luontosuhde.

Toimenpide: Luonnonvarojen kestävä käyttö

Luonnonvaroja käyttävät elinkeinot sekä niiden tarpeet on hyvä yhteen sovittaa kestävällä tavalla Lapissa. Tällaisia elinkeinoja ovat esimerkiksi kaivostoiminta, poroelinkeino, maa- ja metsätalous,

kalatalous sekä matkailu, joka Lapissa on usein hyvin luontoperusteista. Kaikilla näillä elinkeinoilla on erilaiset intressit Lapin luonnonvarojen suhteen, mutta yhteisellä avoimella keskusteluyhteydellä voidaan rakentaa luonnonvaroja kestävästi hyödyntävää kulttuuria ja tulevaisuutta yhdessä.

Luonnon monimuotoisuutta tulee myös ylläpitää ja hoitaa. Esimerkiksi perinnebiotooppeja eli perinteisten maankäyttötapojen, kuten niiton ja laidunnuksen, muovaamia alueita tulee vaalia ylläpitämällä perinnebiotooppien monipuolista kasvillisuutta ja eläimistöä. Lappilaisesta kulttuurimaisemaa kuten niittyjä ja laidunnettuja jokirantoja tulee hoitaa ja kunnostaa, jotta Lapin maaseutu on myös tulevaisuudessa houkutteleva ja kaunis.

Toimenpide: Luonnontuotteiden jalostus kansainvälisille markkinoille

Lappi on ollut jo pitkään kansainvälisestikin varteenotettava luonnontuotteiden aarreaitta. Tärkeää on tavoitella lappilaisten luonnontuotteiden saamista kv-markkinoille mahdollisimman korkean tason jalosteina. Lappilaiset luonnontuotteet ovat suurimmilta osin luomua, ja ne kiinnostavat kansainvälisiä ostajia ja kuluttajia puhtaan ja ”villin” imagoonsa vuoksi. Lapin luonnontuotteilla onkin useita erilaisia myynti- ja markkinointivaltteja verrattuna muiden alueiden luonnontuotteisiin lähtien kasvuolosuhteisiin vaikuttavista yöttömän yön auringosta ja maailman puhtaimmasta ilmasta.

Lappilaisten luonnontuotejalosteiden pääasiallinen markkina-alue on tällä hetkellä kuitenkin kotimaassa. Erilaisten kansainvälisten messujen ja maistatusten kautta on kuitenkin käynyt selväksi se, että tuotteilla olisi kysyntää myös laajemminkin kansainvälisillä markkinoilla. Tuotantokapasiteetin, tuotteen visuaalisen ilmeen, hinnoittelun ja viestinnän tulee olla kunnossa, kun tuotetta aletaan myydä aktiivisemmin kv-markkinoille.

Toimenpide: Green Care -toiminnan edistäminen

Lapin puhdasta, arktista luontoa voidaan hyödyntää myös erilaisissa Green Care -toiminnoissa. Green Care on toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua luontoa ja maaseutu ympäristöä hyödyntäen esimerkiksi erilaisilla eläin- ja luontoavusteisuuden menetelmillä. Green Care -alan tarjoamat palvelut voivat olla varsin monialaisia vaihdellen sosiaali- ja terveysalasta matkailuun ja kasvatusalalle. Tavoitteena tällä ammattimaisella toiminnalla on kuntoutuminen, erilaisten ongelmien kuten syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä yleensäkin ihmisten aktivointi, kuten maahanmuuttajien kotouttamistoimet.

Lapin maaseudulla tulee edistää Green Care -toiminnan toteutumista, sillä ala luo paljon uusia ansaintamahdollisuuksia esimerkiksi lappilaisille maataloille ja luonnonvara-alan yrityksille ja samalla hyvinvointialan palveluita käyttäville ihmisille. Palveluiden tuottajat sekä alan yrittäjät ja yrittäjyydestä kiinnostuneet tarvitsevat tukea ja työkaluja liiketoimintansa kehittämiseen ja kaupallistamiseen.

Toimenpide: Luonto lähemmäs lappilaisia

Lappilaiset ovat tottuneita luonnossa liikkujia ja luonnon hyödyntäjiä. Tästä taidosta tulee pitää kiinni, ja sitä tulee vaalia tulevaisuudessakin. Uudet sukupolvet tulee tuoda lähelle luontoa. Erilaisia älypuhelinsovelluksia on jo hyödynnetty luonnon havainnoinnissa, mutta tulevaisuudessa mahdollisuudet ovat rajattomat digitalisuuden yhä kehittyessä huimaa vauhtia. Lapsille voidaan järjestää erilaisia luontolähtöisiä tilaisuuksia ja kerhoja, joiden avulla lapset oppivat luonnossa toimimisesta ja luonnon kestävästä hyödyntämisestä. Luonto voidaan tuoda kaikkien lappilaisten lähelle myös järjestämällä

esimerkiksi yhteiskuljetuksia erilaisille luontoreiteille, joita Lappi on pullollaan. Reittejä kuitenkin hyödynnetään liian vähän, mikä johtuu osittain siitä, etteivät kaikki ihmiset pääse vaivattomasti niiden äärelle. Erilaiset kimppekyydit ja yhteiset retket voivat paitsi nostattaa yhteishenkeä lappilaisten keskuudessa, myös tuoda Lapin luontoa lähemmäs asukkaita.

Toimenpide: Lappilaiset luonnonkeruutuotteet luomuun ja markkinoille

Luomuluonnontuotteiden kysyntä maailmalla ja kotimaassa kasvaa. Markkinoillepääsy edellyttää yhä useammin, että tuotteella on luomusertifiointi. Lapin metsistä 99,9 % on luomukelpoista, mutta kaikkea potentiaalia tästä ei vielä hyödynnetä. Tavoitteena Lapissa on, että kaikki luonnosta kerättävät luonnontuotteet ovat luomusertifioituja. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä luonnontuote- ja metsäalan toimijoiden kesken sekä metsänomistajien aktivointia asiaan liittyen.

Lappilaisilla luomusertifioituilla luonnontuotteilla on jo olemassa kysyntää niin kotimaassa kuin ulkomaillaakin. Lisäksi kasvussa oleva kansainvälinen matkailu tuo mukanaan hyviä näyteikkunoita myös luomuluonnontuotteille. Lappilaisten luomutuotteiden markkinointia tulee tukea. Erityisesti markkinointiin tulee kiinnittää huomiota, jotta laadukkaat luomutuotteet saadaan kotimaisille sekä kansainvälisille markkinoille esille.

3.5. Maaseudun elinkeinot Lapin mahdollisuutena

Tavoite: *Peruselinkeinot Lapin maaseudun tukipilarina*

Lapin maaseudulla vaikuttaviksi peruselinkeinoiksi on laskettu maa- ja metsätalous, elintarviketuotanto, porotalous sekä kalatalous. Esimerkiksi palvelutuotantoa ei ole laskettu kuuluvaksi peruselinkeinojen piiriin. Peruselinkeinojen toimintaedellytykset ja kehittymismahdollisuudet on turvattava Lapin maaseudulla, sillä peruselinkeinot työllistävät ihmisiä ja työllisyys puolestaan kasvattaa maaseudun elinvoimaisuutta.

Toimenpide: Maatalouden vahvistaminen ja jalostusasteen nostaminen

Lappilaista maataloutta tulee vahvistaa. Tämä onnistuu muun muassa maatalouden tuotteiden jalostusastetta nostamalla. Tulevaisuudessa esimerkiksi Lapissa tuotettuja maito- ja lihatuotteita ei toimiteta muualle jalostettavaksi, vaan ne jalostetaan korkean arvon tuotteiksi maakunnan sisäpuolella. Näin pysäytetään jalostusprosessin ulkoistamisessa syntyvä pääomapako ja samalla työllistetään alueen väestöä. Kun jalostettujen lähituotteiden kysyntä ja tarjonta saadaan kasvuun, tulee lisää ansaintaa myös lappilaisille maataloille.

Jalostusarvon nostamiseen tarvitaan usein erilaisia investointeja tuotantotiloihin ja laitteistoihin. Esimerkiksi liikkuva teurastamo voi olla ratkaisu hajallaan sijaitsevien lihakarjatilojen lihanjalostukseen. Erilaisiin investointeihin tulee varautua, jotta jalostusarvon nostaminen ei jää kiinni puutteellisista tilanteista. Jalostusarvoa kohottamalla saadaan säästettyä samalla energiaa ja toiminnasta vähähiilisempää, kun pienemmällä kuljetusmäärällä saadaan kuljetettua arvokkaampia, pidemmälle jalostettuja tuotteita.

Jo olemassa olevia elinkelpoisia maatiloja tulee tukea sukupolvenvaihdoksiin, jotta kannattavat maatilat voivat jatkaa toimintaansa tulevaisuudessakin. Maaseudulla tulee edistää perheen sisäisten sukupolvenvaihdosten lisäksi perheen ulkopuolelta tulevia sukupolvenvaihdoksia. Samalla nuorille tulee jakaa tietoa maaseutuammateista ja niiden kannattavuudesta, jotta yhä useampi nuori hakeutuisi

maatilayrittäjäksi. Maatillaisia voidaan myös kannustaa kohti monialayrittäjyyttä, jossa toimeentulon lähteitä ovat perusmaatalouden rinnalla myös pienimuotoinen myyntitoiminta tilalta, lämpöyrittäjyys ja maaseutumatkailu.

Toimenpide: Lähituotteiden ja -palveluiden kulutuksen lisääminen

Jotta lappilaisen maatalouden jalosteet menestyisivät, tulee niiden kulutusta kasvattaa maakunnan sisällä ja myös sen ulkopuolella. Lähituotteiden viestinnässä ja markkinoinnissa puolestaan auttaa lähituotteiden selkeä brändi, jonka avulla tuodaan esille tuotteen kestävyys ja paikallisuus. Toisaalta avainasemassa lähituotteiden kulutuksen kasvussa on hinnoittelu. Yrittäjien hinnoitteluosaamista tulee parantaa esimerkiksi erilaisilla lyhyillä koulutuksilla ja kurssituksilla.

Lähituotteiden viestintää tulee kohdistaa paitsi kuluttajille myös julkiselle sektorille, erityisesti Lapin kuntiin. Viestinnän avulla voidaan tuoda esille aluetaloudelliset vaikutukset, joita lähituotteiden hankinnalla on. Aluetalousvaikutukset ja kestävyys voivat olla syy, miksi kunnat alkavat panostaa lähihankintoihin.

Tärkeää on saada paikallisen ruoan ja raaka-aineiden käyttö vaivattomaksi niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Nykyinen hankintalaki ei estä lähituotteiden käyttöä, mutta hankintakriteerit tulee kuitenkin määrittellä tarkoin etukäteen. Lähituotteiden menekkiä yksityisellä ja julkisella sektorilla parantaa myös niiden parempi saatavuus. Lähituotteiden saatavuutta voidaan puolestaan parantaa yrittäjien välisellä yhteistyöllä esimerkiksi **Elintarviketalokonseptia** hyödyntäen. Elintarviketalot toimivat eräänlaisina solmukohtina niin jalostukselle, varastoinnille, myynnille kuin markkinoinnillekin elintarvikeketjussa. Ympäri Lappia toimivien elintarviketalojen kautta voidaan toimittaa lähituotteita asiakkaille, oli kyseessä sitten yksityisen tai julkisen sektorin asiakas, joko raaka-ainemuodossa tai jalosteina.

On myös tärkeää, että **maankäyttöä suunniteltaessa** otetaan huomioon eri elinkeinojen tarpeet ja toiveet sekä saamelaisille alkuperäiskansana turvatut oikeudet. Tärkeät tahot eri toimialoilta ja eri elinkeinoista tulee osallistaa maankäytön suunnitteluun jatkossakin alusta alkaen niin maakunta- kuin kuntatasollakin. Myös kylien asukkaat tulee ottaa mukaan maankäytön suunnitteluun erityisesti kylätason maankäyttöä suunniteltaessa. Maankäyttö ja sen suunnittelu on tärkeässä asemassa esimerkiksi porotalouden, maa- ja metsätalouden, matkailun, teollisuuden ja kaivostoiminnan osalta. Tärkeää maankäytön suunnittelussa on eri elinkeinojen edustajien avoin ja aito keskusteluyhteys.

Tavoite: *Lapin metsätalouden kehittäminen*

Lappilaista metsätaloutta ja -teollisuutta on tärkeää yhä edelleen kehittää. Jatkossa lappilaisista metsätalouden tuotteista voidaan kehittää yhä innovatiivisempia uusia biotuotteita korvaamaan erilaisia fossiilisia hyödykkeitä. Metsätalous auttaa omalta osaltaan pitämään yllä Lapin kattavaa yksityistieverkostoa, joka taas mahdollistaa eri elinkeinojen toimijoiden, kuten matkailun, metsästyksen, kalastuksen ja porotalouden, pois lukien perinteisen saamelaisen poronhoidon, liikkumisen syrjäisemmillä seuduilla.

Toimenpide: Paikallisen puuraaka-aineen jalostaminen lähituotteiksi ja vientiin

Paikallista puuraaka-ainetta halutaan jalostaa jatkossakin pitkäkestoisiksi jalostetuiksi lähituotteiksi ja maakunnan rajojen ulkopuolelle aina vientiin asti. Vientimarkkinoille yltäminen vaatii koko puutu-

tetoimialan tukemista ja kehittämistä. Puutuotetoimiala kehittäminen pitää sisällään niin puurakentamisen kehittämisen kuin pitkäkestoiset jalostetut puutuotteet ja näiden jalostustoiminnan lisäämisen. Puun jatkojalostusta tulee kasvattaa maakunnassa ja tätä varten tulee perustaa puutuotetoimialan klusteri, joka laatii toimialaa koskevan kehittämisohjelman jalostusasteen nostamiseksi.

Puuraaka-aineen jalostajat voivat hyödyntää toiminnassaan Lähipuu-konseptia. Lähipuu on tavaramerkki, joka kertoo, että puu on paikallista alkuperää sekä ympäristöystävällinen ja terveellinen ratkaisu. Lähipuu-merkkiin liittyy myös asiakkaan kokonaisvaltainen palvelu kannolta valmiiseen tuotteeseen asti. Lähipuu-merkkiä hyödyntävät yritykset erottuvat markkinoilla ja nostavat toimialan yritysten tunnettua ja profiilia kuluttajien silmissä.

Lapin maakunnan alueella on piensahoja, höyläämöitä ja kyllästämöitä. Pienet puutuoteyksiköt voivat vastata mitä erikoistuneimpiin tarpeisiin. Rakennuspuutavarana yleisimpiä ovat mänty ja kuusi, mutta myös erikoispuita kuten leppää, haapaa, lehtikuusta ja keloja sahataan ja jalostetaan Lapissa. Pienet sahat, höyläämöt ja jatkojalostajat eivät tee tuotteita massamarkkinoille, vaan yleensä suoraan raaka-aineen omistajalle. Tuotantomalli lähtee asiakkaan tarpeista. Käytännössä tämä ilmenee erikoismittojen tai laatujen tuottamisena asiakkaan ja käyttökohteen mukaisiin tarkoituksiin.

Toimenpide: Puuta rakentamiseen ja muihin pitkäkestoisiin tuotteisiin

Rakennettu ympäristö kuluttaa paljon energiaa ja materiaaleja. Se tuottaa kasvihuonekaasuista noin 30 prosenttia ja käyttää kaikista raaka-aineista noin puolet. Rakentaminen ja rakennettu ympäristö ovat siten keskiössä, kun Lapissa suunnitellaan toimenpiteitä ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Puupohjaisille rakennusmateriaaleille ja -jalosteille on jatkossa entistä suurempi tarve, kun tavoitteena on, että hiilijalanjälki ja -kädenjälki ovat osa rakentamismääräyksiä vuoteen 2025 mennessä. Puurakentamisen mahdollisuus tulee selvittää kaikessa maakunnan alueella tapahtuvassa julkisessa rakentamisessa kuten koulut ja päiväkodeissa.

Lapissa on hyvät mahdollisuudet kasvattaa ja kehittää uutta liiketoimintaa puutuotteiden ympärille, sillä Lapin metsien hakkuiden tasoa voidaan nostaa nykyisestä tasosta kestävästi korkeammalle. Markkinoille tulee tuolloin huomattava määrä lisää tukkipuuta, mikä mahdollistaa kapasiteetin nostamisen myös sahatavaran tuotannossa ja muissa puutuoteteollisuuden tuotteissa.

Lapin metsien hakkuumahdollisuudet tulee hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti kokonaiskestävyys huomioiden. Hakkuun tehostamiseen liittyy olennaisesti harvennusrästien hoitaminen nuorissa kasvatusmetsissä.

Tavoite: *Ammattikalastus uuteen kukoistukseen*

Jotta lappilainen ammattikalastus saadaan uuteen kukoistukseen, tarvitaan maakuntaan lisää ammattitaitoisia kalastajia. Kalatalouden kehittämisessä voidaan kääntää katseet myös kohti muiden elinkeinojen kuten matkailun tuomia mahdollisuuksia. Kalastusmatkailun suosion kasvu loisi uusia työmahdollisuuksia Lapin maaseudulle.

Toimenpide: Lisää kalastajia Lappiin

Kaupallisen kalastuksen lisäämiseen olisi hyvät edellytykset Lapissa, mutta ongelmana on uusien kalastajien houkuttelemisen alalle. Kalastajat vanhenevat, ja kalastajamäärän vähentyminen on kau-

pallisen kalastuksen suurin uhka. Jos kalastajamäärä vähenee, alan toimintaedellytykset heikkenevät huomattavasti. Uusia kalastajia, niin nuoria kuin varttuneempiakin, on saatu houkuteltua alalle erilaisten rekrytointi toimien avulla, mutta **lisää kalastajia** tarvitaan. Tällä ohjelmakaudella tulee jatkaa erilaisten rekrytointi- ja viestintä toimien toteutusta, joilla tuodaan esille kalastusammatin hyviä puolia alalle hakeutuvilla ja muille alasta kiinnostuneille. Myös maahanmuuttajien työllistyminen kalastukseen voi olla mahdollisuus saada uusia kalastajia Lappiin. Lisäksi jo aiemmin harjoitettua **mes-tari-kisälli-toimintaa**, jossa kokeneemmat ammattikalastajat ohjeistavat kalastuksesta kiinnostuneita ammatin saloihin käytännön esimerkkien kautta, tulee jatkaa Lapin sisävesillä.

Yksi mahdollisuus kalastuselinkeinon kehittämiseen on yhdistää **kaupallinen kalastus ja matkailun** parissa tehtävä työ. Kalastajat voivat kalastuksen ohella harjoittaa matkailutoimintaa lappilaisilla vesistöillä. Näin voitaisiin luoda kokoaikaisia työpaikkoja ja helpottaa sekä matkailun että kalastuksen työntekijäpulaa.

Lappilaisen **viljellyn kalan** merkitys luonnonkalan rinnalla on jo nykyään merkittävä, mutta alalla on paljon lisäpotentiaalia myös Lapissa. Viljellyn kalan saatavuuden varmistamiseksi kalanviljelyä ja sen toimintamahdollisuuksia, kuten luvitusta ja sijainninhjausta, tulee edelleen kehittää ja tukea. Luonnonolosuhteiden, erityisesti herkkien vesistöjen, vuoksi kalanviljelyn lisääminen vaatii Lapissa uusien teknisten ratkaisujen kehittämistä ja kokeilua. Kalanviljelytekniikan kehittyminen vaatii myös muutoksia kalatalousalan koulutuksessa.

Tavoite: *Porotalouden resurssit ja tulevaisuuden mahdollisuudet kuntoon*

Porotalous on perinteinen ja tärkeä elinkeino Lapille ja lappilaisille. Sitä on harjoitettu eri muodoissaan vuosisatojen ajan Lapissa. Poronhoitoalue kattaa koko Lapin maakunnan Kemin, Tornion ja Keminmaan kuntien aluetta lukuun ottamatta. Eloporoja onkin Lapin maakunnassa enemmän kuin asukkaita, ja lisäksi useat Lapin matkailun ohjelmalveluista nojaavat porotalouteen. Näiden seikkojen vuoksi on erittäin tärkeää panostaa porotalouden kehittämiseen Lapin maaseudulla tämän EU-ohjelmakauden aikana.

Porotaloudelle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa oman tulevaisuuteensa. Porotalous on merkittävä maankäyttäjät Lapissa, minkä vuoksi sitä on kuultava ja otettava sen tarpeet huomioon maankäyttöön liittyvässä päätöksenteossa.

Toimenpide: *Porotalouden yhteiset suuntaviivat*

Porotalous tarvitsee oman yhteisen kehittämisen suuntaa linjaavan työväliseen, jolla voidaan linjata porotalouden tulevaisuutta, tärkeitä kysymyksiä ja kehittämistarpeita poronhoitoalueella. Työvälineen avulla poroelinkeinon muodostamaa suurta kokonaisuutta voidaan jäsenellä pienempiin osiin, ja sitä hyödyntäen porotalouden toimijat voivat vaikuttaa positiivisella tavalla omaan tulevaisuuteensa. Linjauksissaan porotalouden toimijat voivat ottaa kantaa myös sellaisiin kysymyksiin kuin asennekasvatus poroelinkeinoa kohtaan. Asennekasvatus ja oikean tiedon jakaminen porotaloudesta ovat tärkeitä toimenpiteitä, jotta ihmiset ymmärtäisivät paremmin porotalouden lähtökohtia. Porotalouden tunnetuksi tekeminen ja toimijoiden sitouttaminen elinkeinoon myönteisellä tavalla ovat tärkeitä toimia tulevaisuuden kannalta.

Porotalouden tulee voida vaikuttaa omaan toimintakykyynsä tulevaisuudessa vaikuttamalla kansalliseen petopolitiikkaan ja **petomäärään poronhoitoalueella**. Porotalous kärsii vuosittain suuria petojen aiheuttamia tappioita. Uhkakuvana on, että tulevaisuudessa poroista saatu lihamäärä vähenee

niin, ettei saatavalla lihamäärällä voida ylläpitää poronlihan tuotekehitystä. Kaikki tavat, joilla voidaan suojella porokantaa pedoilta, tulisi selvittää ja ottaa käyttöön.

Toimenpide: Porotalouden osaamisen ylläpitäminen ja nostaminen uudelle tasolle

Porotaloutta on jo vuosia kehitetty erilaisia hankkeita hyödyntäen. Investointeihin ja uusien toimintamallien hakemiseen ja muokkaamiseen Lapin olosuhteisiin sopivaksi tarvitaan jatkossakin suoraa hankerahaa EU:sta. Hankerahoituksen hakemiseen tarvitaan kuitenkin ammattitaitoa, joten myös riittävä osaaminen rahoitusten hakemiseen on turvattava porotalouden keskuudessa.

Yksi suuri haaste, jonka porotalous kohtaa, on puute uusista tekijöistä. Sukupolvenvaihdoksia tarvitaan useilla tiloilla. Samoin perinteisten taitojen kuten lihanleikkuun, erilaisten porokäsitöiden ja perinteisen poronhoidon osaaminen tulee pitää hyvällä tasolla, mikä edellyttää osaamisen siirtämistä tuleville sukupolville esimerkiksi koulutusten avulla.

Poronlihaa jalostetaan Lapissa laajasti. Lapissa on poronlihan jalostamoita ja leikkaamoita. Poronlihan pienjalostuksesta tulee kuitenkin pitää jatkossakin hyvää huolta kehittäen sitä kaiken aikaa. Porosta tulee hyödyntää kaikki osat mahdollisimman korkean arvon jalosteina. Poron lihan ja teurastuksesta saatavien sivutuotteiden tuotekehittelyä tulee edelleen jatkaa innovatiivisesti.

Toimenpide: Verkostoituminen ja puhdas ympäristö porotalouden vahvuudeksi

Jo nyt hyvin toimivan yhteistyön on säilyttävä eri toimijoiden kanssa, mutta myös kehityttävä tulevaisuudessa esimerkiksi matkailun yhä muuttuessa ja kasvaessa. Vain aidon vuoropuhelun kautta eri elinkeinot voivat kehittyä yhdessä ja pitää huolta siitä, ettei elinkeinoja ympäröivä herkkä arktinen ympäristö kuormitu liiaksi ja että maankäytön suunnittelussa otetaan huomioon eri elinkeinojen tarpeet ja erityispiirteet. Kaikille elinkeinoille, niin pienille kuin suurillekin, on annettava tilaa säilyä ja toimia.

Porotalous on yhdessä esimerkiksi matkailun kanssa monella tapaa Lapin elinkeinojen lippulaivoja. Porotalous saa paljon pontta kehittämiseensä matkailun kasvusta, sillä useat matkailijoille tarjottavat ohjelmapalvelut liittyvät läheisesti porotalouteen, ja poromatkailu onkin nykyään merkittävä osa porotaloutta. Matkailun kehittyminen ja matkailijoiden vaatimustason nouseminen vaativat myös poroelinkeinoja kehittymään. Molempien elinkeinojen on kuitenkin tärkeää pitää huolta ympäristöstään ja maankäytöstään, jotta Lapissa voi jatkossakin olla luontoperusteista matkailua sekä porotaloutta.

Porotalous on luontoperusteinen elinkeino. Porot laiduntavat laajoilla yhtenäisillä laidunalueilla pohjoisessa Suomessa, ja porojen laiduntamisella on myös vaikutus ympäröivään luontoon. Porotaloudelle on tärkeää pitää huolta ympäristöstä, ja ympäristöhoitoon tarvitaan lisää resursseja, joilla voidaan edistää esimerkiksi porolaitumien kuntoa ylläpitäviä ja parantavia toimia.

3.6. Monipuolinen työllisyys

Tavoite: *Lisää työpaikkoja Lappiin, tähtäimessä täystyöllisyys*

Useissa Lapin kunnissa on haasteena korkea työttömyysaste, jonka laskemiseksi tarvitaan monipuolista, yhteistyöhön perustuvaa työllisyysenhoidoa. Työpaikkojen lisääntyminen ja työmahdollisuuksien laajentuminen edistävät uusien asukkaiden muutttoa Lappiin, ja samalla nykyiset asukkaat

voivat pysyä alueella. Eri alojen yritysten toimintaedellytysten vahvistaminen tukee uusien työpaikkojen syntymistä Lappiin.

Työllisyysasteen nostaminen edellyttää moninaisia työn tekemisen mahdollisuuksia. Sesonkityö, etätyö ja erilaiset osa-aikaisuuteen perustuvat ratkaisut mahdollistavat entistä korkeamman työllisyysasteen Lapissa.

Toimenpide: Eri toimialojen mahdollisuuksien tukeminen ja kehittäminen

Monipuolisen toimialakokonaisuuden säilyminen ja kehittyminen mahdollistaa Lapin menestyksen. Yhteensovitettujen elinkeinot muodostavat Lapin tulevaisuuden toiminnan perustan. Esimerkiksi kaivostoiminnasta voidaan saada hyötyjä alueelle, ja kaivosten tuotosta on tärkeää ohjata osa lähialueiden haittojen kompensoimiseen. Kaivoksesta saatavia raaka-aineita tulee jalostaa Lapissa mahdollisimman pitkälle, jolloin saadaan lisää työpaikkoja kaivosteollisuuden jalostuspuolelle Lappiin, kaivostoiminnan päästöt pienenevät kuljetusmäärien vähentyessä sekä maaseudun tieinfra säilyy paremmin. Tutkimuksen lisääminen kaivostoiminnan vaikutuksesta arktiseen luontoon on tärkeää. Lappiin tarvitaan uusia investoijia, joita voidaan houkuttaa tekemällä muun muassa alueen mahdollisuuksia tunnetummaksi viestinnän ja brändityön avulla.

Työpaikkojen tarjoaminen ympärivuotisesti edellyttää uusia ja innovatiivisia ratkaisuja, joita voidaan löytää eri toimijoiden yhteistyössä. Älykkäiden liiketoimintamallien kehittäminen sekä ihmisille merkityksiä antavien, perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuus ja lähitalous korostuvat.

Etätyömahdollisuuksien parantaminen on Lapin tulevaisuuden kannalta tärkeää. Etätyön suosiota voidaan lisätä tekemällä sen mahdollisuuksia tunnetummaksi potentiaalisille työntekijöille ja työnantajille. Etätyön laajenemista voidaan tukea myös työvoimapalveluja monipuolistamalla, kuten järjestämällä etätyörekry-tapahtumia ja muuta neuvontaa työntekijöiden ja työnantajien tueksi. Etätyön yleistyminen vaatii paitsi teknologian kehittymistä myös asenteiden muutosta ja uudenlaisen työs-kentelytavan omaksumista. Etätyöntekijöiden vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä voidaan vahvistaa esimerkiksi kuntiin kehitettävillä etätyökeskuksilla, joissa etätyöntekijät voivat työskennellä samoissa tiloissa ja viettää yhdessä lounas- ja kahvitaukojaan.

Tavoite: *Monipuolinen, kasvava ja kannattava yritystoiminta*

Yrittäjyyden vahvistaminen edellyttää yhteistyötä kunta- ja maakuntatasojen lisäksi myös kansallisella tasolla sekä eri sektorien toimijoiden kesken. Yhteistyö on välttämättömyys, mutta myös avain entistä parempiin tuloksiin.

Toimenpide: Kehitetään monipuolisesti yritystoimintaa paikallisista lähtökohdista

Yritysten välisen yhteistyön sekä alueellisen ja kansainvälisen verkostoitumisen avulla voidaan löytää uusia ratkaisuja ja liiketoimintamahdollisuuksia erikokoisille yrityksille. Yritysten välistä yhteistyötä sekä yrittäjien ja työntekijöiden välistä vuorovaikutusta voidaan tukea järjestämällä erilaisia tapahtumia. Yritysten ja julkisen sektorin yhteistyö on tärkeää yritysten toimintaedellytysten turvaamiseksi. Paikallisuuden korostaminen hankinnoissa edistää lappilaisen yritystoiminnan vahvistamista. Lappi-brändin mukaiset kehittyvät toiminnot ja tuotteet ovat monien Lapissa toimivien yritysten liiketoiminnan perusta.

Yrittämisen suosiota voidaan vahvistaa lisäämällä tietoa erilaisista yrittäjyyden muodoista. Kevytyrittäjyyteen sekä useita toimialoja kattavaan monialayrittäjyyteen kannustaminen mahdollistaa erilaisen yrittäjyyden muotojen käyttöönoton. Uudet digitaaliset palvelualustat helpottavat yrittäjäksi ryhtymistä paikasta riippumatta. Erittäin tärkeää on myös edistää positiivista yrittäjällmastoja vahvistamalla myönteistä mielikuvaa yrittämisestä.

Yritysten toimintaa voidaan tukea muun muassa tarjoamalla monipuolista ja kannustavaa yritysneuvontaa yritysten tarpeista lähtien. Myös tarpeenmukaisen koulutuksen järjestäminen yrittäjille ja työntekijöille tukee toiminnan kehittämistä. Kansalliset ja kansainväliset rahoitukset ovat tärkeitä, ja ne tulee jatkossa saada suuntautumaan entistä suuremmin ja joustavammin yritysten toiminnan kehittämiseen.

3.7. Koulutus ja osaavat toimijat

Tavoite: *Koulutusta kaikille halukkaille*

Koulutuksella on olennainen rooli tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen kehittämisessä. Koulutusjärjestelmän kehittämisessä tulee huomioida yksilölliset ja paikalliset tarpeet sekä lähtökohdat. Jokaiselle motivoituneelle oppijalle tulee löytää sopiva opiskelumuoto. Koulutuksen kehittämisen tavoitteena tulee olla valmistuneiden entistä parempi sijoittuminen työelämään.

Toimenpide: *Tarpeenmukaista koulutusta tarjolle*

Koulutusta kehittämällä voidaan vastata muuttuvan työelämän entistä moninaisempiin tarpeisiin sekä turvata elinkeinorakenteen vaatima osaaminen. Työelämässä tarvittavat taidot muuttuvat muun muassa teknologisen kehityksen ja digitalisaation myötä jatkuvasti.

Kansalaisten osaamista voidaan päivittää ajan tasalle tarjoamalla koulutusta uudenlaisiin työelämätaitoihin. Kurssit voivat liittyä esimerkiksi digitaitoihin, kestäväan kehitykseen ja kiertotalouteen. Nuorten tulee päästä kokeilemaan erilaisia asioita, jotta he voivat löytää omat vahvuutensa työelämässä. Samanhenkisten nuorten verkostoituminen on tärkeää, ja tämä voi toteutua esimerkiksi erilaisten leirien ja tapahtumien avulla.

Koulutusorganisaatioiden ja työnantajien välisen yhteistyön parantaminen tuo lisää uusia työmahdollisuuksia. Oppilaitosten ja yritysten yhteistyö voi syventyä esimerkiksi yhteisen kehittämistyön, entistä moninaisempien työelämäjaksojen sekä erilaisten rohkeiden kokeilujen avulla. Oppisopimus-koulutuksia kehittämällä saadaan uusia osajia työmarkkinoille. Oppilaitoksilla tulee olla resursseja työelämäyhteyksien luomiseen ja ylläpitoon. Oppilaitosten ja yritysten oppimisallianssin kehittyminen edellyttää rahallisia resursseja.

Toimenpide: *Elinikäinen oppiminen toimintaperiaatteeksi*

Oppimisen tulee olla paikasta riippumatonta, ja koulutus tulee mahdollistaa esikoulusta ammattiin. Koulutuskalenterit tulee sovittaa paikalliseen rytmii esimerkiksi porotalous, maatalous ja metsästyshuomioiden. Osaamista voidaan kehittää haja-asutusalueilla muun muassa etäkoulutusmenetelmin. Etäkoulutuksen tulee olla mahdollista kaikilla koulutusasteilla. Koulutusten esteettömyyttä lisäämällä voidaan varmistaa erilaisissa tilanteissa olevien henkilöiden oppimismahdollisuudet.

Tulevaisuudessa korostuvat inhimilliset taidot, kuten tunne-, vuorovaikutus- ja empatiakykyjen merkitys. Yrittäjämönteisen ilmapiirin vahvistaminen kannustaa lapsia ja nuoria yrittäjyyteen peruskoulusta lähtien. Laadukkaalla yrittäjyyskoulutuksella edistetään yrittäjyystaitoja.

Elinikäistä oppimista vahvistamaan luodaan Lappiin osaamisen keskusvaraamo, joka kokoaa yhteen erilaiset Lapissa tarjolla olevat, maaseutuun liittyvät tutkintokoulutukset sekä lyhyemmät opintokonaisuudet kuten kurssitukset. Osaamisen keskusvaraamosta niin yrittäjät kuin muutkin toimijat voivat saada täydennystä osaamiseensa joustavasti esimerkiksi erilaisten lyhyiden päiväkursseiden tai pidempien opintokonaisuuksien kautta. Toisaalta osaamisen keskusvaraamosta voidaan auttaa myös nuoria, jotka ovat kiinnostuneita maaseutuun liittyvästä koulutuksesta ja työllistymismahdollisuuksista

Tavoite: *Koulutus tukee maaseudun kehitystä*

Toimenpide: Maaseudun tarpeisiin kohdistuvan koulutuksen monipuolistaminen

Maatalousalan koulutusta voidaan kehittää monipuolisella klusteritoiminnalla. Olennaista on oppilaitosten, yritysten, opiskelijoiden ja muiden tahojen tiivis yhteistyö sekä maatalouteen kytkeytyvien eri toimialojen, kuten energia-alan ja raaka-aineiden jatkojalostuksen, välisen yhteistyön tiivistyminen. Vahvistamalla Lapin maatalouteen liittyvän osaamisen tunnettavuutta mahdollistetaan entistä monipuolisemmat markkinakanavat paikallisille toimijoille. Lisäksi on tärkeää tukea jo olemassa olevia osaamiskeskittymiä, kuten Ammattiopisto Lappian Loueen yksikköä, jossa yhdistyvät koulutus, elinkeinoelämä ja tutkimus. Tärkeää on, että samankaltaisia osaamiskeskittymiä syntyy eri puolille Lapin maakuntaa.

Lapin ainutlaatuinen maaseutu tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia tutkimukselle ja pilotoinneille. Lapin maaseutua voidaan hyödyntää pilottikenttänä ja tutkimuslaboratoriona, jossa voidaan testata esimerkiksi älyratkaisuja ja muita luovia ideoita.

Toimenpide: Mestari-kisälli-toiminta yleiseksi toimintaperiaatteeksi

Mestari-kisälli-toiminta tulee saada Lapissa yleisesti toimintaperiaatteeksi toimialasta riippumatta. Mestari-kisälli-toiminta mahdollistaa oppimisen työssä, mikä on usein tehokkain tapa oppia erityisesti erilaisia kädentöitä. Toiminnan kautta voidaan saada myös mestareiden hiljainen tieto-taito entistä tehokkaammin jakoon uusille sukupolville. Mestari-kisälli-toiminnan kautta voidaan saada aikaan kaivattuja sukupolvenvaihdoksia esimerkiksi Lapin maa- ja kalatalousalalle. Tällä tavalla saadaan myös kauan kaivattuja uusia asukkaita Lappiin, koska alan taitaja ei tarvitse valmiiksi olla, vaan voi tulla suoraan mestareiden oppiin.

Toimenpide: Uusia osaajia metsäalalle

Lapissa tulee säilyttää tasokas metsä- ja biotuotealan koulutus sekä tutkimus. Säilyttämisen lisäksi koulutus- ja tutkimusmahdollisuuksia tulee edelleen kehittää vastaamaan alan muuttuviin tarpeisiin. Tarvetta Lapissa on esimerkiksi uusille puun jatkojalostuksen taitajille. Myös muille kuin metsämattilaisille tarvitaan lisää osaamista liittyen esimerkiksi metsien luonnonhoitoon. Metsäalan koulutuksessa ja tutkimuksessa avainasemassa ovat erityisesti ammattikorkeakoulu, Suomen metsäkeskus sekä tutkimuslaitokset kuten Luonnonvarakeskus.

Tärkeää on myös varmistaa, että tulevat sukupolvet säilyttävät kiinnostuksensa metsää kohtaan. Lasten ja nuorten metsäosaamista ja -kiinnostusta tulee edistää jo päiväkodeissa ja peruskouluopetuksessa uusilla, innovatiivisilla tavoilla.

3.8. Viisas ja kestävä matkailu

Matkailu on yksi tärkeimmistä toimialoista Lapissa. Matkailu on viime aikoina kasvanut tasaisesti ja työllistänyt paljon niin lappilaisia kuin sesonkityöntekijöitä muualtakin. Lapin matkailu nojaa kuitenkin vahvasti talveen, joten matkailun saaminen aidosti ympärivuotiseksi on tavoite, jota kohti kurkotella. Matkailun tulee tähdätä kaikissa toimissaan kestävyys - niin ekologisesti, taloudellisesti kuin sosiaalisestikin - sekä vähähiilisyys.

Tavoite: *Matkailukohteet ympärivuotiseen käyttöön*

Tavoitteena viisas ja kestävä matkailu, liittyy vahvasti saavutettavuuteen, sillä jotta Lapin matkailukohteet saadaan ympärivuotiseen käyttöön, tulee panostaa raide-, lento- ja muiden yhteyksien lisäämiseen myös lumettomana aikana. Matkailun kohdemarkkinoita ja segmenttejä on ajateltava tuoreella tavalla. Esimerkiksi lähimarkkinat (Norja, Ruotsi ja Baltian maat) kasvattavat merkitystään kestävä kehityksen näkökulmasta, mutta kesämatkailun potentiaalisimmat markkinat löytyvät kansainvälisiltä kentiltä kuten arabimaista, joille voidaan markkinoida uusia, innovatiivisia ja ympärivuotisia kohteita Lapista.

Toimenpide: *Lapin matkailubrändi ympärivuotiseksi*

Lapin matkailun brändiä tulee rakentaa ja kehittää siten, että se laajenee vahvasta talvibrändistä kohti ympärivuotisuutta, joka ottaa huomioon myös muiden vuodenaikojen vielä osin hyödyntämättömän potentiaalin. On tärkeää tuoda esille Lapin matkailun monimuotoisuutta myös lumettomana aikana, jolloin markkinointivaltteina voivat toimia esimerkiksi arktinen kesä ja yötön yö tai arktinen syksy ja ruska.

Kesän kärkituotteita ja teemoja kuten erilaisia luontoreittejä, kulttuuritapahtumia ja ruokamatkailua voidaan tuotteistaa entistä tehokkaammin. Reiteistä ja ruokamatkailusta on tehty myös omat selviytyksensä Lapin matkailustrategiassa. Lapin kesä voi olla uusi luksusmatkailun lippulaiva, jolle täytyy vain löytää sopivat kohderyhmät.

Lapin lumettoman ajan matkailun myyntiin ja markkinointiin tarvitaan lisää resursseja. Tulevaisuudessa Lapin matkailun myynti ja markkinointi on saatu erilaisia rahoituksia hyödyntämällä niin tehokkaaksi, että kansainväliset matkailijat löytävät helposti esimerkiksi Lapin kesäisen tarjonnan. Markkinoinnissa painopisteenä ovat jatkossakin kansainväliset matkailijat, mutta myös kotimaiset ja lähimaiden matkailijat eli lähimatkailu otetaan huomioon markkinoinnissa ja heihin panostetaan entistä enemmän. Lähimarkkinat tarjoavat maaseudun matkailupalveluille hyvin potentiaalisia kohderyhmiä.

Toimenpide: *Monipuolista viestintää Lapin matkailusta*

Aktiivista, innostavaa viestintää tarvitaan, jotta matkailijat voivat olla tietoisia siitä, mitä Lapissa on kulloinkin meneillään matkailun suhteen. Esimerkiksi erilaiset kylätapahtumat voidaan koota tapahtumakalenteriin.

Maaseudun retkeily- ja virkistysreittien tarjonta olisi hyvä saada digitaalisia kanavia hyödyntäen paremmin löydettäväksi esimerkiksi yhteistyössä matkailukeskusten kanssa. Samoille digitaalisille kanaville voidaan syöttää myös muita tietoja sekä reittejä, joita voi hyödyntää eri vuodenaikoina. Tämän toimenpiteen toteutuminen vaatii myös tärkeimpien reittien tunnistamista ja niiden huolellista ylläpitoa. Samalla reittejä tulee markkinoida kiinnostavasti kansainvälisille matkailijoille, joille luontoreitit eivät ylipäänsä ole tuttuja. Lisäksi on tärkeää saada erilaiset reitit näkyviksi myös paikallisille ihmisille, jotta hekin osaavat hyödyntää luontoreittejä vapaa-ajallaan.

Tavoite: Näyteikkunoita kansainvälisille ja kotimaisille matkailijoille ja asiakkaille

Lapin matkailu tarvitsee voimakkaita näyteikkunoita eli niin sanottuja showroomeja, joiden avulla Lapin maaseutua ja matkailua voidaan esitellä erityisesti kansainvälisille matkailijoille ja muille asiakkaille.

Lapin maaseutu elää kylistään ja maataloistaan, mutta toistaiseksi koko Lapin kannalta erittäin tärkeä elinkeino eli matkailu on keskittynyt matkailukeskuksien ympärille.

Toimenpide: Lapin vahvuudet rohkeasti ja innovatiivisesti parrasvaloihin

Kansainväliset näyteikkunat ovat hyvä paikka tuoda esille Lapin erikoisuuksia ja vahvuuksia. Yksi esimerkki kansainvälisestä näyteikkunasta on yhteisen **Lapland Food Club** (www.laplandfood-club.com) brändin osallistuminen Grüne Woche -messuille Berliinissä tammikuussa 2019. Messuilla lappilaiset elintarvikkeiden ja luonnontuotteiden jalostajat saivat erittäin laajaa kansainvälistä näkyvyyttä yhteisellä brändi-ilmeellä, joka samalla toi messukävijöille esille myös Lapin kesäistä villiä luontoa. Tällaisia yhteisiä tavoitteellisia julkituloja tarvitaan lisää, jotta Lappi, lappilaiset tuotteet ja Lapin matkailun mahdollisuudet saavat jatkossakin näkyvyyttä kansainvälisillä markkinoilla.

Teknologian avulla voidaan tuoda esille esimerkiksi palveluiden kestävyyttä matkailijoille. Teknologiaosaamiseen täytyy löytää resursseja, jotta Lapissa voidaan vastata matkailukysyntään kestävällä tavalla ja jotta maakunnassa pysytään jatkossakin matkailun kehittämisen aallonharjalla. Virtuaali-matkailun mahdollisuuksia Lapissa on myös hyvä tutkia tarkemmin. Tällä hetkellä virtuaalisuutta hyödynnetään Lapin matkailussa lähinnä markkinoinnin välineenä.

Toimenpide: Maaseutumatkailun mahdollisuudet markkinoille

Maatilamatkailun yleistyminen avaa uusia mahdollisuuksia lappilaisille maatilallisille laajentaa toimintaansa ja ennen kaikkea parantaa toimintansa kannattavuutta. Lapin kylät eivät vaivu kesäisin unten maille, vaan ovat täynnä elämää sekä erilaisia ja erikokoisia kulttuuritapahtumia. Nämä tapahtumat ovat eksoottisia kansainvälisten matkailijoiden näkökulmasta katsottuna, mutta tällä hetkellä ne eivät ole vielä tarpeeksi hyvin matkailijoiden tiedossa. Kylämatkailua voidaan tehostaa tuotteistamalla ja markkinoimalla kylän kulttuuririentoja. Tapahtumien markkinointi ja viestintä onnistuu helposti esimerkiksi yhteisen visuaalisen tapahtumakalenterin avulla. Tärkeää on myös panostaa tapahtumien kieleen - materiaalia tulee olla tarjolla myös englanniksi.

Vaikka Lapin kylissä on erilaisia kulttuuritapahtumia kesäisin, riittää niissä silti myös hiljaisuutta ja rauhaa, mitä useimmat matkailijat osaavat vaalia ja arvostaa. Erityisesti kansainväliset matkailijat voidaan kutsua tutustumaan aitoon Lappiin, sen rauhallisuuteen ja hiljaisuuteen. Matkailijoille voi olla esimerkiksi oma kesäsiirtola, jossa he saavat rauhoittua ja ladata akkujaan saaden pienen paikohetken hektisestä kaupunkielämästä. Muita uudenlaisia maaseudun mahdollistamia aktiviteetteja

ovat esimerkiksi maatilapakopelit sekä kalastusmatkailu. Tärkeä toimenpide onkin tuottaa Lapin maaseudun hiljaisuus ja kylien elämä palveluiksi, jotka eivät kuitenkaan häiritse Lapin maaseudun rauhaa.

Tavoite: *Lapin matkailukapasiteetti tehokkaasti käyttöön*

Lapin matkailun kestävä kasvu nojaa siihen, että olemassa oleva matkailukapasiteetti saadaan paremmin tehokkaaseen ympärivuotiseen käyttöön. Ilman korkealaatuisia uusia majoitustiloja matkailijoiden ei ole järkevää valita lomakohteeksi Lappia. Entistä laatu- ja tietoisimmille kansainvälisille matkailijoille tulee tarjota entistä monipuolisempia majoitusvaihtoehtoja. Korkealaatuinen majoitustarjonta on kilpailukyky- ja erottautumistekijä, jonka varaan luksusmatkailua voidaan rakentaa.

Toimenpide: *Lisää majoitustiloja ja työvoimaa ympärivuotisesti*

On tärkeää miettiä, millainen majoituskanta toimii lumettomana aikana ja erityisesti yöttömän yön aikaan. Tällöin lasi-iglu-tyyliset majoitusrakennukset eivät ole välttämättä paras vaihtoehto, vaan majoituksen tulisi olla sellainen, että yöttömän yön valoisuudesta pääsee halutessaan pois, sillä monet matkailijat eivät ole tottuneet valoisiin öihin. Tämä tulee ottaa huomioon iglu-tyylisiä majoituksia suunniteltaessa ja rakennettaessa.

Pula **osaavasta työvoimasta** onkin yksi suurimmista haasteista matkailun kasvun edessä. Matkailu Lapissa on toistaiseksi myös hyvin sesonkiluonteista, mikä vaikuttaa osaltaan työvoiman saatavuuteen ja pysyvyyteen. Siksi onkin tärkeää kehittää matkailua kohti ympärivuotisuutta sekä houkutella uusia osaavia matkailuyöntekijöitä Lappiin.

Toimenpide: *Reitistöjen ja investointien tukeminen*

Matkailureitistöihin tulee investoida tarpeiden mukaan. Syrjäisemmät matkailualueet voivat reitistöjensä suhteen profiloitua eri tavalla kuin muualla. Kaikkialle ei ole järkevää rakentaa samankaltaisia maastopyöräreittejä, vaan monipuolisia reitistöjä kohtaamaan erilaisten matkustajien tarpeet. Tärkeää on myös miettiä jo suunnitteluvaiheessa tarkoin, kenelle reittiä ollaan tekemässä. Lisäksi jo olemassa olevia reitistöjä tulee kehittää esimerkiksi opastuksen ja viestinnän osalta.

Tavoite: *Ohjelmapalveluiden kehittäminen*

Lapin matkailussa tulee panostaa aineettomiin, ikimuistoisiin hetkiä matkailijoille tarjoaviin ohjelmapalveluihin. Ohjelmapalveluita on jo nyt paljon Lapin matkailussa, mutta niitä tulee edelleen kehittää vastaamaan muuttuvaan kysyntään. Ohjelmapalveluita kehitettäessä tulee ottaa huomioon esimerkiksi merkityksellisuuden tavoittelu, vastuullisuus, aitous ja muut kuluttajakäyttäytymisen vallalla olevat trendit.

Toimenpide: *Lumettoman ajan uudet ohjelmapalvelut*

Lapissa voidaan järjestää esimerkiksi erilaisia haasteita ja kilpailuita, joiden kautta innostetaan ihmisiä kehittämään ohjelmapalvelukonsepteja. Näin saadaan mukaan myös uusia rohkeita ja innovatiivisia näkökulmia. On myös tärkeää huomioida Lapin eri alueiden erikoisuudet. Esimerkiksi Kemi-Tornio-alueella teollisuus ja merellisyys luovat matkailulle uusia vetovoimatekijöitä.

Elämysmatkailuun tarvitaan vielä paljon uusia innovatiivisia avauksia. Esimerkiksi biofiliaa eli ihmisten luontaista kiintymystä luontoon sekä sisätiloissa puupintojen ja luontonäkymän ihmisille tuottamaa hyvinvointia ei vielä hyödynnetä täysipainoisesti pitkäkestoisten ja syvien matkailuelämysten tuottamisessa. Myös Lapin idylliset kylät tarjoavat matkailijoille mahdollisuuksia unohtumattomiin elämyksiin. Matkailijat voivat päästä esimerkiksi kokemaan lappilaista arkea halonhakkuun, saunanlämmityksen, leivonnan tai vaikkapa sukkien kudonnan muodossa.

Tavoite: *Lapin saavutettavuuden parantaminen*

Lapin matkailu voi kasvaa kestävästi vain, jos myös maakunnan saavutettavuus kasvaa kestäväällä tavalla. Lapin tulee panostaa joukkoliikenteeseen, suoriin lentoihin sekä raideliikenteeseen. Kestävien matkaketjujen kehittäminen on olennaista myös kylä- ja maaseutumatkailun kehityksen kannalta.

Toimenpide: *Joukkoliikenteen ja saavutettavuuden kehittäminen*

Joukkoliikenteen kehittäminen parantaa myös alueen matkailun kestävyyttä pienentäen sen hiilijalanjälkeä. Matkailukohteiden välisten reittien sekä Lapin joukkoliikenteen runkoreittien aikataulut tulee olla helposti saatavilla digitaalisessa muodossa useilla eri kielillä. Joukkoliikennettä voidaan myös kehittää sovellukseksi, mikä madaltaa matkailijoiden kynnystä käyttää julkisia kulkuvälineitä.

Joukkoliikennettä kehitettäessä on tärkeää muistaa myös Lapin tieverkon korjausvelka, jota on pyrittävä vähentämään niin pääteillä kuin alemman hoitoluokituksenkin teillä. Erityisesti alemman hoitoluokituksen teiden kunnostus ja ylläpito on tärkeää paitsi Lapin maaseudulla asuvien ihmisten myös maaseutumatkailun kehittymisen näkökulmasta.

Lapissa toimii tällä hetkellä viisi kansainvälistä lentoasemaa (Enontekiö, Ivalo, Kemi-Tornio, Kittilä ja Rovaniemi), ja lisäksi Lapin matkailua palvelee Kuusamon kansainvälinen lentoasema. Näiden lentoasemien kautta liikkuu paljon matkailijoita Lappiin ja Lapista pois. Suorat lennot vähentävät myös Lapin matkailun ilmastotaakkaa, sillä ne ovat parempi ratkaisu kuin Lappiin matkustaminen välilaskujen kautta. Lisäksi lentoliikenteen kehittäminen on avainasemassa pyrittäessä kohti ympäristöystävällistä matkailua, joka puolestaan vähentää matkailun ympäristölle kohdistamaa taakkaa yhdeltä vuodelta. Myös Lapin matkailustrategia linjaa, että lentoyhteydet ovat elintärkeitä Lapille ja samoin tärkeää on laajentaa EU:n TEN-T ydinkäytävää Perämeren kaareen, sillä tällä toimella voidaan vaikuttaa muun muassa Lapin raideliikenteen kehittämiseen.

Kaikki matkailijat eivät voi tulla Lappiin lentämällä, linja-autolla tai omalla autolla, vaan myös rautatieliikenteeseen on panostettava. Raideliikenneinfraa tulee ylläpitää ja parantaa sekä taata sen säilyminen Lapissa. Lapin matkailustrategian ja Lapin maaseutuohjelman tavoitteena on, että tulevaisuudessa yhä useampi matkailija saapuu Lappiin junalla.

Rajaton rohkeus

3.9. Kansainvälisesti vikkellä Lappi

Kansainvälinen yhteistyö niin yritysten, koulutuksen, tutkimuksen, kehittämisen kuin innovaatiotoiminnan suhteen on tärkeää globaalissa nykymaailmassa. Lapin maaseudun tulee kansainvälistyä rohkeasti kaikilla näillä sektoreilla, sillä kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan kehittää myös Lapin

maaseutua paremmaksi paikaksi asua ja elää. Kansainvälisyys on läpileikkaava, kantava teema kaikissa Lapin maaseutuohjelman tavoitteissa ja toimenpiteissä.

Tavoite: *Lapin maaseutu panostaa kansainvälisyyteen*

Lapin maaseutuohjelman tavoitteena on saada myös lappilainen maaseutu mukaan kansainvälistymisen aaltoon. Kansainvälisyyttä on toki harjoitettu Lapissa jo pitkään niin kolmen eri rajanaapurin kuin muidenkin maiden kanssa, mutta jatkossa esimerkiksi osaamista kansainvälisten rahoitusten hakemiseen ja koulutuslaitosten kansainvälistymiseen tarvitaan entistä enemmän. Lappi-sopimus on määritellyt, että Lappi on arktinen, kansainvälinen menestyjä, ja tätä tavoittelee myös Lapin maaseutuohjelma.

Toimenpide: *Yritykset kansainvälistyvät yhdessä*

Lapin yritysten markkina-alue voi olla koko maailma. Yrityksiä tulee kannustaa esimerkeillä ja tilastofaktoilla vientimarkkinoille, erityisesti sellaisille alueille, joilla on tutkitusti kysyntää lappilaisille luksustuotteille. Vientiä voidaan testata myös Lapissa olevien lukuisten kansainvälisten matkailijoiden avulla. Tavoitteena on saada yhä useampi yritys tekemään kansainvälistä kauppaa.

Vientimarkkinoille pääsy vaatii usein yritysten kehittämistä. Yrityksiä tulee aktivoida hakemaan kansainvälistä hankerahoitusta joko yksin tai yhdessä muiden yritysten kanssa. Tärkeää on myös parantaa yritysten markkinointi- ja myyntiosaamista, jotka ovat avainasemassa uusien markkina-alueiden valloittamisessa.

Tavoitteena on, että Lappi on aidosti kansainvälinen maakunta, jossa opiskelee ja tekee töitä myös muualta maailmasta Lappiin muuttaneita ihmisiä. Maahanmuuttajien kotoutukseen panostaminen auttaa paitsi maahanmuuttajien integroitumista osaksi lappilaista kulttuuria myös paikallista elinkeinoelämää.

Toimenpide: *Kohti kansainvälistymistä*

Lapin eri asteen koulutuslaitoksia tulee aktivoida **kohti kansainvälistymistä**. Opiskelijoille tulee tarjota jo hyvissä ajoin mahdollisuuksia kansainvälistyä esimerkiksi vaihto-opiskelun kautta. Toisaalta myös koulutuslaitosten kansainvälistä yhteistyötä tulee aktivoida, esimerkiksi lisäämällä mahdollisuuksia koulutusvientiin. Suomalaiset koulut voivat viedä koulutusmalleja vaikkapa Kiinaan ja tuoda sieltä takaisin oppeja Suomeen.

Pääsy käsiksi erilaisiin kansainvälisiin rahoituksiin on tärkeää niin yrityksille kuin erilaisille kehittäjäorganisaatioille sekä koulutus- ja tutkimuslaitoksille. Eri organisaatioissa voidaan kouluttaa asiantuntijoita laatimaan kansainvälisiä rahoitushakemuksia tai toisaalta voidaan innostaa organisaatioita työllistämään osaajia, jotka vastaavat hakemusten laadinnasta.

Tärkeässä roolissa tulevaisuuden kansainvälisissä rahoitushauissa on kuuluminen moderniin eurooppalaiseen klusterimalliin tai jollekin EU:n temaattisista alustoista: suurin osa EU-rahoituksesta tullaan jakamaan tulevaisuudessa näillä perusteilla. Tästä syystä onkin erittäin tärkeää luoda verkostoja ja muita yhteyksiä EU:n suuntaan ja olla näkyvillä erilaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa esimerkiksi EU:n pääkaupungissa Brysselissä. Näkyvyyden myötä lappilainen aluekehitystyö sekä

yrittäjyys saavat tunnettuutta ja helpommin uusia hankekumppaneita eri puolilta Eurooppaa. Avainasemassa verkostojen luomisessa ja näkyvyyden saavuttamisessa ovat kansainvälisille kentillä jo aiemmin toimineet lappilaiset organisaatiot.

Rajan yli tapahtuvaa yhteistyötä niin yritystoiminnassa, kehittämisessä kuin työvoiman liikkuvuudessa halutaan edelleen kehittää. Tärkeää on pyrkiä oppimaan toinen toisiltaan. Naapurimaat voivat yhteistyössä jakaa omia hyviä käytänteitä ja hakeutua yhteistyöhön esimerkiksi erilaisten yhteisten projektien kautta.

3.10. Kulttuuria ja rohkeita kokeiluja

Lappi on sekoitus vahvoja paikalliskulttuureja ja uutta luovaa ajattelua. Monimuotoisen ja rikkaan kulttuuriperinnön vaaliminen sekä alueiden erityispiirteiden esille tuominen on tärkeää, jotta jokainen voi olla reilusti ylpeä lappilaisuudestaan. Rohkean kehittämissilmäpiirin luominen ja kokeiluihin kannustaminen edistävät uudenlaisten ratkaisujen syntymistä ja tukevat Lapin kehittymistä kansallisesti sekä kansainvälisesti tunnetuksi kokeilukulttuurin edelläkävijäksi.

Tavoite: *Maaseudun ja Lapin arvostuksen nostaminen*

Lapin maaseudulla on asukkaille, matkailijoille ja yrittäjille tarjolla monenlaisia mahdollisuuksia, joita esille tuomalla voidaan vahvistaa myönteistä Lappi-kuvaa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Lapissa on luovaa ja rohkeaa ajattelua, joka yhdessä *tehemä pois* -asenteen kanssa on omiaan luomaan kuvaa Lapista innovatiivisena ja arvostettuna arktisena alueena.

Toimenpide: *Maaseudun veto- ja pitovoiman vahvistaminen*

Maaseudun veto- ja pitovoiman vahvistaminen edellyttää paitsi työpaikkoja ja toimivia palveluja myös yhteisöllisyyttä, osaamista sekä uskoa tulevaisuuteen. Vastakkainasettelusta kaupunkien ja maaseudun välillä tulee luopua, sillä kaupungit ovat vahvoja silloin, kun maaseutukin voi hyvin. Asennemuutos keskittämispoliitikasta maaseutupoliitikkaan vahvistaa erilaisten alueiden arvostusta.

Lappilaisen, paikallisuudesta ammentavan asenteen vahvistaminen sekä paikallisidentiteettien vaaliminen on tärkeää Lapin ainutlaatuisuuden säilymisen näkökulmasta. Yhteisten arvojen tunnistaminen, näkyväksi tekeminen ja niihin sitoutuminen vahvistavat lappilaisten yhteishenkeä. Panostaminen hyvinvoiviin kyliin ja naapurustoihin tukee kollektiivisen itsetunnon vahvistumista, kylien elinvoimaisuutta ja Lapin vetovoimaa.

Vahva lähitalous luo alueelle elinvoimaa. Lähitaloutta vahvistetaan käyttämällä alueella tuotettuja tuotteita ja palveluja. Paikallisten raaka-aineiden ja jalosteiden käytön tuleekin olla mahdollisimman vaivatonta niin julkiselle kuin yksityisellekin sektorille. Julkiselle sektorille sekä kuluttajille tulee jakaa tietoa paikallisten tuotteiden ja palveluiden hankinnan vaikutuksista aluetalouteen sekä alueen kestävyteen.

Ympäristöhoitotoimenpiteisiin ja monimuotoisen ympäristön arvon korostamiseen tulee panostaa sekä suosia mahdollisimman pienen hiilijalanjäljen elinkeinoja. Ympäristöasioissa tarvitaan myös asennekasvatusta niin nuorille kuin varttuneemmallekin väestölle. Lisäksi eri alojen toimijoiden sitoutuminen ympäristötavoitteisiin on lähtökohta myös lähitaloutta kehitettäessä.

Toimenpide: Kokeilukulttuuri tuottaa innovatiivisia vaihtoehtoja

Lapissa tarvitaan uudenlaisia, kekseliäitä palvelujen tuottamisen ja työn tekemisen tapoja. Innovatiiviseen kehittämiseen panostamisen on oltava pitkäjänteistä ja tehokasta. Eri alojen toimijoita tulee kannustaa käyttämään teknologiaa ennakkoluulottomasti uudenlaisten tuotteiden ja palvelujen kehittämiseksi. Eri sektoreiden yhteisiä kokeiluja ja pilottihankkeita tukemalla vahvistetaan alueella toimivien tahojen yhteistyötä.

Lapin maaseudulla on potentiaalia nousta edelläkävijäksi kokeilukulttuurissa. Kokeilukulttuuria voidaan vahvistaa käytännön toimenpitein, kuten tukemalla älykkäiden kylien syntymistä Lapin maaseudulle sekä perustamalla esimerkiksi monialainen, eri alojen asiantuntijaa törmäyttävä innovaatiolaboratorio Lappiin. Tärkeää on lisätä ymmärrystä siitä, että kokeilukulttuuri sallii myös epäonnistumiset.

Toimenpide: Paikallisen kulttuurin vaaliminen ja tukeminen

Lapissa on vahvoja alkuperäisiä paikalliskulttuureja, joiden säilyttäminen on tärkeää. Kotiseutuja voi tehdä tunnetuksi lisäämällä koulutusta kulttuurihistoriasta, -perinnöstä ja -tavoista. Luontolähtöisten ja kulttuuriin liittyvien tilaisuuksien ja kerhojen järjestäminen lapsille edistää kulttuuriperinnön siirtymistä uusille sukupolville. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista tulee huolehtia, ja alueiden kulttuuriperintöä tulee tuotteistaa kestävästi. Kulttuurityön riittävä julkinen resurssointi on edellytys kulttuurien säilymiselle.

Saamelaiskulttuurin säilyminen on tärkeää koko Lapin kannalta. Perinteiset saamelaiselinkeinot ovat merkittäviä koko Lapin ruokaturvallisuuden kannalta, ja lisäksi ne osaltaan ylläpitävät Lapin vetovoimaa. Saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuva matkailu on toteutettava ekologisesti, sosiaalisesti sekä kulttuurisesti kestävästi. Saamelaismatkailun tulee ensisijaisesti tukea saamelaiskulttuurin säilymistä elinvoimaisena tuleville sukupolville.

3.11. Toimiva infra takaa saavutettavuuden

Tavoite: *Lapin maaseudulle monipuolinen ja kattava infra*

Infrastruktuurin eli infran ylläpitäminen ja parantaminen ovat tärkeitä toimia, jotta Lapin maaseudulla voidaan asua ja elää myös tulevaisuudessa. Tässä käsitellään lähinnä teknistä infraa kuten liikenneverkkoa, vesialueita sekä erityisesti pitkien yhteyksien harvaan asutulle maakunnalle tärkeää tietoliikenneverkkoa.

Toimenpide: Infran ylläpitäminen ja rakentaminen

Lapin maaseudulla jo olemassa olevaa infrastruktuuria tulee ylläpitää, mutta myös uutta täytyy rakentaa, jotta alue saa lisää elinvoimaa. Teiden turvallisuus on erityisen tärkeää pitkien välimatkojen takia, joita tuhannet lappilaiset päivittäin ylittävät matkalla kouluun, töihin, ystäviensä luo tai harrastuksiin. Niin valtateiden kuin matalamman kuntoluokituksen teidenkin kuntoa tulee ylläpitää talvisin tehokkaalla aurauksella ja kesäisin riittäväillä korjaus- ja ylläpitotoimenpiteillä. Tiestöä kunnostettaessa on otettava huomioon myös raskaan rekkaliikenteen vaatimukset tieverkolle. Lisäksi yksityistiet muodostavat tärkeän liikenneverkon metsätaloudelle, joka on yksi Lapin pääelinkeinoista. Yksityistieverkoston ylläpidon tarve korostuu, jos Lappiin suunnitellut biotalouden suurinvestoinnit toteutuvat.

Meri-Lapin alueella merialueinfran ylläpitäminen ja parantaminen ovat tärkeitä teemoja, sillä seutukunta elää vahvasti merestä. Meri-Lapin alueen satamien kunnossapito on ensisijaisen tärkeää, sillä Kemi-Tornio-alue tuottaa noin 8 % koko Suomen viennin arvosta. Lisäksi Perämeren rannikon lähi-saaret tulisi saada paremmin hyötykäyttöön esimerkiksi matkailussa ja vapaa-ajan virkistystoiminnassa, mutta tämä edellyttää saarten infraan panostamista. Saariin pääsy on tärkeää turvata kaikkina vuodenaikoina.

Infraa tulee ylläpitää ja tarvittaessa rakentaa lisää myös Lappiin suuntautuvan raideliikenteen sekä maakunnassa olevien lentoasemien osalta. Infraa ylläpidettäessä ja rakennettaessa voidaan hyödyntää kiertotalouden periaatteiden mukaan muiden toimijoiden kuten teollisuuden sivuvirtoja. Kiertotalouden tulisikin olla läpileikkaava toimi infraan ylläpitoa ja rakentamista mietittäessä.

Toimenpide: Valokuitu jokaiseen Lapin kylään

Lapin maaseutuohjelman tahtotila on saada jokaiseen Lapin kylään valokuituyhteys. Valokuituyhteys mahdollistaa myös laaja-alaisen yrittäjyyden harjoittamisen Lapin maaseudulla, sillä nykypäivänä mikään yritys ei voi toimia tehokkaasti ilman toimivia ja nopeita tietoliikenneyhteyksiä. Valokuituyhteys tarjoaa kaikille lappilaisille mahdollisuuden elää maaseudulla, jossa monet palvelut ovat saatavilla verkossa.

Toimenpide: Saavutettavuus ja liikkuminen Lapissa

Lapin maaseudun elinehto on liikkumisen mahdollistaminen sekä maaseudulla että maaseudulta pois. Sisäistä liikkuvuutta voidaan parantaa muun muassa kehittämällä erilaisia kimpakyytipalveluita ja kutsuliikennettä sekä tukemalla julkista liikennettä harvaanasutulla maaseudulla. Sisäisen liikkuvuuden haasteeseen vastaavat erilaiset älyliikenteen ratkaisut, jotka tulevat yleistymään digitalisaation edetessä. Lapissa on myös suunniteltu älykkäitä logistisia järjestelmiä eri tuotteille.

Lapin saavutettavuudesta lentoteitse tulee pitää huolta esimerkiksi ylläpitämällä ja parantamalla lentokenttäinfraa. Toisaalta Lappiin matkustetaan enenevässä määrin junalla. Myös raideverkkoa tulee Lapissa ylläpitää, jotta se ei pääse rapistumaan ja jotta junaliikenteen Lappiin on mahdollista kasvaa tulevaisuudessa. Raideverkkoa voidaan myös uudistaa siten, että ne mahdollistavat tulevaisuudessa luotijunaliikenteen pääkaupunkiseudun ja Rovaniemen välillä.

Monipuolisen liikkumisen mahdollistaminen Lapissa auttaa myös peruselinkeinojen, kuten maa- ja metsätalouden, toimintaa maaseudulla. Ilman toimivia tie- ja raideliikenneyhteyksiä Lapissa valmistetut raaka-aineet ja jalosteet eivät pääse liikkumaan eteenpäin Suomen ja maailman markkinoille.

4. Saamelaiskäräjien nostot saamelaisten kotiseutualueelta

Perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaaminen saamelaisten kotiseutualueella

Saamelainen kulttuuri pitää vakiintuneen käytännön mukaan sisällään saamelaisten perinteiset elinkeinot, joita ovat poronhoito, kalastus, metsästys, keräily, saamelainen käsityö sekä näiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot. Saamelaisten perinteiset elinkeinot tulee nähdä ennen kaikkea kulttuurisina elinkeinoina, joiden harjoittamisen kautta elinkeinon ja luontoon liittyvää saamen kielen termistöä, saamelaista kulttuuria ja perinteistä tietoa siirretään sukupolvelta toiselle. Perinteiset saamelaiselinkeinot kuvastavat luonnon ja kulttuurin välistä suhdetta sekä saamelaista elämäntapaa ja pitävät yllä saamelaisten hyvinvointia sekä yhteisöllisyyttä. Saamelaiskulttuuri on perinteisesti kiinteässä yhteydessä asuinalueen maahan ja luonnonvaroihin ja perustuu siten puhtaana ja elinvoimaisen luonnon sekä vesistöjen kestäväan käyttöön.

Saamelaisten kotiseutualueella harjoitettava poronhoito tulee nähdä saamelaisena poronhoitona, joka perustuu porojen paimennukseen ja jonka avulla saamen kieltä, saamelaiskulttuuria ja perinteistä tietoa siirretään seuraaville sukupolville. Kulttuurisen merkityksen lisäksi saamelaisella poronhoidolla on huomattava merkitys myös saamelaisten kotiseutualueen aluetaloudessa sekä vetovoi-matekijänä. Paimennukseen perustuva poronhoito edellyttää elinvoimaisia, riittäviä ja yhtenäisiä laidunalueita sekä laidunrauhaa.

Saamelainen kalastusperinne ja sen säilyminen edellyttävät puhtaita vesiä ja elinvoimaisia kalakantoja. Jokaisella kalastusta harjoittavalla saamelaissuvulla on perinteiset kalapaikkansa. Kalojen pyyntiin liittyy vahvasti saamelainen arvomaailma sekä kalakantojen kestävä käyttö. Kalastusperinteessä on tärkeä yhteisöllinen ulottuvuutensa sekä oma saamenkielinen terminologiansa.

Niin ikään metsästys, keräily ja duodji perustuvat siihen, että alueen luontoympäristö on elinvoimainen ja elinkeinojen harjoittamiselle on tilaa. Pyynti eli metsästys on ollut pitkään saamelaisille toimeentulon lähde. Nykyisin saamelaiset metsästävät erityisesti hirviä sekä maa- ja vesilintuja. Saamelaisen pyyntikulttuurissa riekkoja pyydetään ansoilla. Keräily kuuluu edelleen tärkeänä osana saamelaisten ravinnon ja raaka-aineiden hankintaan. Esimerkiksi marjoja voidaan kerätä myös myyntiin. Saamelaisilla on omat, perinteiset sukujen käytössä olevat keräilyalueensa, joista kerätään muun muassa marjoja ja kenkäheiniä. Saamelainen käsityö, duodji, on osa saamelaisten luonnon ja kulttuurin välistä suhdetta ja saamelaista elämäntapaa. Käsityöperinne on vuorovaikutusta luonnon kanssa sekä materiaalin hankinnassa että käsitöiden koristeluissa. Käsityö on väline, jolla opetetaan kulttuuria, sen arvoja, filosofiaa ja ajattelumaailmaa. Käsityötaito siirtyy sukupolvelta toiselle sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tärkeä osa käsityötaitoa on saamenkielinen käsityöterminologia. Käsityö on nykyisin sekä tarveaineiden ja vaatteiden valmistusta että taidekäsityötä.

Luontoon perustuvien perinteisten saamelaiselinkeinojen suurimpia uhkia ovat saamelaisten kotiseutualueella jatkuvasti lisääntyvä kilpaileva maankäyttö sekä ilmastonmuutos. Saamelaiselinkeinojen kanssa kilpailevia maankäyttömuotoja ovat muun muassa metsätalous, kullanhuuhtonta sekä infrastruktuurin rakentaminen. Erityisesti saamelainen poronhoito edellyttää laajoja ja yhtenäisiä laidunalueita, ja kilpaileva maankäyttö pirstoo alueita jatkuvasti. Muun muassa tästä syystä Saamelaiskäräjät ei voi yhtyä Lapin maaseutuohjelman kirjauksiin, joissa todetaan, että Lapin metsien hakuu-mahdollisuudet tulee hyödyntää tehokkaasti, raideliikenteeseen tulee panostaa ja että kaivosteollisuus voi tuoda hyötyjä alueelle. Myöskään yksityistieverkoston kehittäminen saamelaisten kotiseutualueella ei ole saamelaisten näkökulmasta tarpeellista.

Perinteisten saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytysten, ja sitä kautta koko saamelaiskulttuurin, turvaaminen lainsäädännössä, hallinnon eri vaiheissa ja resursoinnissa on saamelaiskulttuurin, saamen kielen ja saamelaisten perinteisen tiedon säilymisen edellytys. Saamelaisten alkuperäiskansaseema ja siihen kuuluvat oikeudet tulee ottaa huomioon saamelaisten kotiseutualueen maan- ja vedenkäyttöä koskevassa päätöksenteossa.

Saamelaismatkailu saamelaiskulttuurin elinvoimaisena säilymisen tukena

Saamelaismatkailu ymmärretään matkailuna, jossa saamelaiskulttuurin voimavaroja hyödyntäen tuotetaan matkailupalveluja ja tarjotaan niitä liiketoiminnallisin perustein. Saamelaismatkailu voi olla saamelaisuuteen perustuvaa matkailua, jossa saamelaisyhteisön sisältä tulevat toimivat matkailuelinkeinon harjoittajina. Toisaalta kyseessä voi olla saamelaisuutta hyväksikäyttävästä matkailusta, jossa saamelaisyhteisön ulkopuolelta tulevat matkailuelinkeinon harjoittajat ja muut matkailutoimijat hyödyntävät ja hyväksikäyttävät saamelaiskulttuuriin liittyviä ja/tai siihen viittaavia elementtejä matkailupalveluissa ilman varsinaista yhteyttä saamelaisyhteisöön. Saamelaismatkailun tulee ensisijaisesti tukea saamelaiskulttuurin säilymistä elinvoimaisena tuleville sukupolville. Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden sekä matkailutuotteen aitouden takaamiseksi tulee saamelaismatkailupalvelujen olla saamelaisuuteen perustuvaa matkailua eli pohjautua oikeaan tietoon ja aitouteen.

Saamelaisiin ja saamelaiskulttuuriin liittyvät matkailutoiminnot ja palvelut tulee hankkia asiantuntevilta sekä vastuullisesti ja eettisesti kestävästi toimivilta saamelaistahoilta. Saamelaismatkailun kulmakivenä tulee olla se, että saamelaiskulttuurin tuotteistaminen ja esittäminen perustuu vahvaan yhteyteen sitä asianomaista saamelaisyhteisöä sekä niitä saamelaissukuja ja siidoja kohtaan, joiden kulttuuria ja perinteisesti asuttamia alueita matkailutuotteessa käytetään tai esitetään. Saamelaisilla ja saamelaiskulttuurilla tulee olla stereotypioista vapaa, aktiivinen sekä oman arvomaailmansa mukainen rooli matkailussa.

5. Ohjelman toteutus ja seuranta

Lapissa kehittämishankkeet sovitetaan yhteen työryhmissä. Lapin maakunnan yhteistyöryhmä on toimielin, joka on perustettu rakennerahasto-ohjelmien maakunnassa tapahtuvaa toimeenpanoa ja alueen kehittämiseen vaikuttavien toimenpiteiden yhteensovittamista varten. Viranomaisista koostuva yhteistyöryhmän sihteeristö yhteensovittaa hankkeet päällekkäisyyksien välttämiseksi. Ryhmien tarkoitus on myös seurata säännöllisesti ohjelman toteutumista.

Maaseutuohjelman toteuttamista seurataan vuosittain ohjelman seurantatapaamisissa. Seurattavat tiedot on kuvattu liitteessä 6. Lapin ELY-keskus kutsuu koolle ohjelman seurantaryhmän vuosittaisiin tapaamisiin, jotka järjestetään maaliskuussa. Lapin maaseutuohjelman seurantatapaamisissa voidaan sopia esimerkiksi maakunnallisista teemahauista indikaattoritietojen pohjalta.

Lapin maaseutuohjelman toteutumista seurataan osana maakunnallisen Lappi-sopimuksen seuranta. Seuranta tapahtuu kahden vuoden välein toimeenpanosuunnitelmatyön yhteydessä. Maaseutuohjelma on myös osa Lapin ennakoitotoimintaa ja sen kehittämistä.

Lapin maaseutuohjelmaa toteutetaan ensisijaisesti Euroopan Unionin maaseuturahasto- ja rakennerahastovaroin. Tavoitteena on ohjelmakauden aikana saada Lappiin hankerahoitusta myös suoraan Euroopan komission eri rahoituskanavista. Alle on kuvattu lyhyesti eri rahastojen ominaispiirteitä.

Lapin maaseutuohjelman indikaattoritiedot sekä lähtökohdat indikaattoreiden seurantaan:

Lapin maaseutuohjelman toteuttamista seurataan seuraavilla indikaattoreilla:

- Lapin väestömäärä, 178 522 (2018, Tilastokeskus)
- Lappiin syntyneiden lasten määrä
- Yritysten kansainvälistymisaste ja kasvuaste
- Maaseutualueella olevat oppilaspaikat (toinen aste & korkeakoulut)
- Lapin kuntien energiatehokkuussopimus määrä 3 kpl
- Energiaomavaraisten kylien/asumiskeskusten määrä 0 kpl
- Tuulivoiman, vesivoiman, biokaasun, bioenergian käyttö Lapissa
- Maaseudulla sijaitsevien työpaikkojen määrä (kpl)
- Maaseudulla sijaitsevien yritysten toimipaikkojen määrä (kpl)
- Investoinnit uusiutuvaan energiaan ohjelmakauden aikana 0 (€)
- Sukupolvenvaihdosten määrä maa- ja porotaloudessa ohjelmakauden aikana (kpl)

- Lähiruoan osuus julkisessa ruokailussa (%)
- Elintarvikeyritysten määrä (kpl)

Näitä tietoja koskevia tilastoja seuraamalla voidaan saada selville, kuinka vaikuttavia toimenpiteitä Lapin maaseudulla on toteutettu erilaisin tukirahoin. Indikaattoritiedot, löydät myös liitteestä 6.

Lapin maaseutuohjelman rahoituslähteet:

Euroopan maaseuturahasto

Maaseudun kehittämistä rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta (maaseuturahasto). Ohjelmakaudelle 2021–2027 laaditaan koko Suomeen yhteinen CAP27-suunnitelma, joka linjaa maaseudun kehittämistä maaseuturahastovaroin. Rahoitettavien toimenpiteiden hyöty kohdentuu viljelijöille, maaseudun yrityksille ja maaseudun asukkaille sekä koko ympäristölle. Rahoitusta myönnetään sekä kehittämishankkeille että yrityksille.

Kehittämishankkeet voivat kohdistua maaseudun asukkaiden tai maaseutuyrittäjien koulutukseen, tiedottamiseen, tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen tai yritysten väliseen yhteistyöhön. Rahastosta voidaan tukea myös maaseudun yleishyödyllisiä investointeja ja muita maaseutuympäristön parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä sekä parantaa maaseudun palveluita. Yritystuki voi kohdentua investointeihin, niiden toteuttamisselvityksiin sekä yrityksen perustamistukeen. Rahoitusta haetaan ELY-keskuksesta sähköisen Hyrrä-tietojärjestelmän kautta.

Leader-toiminta

Leader-toiminnan perusajatuksena on valjastaa paikallisten ihmisten asiantuntemus kehittämistoimintaan. Leader-ryhmillä on kullakin paikallinen kehittämissuunnitelmansa ja käytössään oma maaseuturahaston rahoituskehys. Leader-ryhmät rahoittavat sekä kehittämishankkeita että yrityshankkeita. Lapin alueella toimii viisi toimintaryhmää: Leader Pohjoisin Lappi, Peräpohjolan Leader, Leader Tunturi-Lappi, Leader Outokaira Tuottamhan sekä Koillismaan Leader Posion alueella. Leader-ryhmät auttavat rahoituksen hakemisessa ja antavat neuvoja myös hankkeiden suunnitelmalliseen toteutukseen.

ESR, Euroopan Sosiaalirahasto

Sosiaalirahastossa uuden ohjelmakauden erityistavoitteena on ”Sosiaalisempi Eurooppa”. Toimintalinja ”Osaavan työvoiman saatavuus ja syrjäytymisen ehkäisy” voi kohdistua myös maaseutualueille. Tavoitteen mukaisesti on tärkeää turvata osaavan työvoiman saatavuus myös harvaan asutuilla alueilla sekä tukea yrittäjyyden ja itsensä työllistämisen toimenpiteitä. Sosiaalirahaston varoin voidaan tukea elinikäistä oppimista ja muun muassa digitaitoja. ESR-varoin voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä osallisuutta myös maaseutualueilla.

EAKR, Euroopan aluekehitysrahasto

Rakennerahastojen erityistavoitteen ”Älykkäämpi Eurooppa” sisällä olevat tavoitteet tutkimus- ja innovaatiovalmiuksien parantamiseksi, digitalisaation hyödyntämiseksi ja pk-yritysten kasvun ja kilpailukykyyn tukemiseksi voivat kohdistua myös maaseutualueille. Rakennerahastojen erityistavoitteen

”Vihreämpi, vähähiilinen Eurooppa” tavoitteena on edistää energiatehokkuustoimenpiteitä, uusiutuvan energian käyttöä sekä sopeutumista ilmastomuutokseen. Lisäksi tavoitteena on muun muassa edistää siirtymistä kiertotalouteen. Nämä tavoitteet ovat yhteisiä maaseuturahaston kanssa, ja niissä on mahdollisuus myös vaikuttavampiin monirahastoihin toimenpiteisiin.

EMKR, Euroopan meri- ja kalatalousrahasto

Euroopan Meri- ja kalatalousrahaston (EMKR) kautta voidaan tukea kaupallista kestävästä kalastuksesta toisen kategorian kaupallisten kalastajien keskuudessa, kestävästä kalanviljelystä sekä kalatuotteiden markkinoille saattamista ja kalanjalostusta.

Elinkeinokalatalous tapahtuu Lapissa pääosin maaseutualueilla. Rahastolla on merkitystä niin paikallisen raaka-aineen eli pyydetyin ja viljellyn kalan saannin turvaamisessa kuin jatkojalostuksessa. Alan tukien kautta voidaan edistää elinkeinokalatalouden kehittymistä Lapin maaseutualueilla. EMKR on alan kehittämisen kannalta keskeinen rahasto.

TE-palvelut

ELY-keskuksen ja TE-palveluiden yhteishankintakoulutuksella yritys tai työnantaja voi ”RekryKoulutuksen” avulla rekrytoida uusia työntekijöitä silloin, kun yrityksen tarvitsemia osaajia ei muuten ole saatavissa.

Yhteishankintakoulutuksena yritys voi ”TäsmäKoulutuksella” kouluttaa myös nykyistä henkilöstöä silloin, kun henkilöstön osaaminen ei vastaa yrityksen muuttuneita olosuhteita. Koulutus on yrityksen ja henkilöstön tarpeisiin räätälöityä ammatillista koulutusta. Yhteishankintakoulutuksessa yritys osallistuu koulutuksen rahoitukseen sekä opiskelijavalintaan. Rekry- ja TäsmäKoulutukset voidaan toteuttaa myös usean työnantajan ryhmälle.

TE-palvelut tarjoavat yrittäjyysvalmennusta yritystoimintaa suunnitteleville sekä aloittaville yrittäjille. Valmennus voidaan räätälöidä tarvittaessa myös kohdennettuna eri ryhmille, kuten luonnontuotealan yrittäjyydestä kiinnostuneille.

6. Lapin maaseudulla toteutettavat muut maakunnalliset ohjelmat

Lapin maaseudulla vaikuttaa erilaisia maakunnallisia ohjelmia. Nämä ohjelmat tuovat omasta näkökulmastaan esille Lapin maaseudulla olevia kehittämistarpeita. Lisäksi toimialakohtaiset ohjelmat kuten Lapin matkailustrategia sekä Lapin alueellinen metsäohjelma syventyvät toimialojen kehittämistarpeisiin tarkemmin.

Lappi-sopimus on neljän vuoden välein uusittava maakuntaohjelma, joka ohjaa koko Lapin aluekehittämistä. Nykyinen Lappi-sopimus on voimassa vuosina 2018–2021. Se on kehittämisstrategia, joka esittää alueen toimijoiden yhdessä muodostaman kokonaiskuvan seuraavan neljän vuoden strategisesta kehittämisestä sekä rahoituksen suuntaamisesta. Lappi-sopimuksen läpileikkaavia kehittämisteemoja ovat: kansainvälisyys, kestävä kehitys ja resurssitehokkuus, vähähiilisen elämäntavan edistäminen, digitalisaatio, yhdessä tekeminen sekä yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo. Lappi sopimuksen toimeenpanosuunnitelma laaditaan vuosittain kahdeksi vuodeksi kerrallaan. (Lappi-sopimus.)

Lapin matkailustrategia tarjoaa vision ja tavoitteita matkailun kehittämiseksi Lapissa vuoteen 2030 asti matkailun osalta. Matkailustrategia on laadittu syksyn 2018 ja kevään 2019 aikana erittäin laajassa yhteistyössä matkailutoimijoiden kanssa. Näkemyksiä strategiaan ovat antaneet matkailuyrittäjät, matkailun alueorganisaatiot, kunnat, matkailun koulutus- ja tutkimuslaitokset sekä matkailun kehittämisorganisaatiot. Lapin matkailustrategia 2020–2023 pohjautuu Lappi-sopimukseen 2018–2021. Lisäksi matkailustrategian laadinnassa on huomioitu erityisesti Lapin älykkään erikoistumisen ohjelma ja matkailun elinkeinon muutokset ja kansallisen matkailun tiekartan päivitys keväällä 2019. (Lapin matkailustrategia.)

Alueelliset metsäohjelmat ovat maakunnallisen metsäsektorin kehittämissuunnitelmia ja työohjelmia. Ohjelmat on tehty yhteistyössä maakunnallisten metsäneuvostojen kanssa. Lapin maaseutuohjelman laadintahetkellä voimassa on Lapin alueellinen metsäohjelma vuosille 2016–2020. Maakunnallisten metsäohjelmien tavoitteet nousevat alueiden omista kehittämistarpeista ja kansallisen metsästrategian tavoitteista. Ohjelmissa on sovitettu yhteen taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset tavoitteet. (<https://www.metsakeskus.fi/alueelliset-metsaohjelmat>, viitattu 18.9.2019.)

7. Lähteet

Asiala Johanna & Häyrynen Tanja (2018) Lapin Arktisen biotalouden kehittämisohjelma 2018–2025.

Holopainen Päivi, Hyry Maiju, Jokikaarre Pirita, Kenttäkumpu Anne, Lintula Jenni, Nikander Mervi & Ohtonen Tuija (2017) Lappi-sopimus. Lapin maakuntaohjelma 2018–2021.

Järvenpää Juha (toim.) (2018) Poro ja poronhoito talousmetsissä. Katsaus metsätalouden ja porotalouden yhteensovittamiseen Suomessa.

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

Virkkala Seija (2015) Älykäs erikoistuminen ja alueelliset innovaatiojärjestelmät talouskasvun lähteenä. Talous ja yhteiskunta 3/2015.

Julkaisemattomat lähteet:

Lapin matkailustrategia 2020–2023.

Tilastot:

Lapin luotsi, viitattu 10.6.2019, <http://luotsi.lappi.fi/1>

Lapin luotsi, viitattu 10.6.2019, <http://luotsi.lappi.fi/1>

Lapin ELY-keskus: tilastot 2019

Luonnonvarakeskus 2019, tilastot. <https://www.luke.fi/avoin-tieto/tilastopalvelu/>

Tilastokeskus 2019, viitattu 10.6.2019, <https://www.stat.fi/til/vamuu/index.html>

Verkkolähteet:

www.paliskunnat.fi, viitattu 4.6.2019

www.ruokavirasto.fi, viitattu 4.6.2019

<https://www.proagria.fi/sisalto/luonnon-ja-maiseman-monimuotoisuus-perinnebiotoopit-1904>. Viitattu 5.6.2019.

<http://www.gcfinland.fi/>. Viitattu 10.6.2019.

<https://www.digipolis.fi/digipolis/kemi-tornion-seutukunta.html>. Viitattu 5.6.2019

<https://www.metsakeskus.fi/alueelliset-metsaohjelmat>. Viitattu 18.9.2019

<https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2019&active1=MK19>. Viitattu 3.10.2019

Liite 1. Yhteenveto prosessista ja menetelmistä

Lapin maaseutuohjelmaa laadittaessa pohdittiin, **miltä Lapin maaseudun halutaan näyttävän vuonna 2030**. Vaihtoehtoisten tulevaisuuskuvien kartoittamiseen on käytetty eri menetelmiä: kuntalaisia osallistaneet Erätauko-keskustelut, Delfoi-kyselytutkimus asiantuntijoille sekä näiden kahden menetelmän tulokset yhteen kokoava skenaariotyöpaja, jonka pohjalta luotiin Lapin maaseudulle tulevaisuuskuvat. Lapin maaseutuohjelman ennakoitint prosessi toteutettiin yhdessä Tulevaisuus Lapista - ennakointi uudessa maakunnassa -hankkeen sekä alueellisten Leader-ryhmien kanssa.

Erilaiset **globaalit megatrendit ja ilmiöt** vaikuttavat nyt ja tulevaisuudessa Lapin maaseutuun (liite 1). Ilmastonmuutos muokkaa kulutustottumuksia ja olosuhteita hiljalleen myös Lapin maaseudulla, ja erityisesti ”ilmastopakolaisuus” huolestuttaa lappilaisia. Teknologian kehityksen uskotaan muuttavan myös Lapin maaseudun arkea merkittävästi - teknologian avulla Lapissa voidaan tuottaa uudenlaisia digitaalisia palveluita ja tehdä entistä enemmän töitä etänä. Yhteisöllisyyden arvo korostuu harvaanasutussa, pitkien etäisyyksien maakunnassa, jossa on totuttu huolehtimaan toisista ihmisistä pyyteettömästi.

Erätauko-keskusteluissa (liite 2) keskusteltiin osallistujien kokemusten sekä omien ajatusten ja tunteiden kautta hyvästä elämästä Lapin maaseudulla 2030. Dialogeilla pyrittiin lisäämään järjestäjien ja osallistujien ymmärrystä asiasta, avartamaan käsitystä tulevaisuudesta sekä saamaan aikaiseksi moniäänistä keskustelua suppean asiantuntijapuheen sijaan. Erätauko-keskusteluja käytiin Lapin maaseutuohjelman valmistelussa lokakuusta 2018 lähtien viidessä eri kunnassa: Sodankylässä, Kemimaassa, Kemijärvellä, Rovaniemellä ja Inarissa. Keskusteluissa oli mukana tavallisia maaseudun asukkaita: työssäkäyviä, työttömiä, perheellisiä, perheettömiä, nuoria, eläkeläisiä, eri toimialojen ihmisiä diakonista rekkakuskiin, asukkaita eri kylistä sekä kehittäjiä, kuntatyöntekijöitä ja poliitikkoja.

Keskusteluissa nousi esille useita samoja aihealueita, mutta näkökulmat aiheisiin vaihtelivat kunnittain. Osa aiheista nousi esille vain yhdessä tai muutamassa kunnassa. Keskustelut kytkeytyivät seuraaviin megatrendeihin: ilmastonmuutokseen ja kestävyyskriisiin, teknologiseen vallankumoukseen ja digitalisaatioon sekä työn murrokseen. Megatrendeihin liittyneiden asioiden lisäksi keskeisiä keskusteluissa toistuneita aihealueita olivat nuorten tulevaisuus Lapissa, lappilainen kulttuuri ja sen säilyminen, yhteisöllisyys, luonnon ja luontokokemusten merkitys, lähiruoka ja ruoan tuotanto, matkailu sekä innovatiivisuus ja uudenlaisten ratkaisujen kehittäminen.

Delfoi-prosessissa (liite 3) tuotetaan erilaisia näkökulmia ja väitteitä, jotka tuodaan asiantuntijoiden pohdittavaksi. Delfoissa kiinnitetään huomioita asioihin, joista asiantuntijat ovat vahvasti samaa mieltä sekä asioihin, jotka jakavat vahvasti asiantuntijoiden näkemyksiä. Lapin maaseutuohjelman Delfoi-prosessissa kartoitettiin asiantuntijoiden mielestä tärkeitä Lapin maaseutuun liittyviä ilmiöitä ja trendejä. Delfoissa oli mukana 42 vastaajaa, jotka edustivat 25 eri organisaatiota. Asiantuntijoita tavoiteltiin laaja-alaisesti, ja osallistujat valittiin ilmoittautumisjärjestyksessä. Delfoi-prosessissa oli kolme kierrosta, jotka rakentuivat edellisten vastausten perusteella.

Prosessiin osallistuneita asiantuntijoita pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä mahdollisuutta ja kolme tärkeintä uhkaa Lapin maaseudun tulevaisuuden kannalta. Suosituimmat mahdollisuudet olivat puhdas luonto, digitalisaatio ja etätö. Uhkien kohdalla toistuivat työvoiman saatavuus, infran rappeutuminen, väestörakenne ja ilmastonmuutos.

Lapin maaseudun tulevaisuuskuvat (liite 4) luotiin Erätauko- ja Delfoi-menetelmien tulosten pohjalta skenaariotyöpajassa 30.11.2018. Skenaariotyöpajassa luotiin Lapin maaseudun 2030 kaksi ihannekuvaa ja kaksi uhkakuvaa. Ihannekuviissa Lappiin on tullut lisää väkeä tai vähenevän asukasmäärän kanssa tullaan toimeen, etäyhteydet toimivat, lappilaiset toimijat noudattavat kiertotalouden periaatteita sekä omavaraisuus energian ja ruoan tuotannon suhteen on lähes saavutettu. Uhkakuviissa puolestaan Lapin maaseudun infrastruktuuri jatkaa rapistumistaan, elinkeinot kuihtuvat, asukasmäärä yhä vähenee ja Lapista on tullut luonnonvarojen reservaatti, jota hyödynnetään kestävästi.

Lapin maaseutuohjelman sisältöjä liittyen erityisesti visioon, tavoitteisiin ja toimenpiteisiin kerättiin keväällä 2019 eri puolilla Lappia pidetyissä työpajoissa, jotka toteutettiin yhteistyössä Lapin Leader-ryhmien ja Lapin ELY-keskuksen kanssa. Työpajojen tulokset täydentävät skenaariotyöpajoissa luotuja ihanne- ja uhkakuvia. Lisäksi kevään työpajojen muita tuloksia, kuten osallistujien näkemyksiä visiosta, tavoitteista ja toimenpiteistä, on hyödynnetty maaseutuohjelman sisällön luomisessa.

Tulevaisuus ei kuitenkaan ole ennalta määrätty. Kaikki tekemämme valinnat vaikuttavat siihen, miltä Lapin maaseutu näyttää vuonna 2030. Erilaiset ihannekuvat on mahdollista saavuttaa ja uhkakuvat välttää erilaisilla valinnoilla.

Liite 2. Lapin maaseudun megatrendit ja keskeiset ilmiöt

Lapin maaseudun skenaarioprosessissa, ja erityisesti marraskuussa 2018 pidetyssä skenaariotyöpajassa, syntyi käsitys keskeisistä megatrendeistä ja ilmiöistä, jotka vaikuttavat nyt ja tulevaisuudessa Lapissa.

Megatrendejä ja ilmiöitä pohdittaessa on tärkeää muistaa, että yhtä tulevaisuutta ei ole olemassa. Tulevaisuus syntyy tämän päivän valinnoista. Valintoja tehdessä on hyvä ymmärtää ja tiedostaa isojen kehityskulkujen vaikutus tulevaisuuteen. Olennainen kysymys on se, mitä asioita tulee huomioida nyt, ja miten valinnoilla ja arkisella toiminnalla luodaan toivottu tulevaisuus yhdessä.

Ilmastonmuutos ja kestävyyskriisi

Ilmastonmuutos on suuri ja laajasti elämän eri osa-alueisiin vaikuttava muutostekijä. Maapallon tulevaisuus on kiinni siitä, onnistuuko kasvun turvaaminen ja edistys ilman luonnonvarojen ylikulutusta tai onko väestön hyvinvointi mahdollista turvata ilman jatkuvaa kasvua. Joka tapauksessa teknologia ja innovaatiot ovat merkittävässä roolissa kestävyyskriisin ratkaisussa. Uudet ja innovatiiviset liiketoiminta- ja ansaintamallit, kuten bio- ja kiertotalous, ovat tulevaisuudessa tärkeitä.

Ympäristö- ja luontoarvot korostuvat entisestään, mikä on nähtävissä kestävä kulutuksen suosimisena jo nyt. Ympäristöystävälliset liikkumismuodot, kasvis- ja vegaaniruokavaliot, kierrätys sekä kestävät vaatehankinnat ovat yhä useamman valinta. Arvot ja kuluttajakäyttäytyminen muuttuvat merkittävästi, ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen vuoksi lakkoilevat nuoret poikkeavat kuluttajina tämän päivän työkäisistä.

Sääntely ja sen vaikutus kustannuksiin on väistämätöntä. Globaalit ilmasto- ja ympäristösopimukset sekä kansallinen sääntely ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ovat välttämättömiä. Sääntely vaikuttaa ihmisten arkeen, ja muutokset eivät ole aina helppoja. Lentämisen hinta ja rajoitukset sekä autoilun tai laajemminkin tuotannon väestöpohjainen verotus ja hinnoittelu ovat esimerkkejä tulevaisuuden arkielämään vaikuttavista asioista. Olennaiseksi kysymykseksi nousee kansalaisten yhdenvertaisuuden turvaaminen uudessa tilanteessa.

Muuttoliikkeet ja ”ilmastopakolaisuus” ovat seurausta erilaisista ilmastonmuutokseen jäljitettävistä konflikteista. Kuivuus, tulvat ja elinkelvottomaksi muuttuneet alueet saavat ihmiset liikkeelle ja etsimään parempaa elinympäristöä. Tämä puolestaan voi aiheuttaa levottomuuksia ja turvallisuuden tunteen heikkenemistä suurten muuttoliikkeiden ja erilaisten kulttuurien yhteentörmäyksien myötä. Globaali ja kansallinen politiikka korostuvat uusien haasteiden hoitamisessa.

Muutokset viljely- ja elinolosuhteissa ovat tulevaisuutta. Kuivuus ja tulvat muuttavat alueita viljelykelvottomiksi, ja tuholaiset sekä taudit lisääntyvät. Samanaikaisesti maapallon väkiluku sekä ruoan tarve kasvavat ja katseet kääntyvät pohjoiseen. Lämpeneminen on nopeinta pohjoisessa, jossa sademäärät lisääntyvät, talvet lyhenevät ja lumipeite vähenee. Lämpötilan nousu tuo lisää tai muuttaa viljeltäviä kasveja, mutta aiheuttaa samalla myös viljelyä vaikeuttavia sään ääri-ilmiöitä, tauteja ja uusia tuholaisia.

Työn murros

Työ on suuressa murroksessa teknologisoitumisen myötä. Keskeisiä kysymyksiä tulevaisuuden kannalta ovat: *onko työtä jatkossa kaikille ja millaista työtä on?* Yksilötasolla askarruttavia kysymyksiä ovat: *osaanko minä, jaksanko minä ja pysynkö kehityksessä mukana? Riittääkö työ tulevaisuudessa toimeentuloon, ja mikä on työn merkitys jatkossa?*

Työn rakenteet muuttuvat. Työn ja ajan, työn ja paikan sekä työn ja työsuhteen riippuvuudet muuttuvat. Yrittäjyys ja yrittäjämäinen työ, keikkatyö sekä erilaiset pätkätyön muodot lisääntyvät ja joustavoittavat työelämää. Samalla ne luovat myös epävarmuutta ja vähentävät turvallisuutta. Jakamis- ja alustatalous synnyttävät paitsi uudenlaisia ansaintamahdollisuuksia myös uudenlaisia auttamisen ja yhteisöllisyyden muotoja.

Työn sisällöt ja osaaminen muuttuvat. Myös tulevaisuuden työelämässä tarvittavat taidot muuttuvat. Robotit, tekoäly ja hahmontunnistus hoitavat osan työtehtävistä, jolloin kysymykseksi nousee, millaisia taitoja ihmisten kannattaa hankkia ja vaalia. Inhimilliset taidot, kuten tunnetaidot, empatiakyky, vuorovaikutustaidot, verkostoitumiskyvyt sekä inhimillisten virheiden synnyttämä ja mahdollistama luovuus, korostuvat. Osaaminen syntyy tulevaisuudessa entistä enemmän yhdessä ja on yhteistä. Elinikäinen oppiminen on välttämätöntä.

Toimeentulo ja sen merkitykset muuttuvat. Tulevaisuudessa töitä voi olla kaikille tai entistä harvemmalle joukolle. Tämä herättää kysymyksen, miten toimeentulo voidaan turvata jokaiselle. Jos kaikki eivät tee töitä, mitä he tekevät ja mistä he saavat merkityksen elämälleen? Matkustelu, vapaaehtoisuus, sosiaaliset suhteet, tieteet ja taiteet voivat olla esimerkiksi asioita, joista haetaan sisältöä ja merkitystä elämälle. Jos töitä on entistä pienemmälle joukolle, aiheuttaako tämä eriarvoistumista ja syrjäytymistä?

Arvot ovat muutoksessa

Elämme arvojen, asenteiden, uskomusten ja odotusten muutosten aikaa. Arvoilmasto muuttuu kohtalaisen nopeasti, ja jo tänä päivänä puhutaan arvojen kriisistä. Arvojen nähdään toisaalta katoavan, ja toisaalta niitä nähdään olevan liikaa, jolloin ei enää kyetä päättämään, minkälaisia arvoja valita ohjenuoraksi elämälle. Vastatrendinä arvojen sekavuudelle on toive paluusta vanhaan, yhtenäiseen arvomaailmaan. Yksilöllisyys arvona tuntuu korostuvan koko ajan enemmän yhdenvertaisuuden tavoittelun ja solidaarisuuden kustannuksella. Arvojen osalta pohdittavaksi nousee myös suhtautuminen uusiin elämänmuotoihin ja keinotekoiseen elämään: ovatko niiden oikeudet samat kuin ihmisillä?

Yhteisöllisyys korostuu ja saa myös uusia muotoja teknologian kehittymisen myötä, tai toisaalta myös sen vastatrendinä. Uudenlaiset asumis- ja perhemuodot yleistyvät. Yhteisöllinen asuminen ja ystävien perustamat perheet ovat esimerkkejä uusista asumis- ja perhemuodoista.

Sukupuolten moninaisuus. Sukupuolten moninaisuus ei ole uusi asia, mutta sen näkyvyys on lisääntynyt, ja osittain sukupuolten moninaisuus on valtavirtaistunutkin. Ilmapiiri sukupuolten moninaisuutta kohtaan on muuttunut ja muuttumassa sallivammaksi. Toisaalta vastatrendinä on nähtävissä konservatismiin nousua.

Hyvinvoinnin ja terveyden korostuminen. Ihmisillä on teknologian kehittymisen myötä entistä paremmat mahdollisuudet oman terveytensä tarkkailuun ja kehittämiseen. Omasta terveydentilasta ollaan myös entistä kiinnostuneempia. Terveyteen liittyvä kulutus on kasvussa, ja terveystrendi on jo nyt valtava bisnes. Osallisuus ja merkityksellisyys korostuvat osana hyvinvointia, mutta toisaalta terveys- ja hyvinvointierot kasvavat.

Globaali taloudellinen ja poliittinen kehitys on epävakaa

Nationalismi haastaa globalismin, ja kansainvälistä politiikkaa leimaa arvaamattomuus. Turvattomuus lisääntyy, ja esimerkiksi Euroopan unionin yhtenäisyys on vaakalaudalla. EU:n tulevaisuudesta voidaan tunnistaa monenlaisia mahdollisia kehityskulkuja: se voi jatkaa nykyisellä linjalla, keskittyä jatkossa vain esimerkiksi sisäpolitiikkaan tai sen sisälle voi muodostua erilaisia tiettyjen jäsenmaiden yhteistyömuotoja. Yksi mahdollisuus on myös unionin hajoaminen.

Huoltosuhteen kriisi. Kestävyysskriisin myötä talouden reunaehdot tiukkenevat ja maaseutumaisten alueiden huoltosuhte tulee heikkenemään entisestään. Tämä on seurausta muun muassa työpaikkojen siirtymisestä, kaupungistumisesta, syntyvyyden laskusta, ikääntymisestä ja elinikien pidentymisestä. Toisaalta kaupungistuminen synnyttää myös vastatrendin eli tarpeen väljempään ja rauhallisempaan asuinympäristöön. Tämä voi osittain kääntää muuttoliikettä maaseudulle.

Teknologia muuttaa tapamme elää, ja sen vaikutukset näkyvät laajasti eri elämänalueilla. Radikaali teknologia, robotiikka, tekoäly, virtuaalitekniikka ja kvanttikoneet eli laaja teknologinen murros muuttaa elämää maapallolla. Ne voivat tuoda ratkaisuja ilmastonmuutokseen, etäisyyksistä johtuviin ongelmiin, terveyteen ja hyvinvointiin sekä avata uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia. Haasteita voi syntyä puolestaan turvallisuuteen ja yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja ihmisten kanssakäymiseen sekä yleensäkin ihmisyyteen liittyen. Mahdollisuudet palveluiden tarjoamiseen ovat entistä moninaisempia, mutta toisaalta uhkana on digisyrjäytyminen ja siitä johtuva eriarvoistuminen.

Hyvinvointitekniikka mahdollistaa omatoimisen mittaamisen ja jatkuvan itsestään huolen pitämisen. Itsediagnostiikka, virtuaalivastaanotot, etämittaaminen ja lääkeautomaatit yleistyvät. Tekoäly voi myös tehdä lääkärin työstä entistä tasalaatuisempaa. Geeniperimän selvittäminen mahdollistuu, ja geeniperimän hyödyntäminen auttaa sairauksien ennalta ehkäisyssä ja esimerkiksi lääkkeiden valinnassa, mutta toisaalta se voi aiheuttaa myös eettisiä ongelmia.

Energiateknologia kehittyy. Uusiutuvat energiamuodot yleistyvät, ja sähköverkko voi tulevaisuudessa jopa jäädä tarpeettomaksi. Onko tulevaisuudessa mahdollista tuottaa kaikki tarvittava energia kiinteistöissä? Energiatehokkaat akut mahdollistavat sähköisen lentoliikenteen ja sähköllä kulkevat rekat. Aurinkoenergiaa voidaan tulevaisuudessa varastoida suoraan polttonesteeksi. Lisäksi kehitteillä on muun muassa keinotekoinen lehti, joka tuottaa polttoainetta auringosta ja hiilidioksidista.

Liikkuminen ja logistiikka muuttuvat teknologian myötä. Erilaiset kyytien jakamispalvelut sekä älykkäät matkaketjut yleistyvät. Älykkäät matkaketjut yhdistävät eri liikennevälineitä optimoiden nopeuden, kustannukset ja hiilijalanjäljen. Robottiautot, älyliikenne ja dronet vapauttavat aikaa, ja uuden sukupolven biopolttoaineet valtaavat alaa. Virtuaalitekniikka ja 3D-tulostus voivat vähentää liikku- misen ja kuljetuksen tarvetta.

Ruoantuotannon uusi teknologia. Kasvava väestömäärä ja viljelykelpoisen pinta-alan väheneminen pakottavat etsimään uusia ratkaisuja esimerkiksi vertikaaliviljelystä, ruoantuotannosta soluviljelyn avulla ja geenimanipulaatiosta. Vastareaktionä tälle on lähiruoan, luomutuotannon ja aidon, perinteisesti kasvatetun ruoan arvon nousu.

Kaupankäynti muuttuu. Markkinoiden lisäksi myös ostotapahtumat siirtyvät verkkoon. Globaali kaupankäynti on mahdollista ilman, että ensin pitää vallata lähi- tai kotimarkkinat. Maksuliikenne toimii sähköisin keinoin, ja maksuvälineet voivat ulottua kryptovaluuttoihin. Tekoälystä voi olla apua tuot-

teiden valinnassa ja markkinoinnissa. Alustatalous ja jakamislustat puolestaan mahdollistavat periaatteessa jokaiselle oman osaamisensa myynnin, mutta myös näyttävät keskittävän arvon muodostusta.

Ihmisten välinen kanssakäyminen muuttuu. Teknologian kehitys mahdollistaa uudenlaiset vuorovaikutuksen muodot. Tämä näkyy yhteisöllisyydessä, jonka on teknologian kehityksen myötä pelätty heikkenevän. Toisaalta teknologian on nähty tarjoavan yhteisöllisyydelle uudenlaisia muotoja. Etätyöstä tulee entistä helpompaa ja sujuvampaa virtuaalitekniikan avulla. Virtuaalitekniikka säästää aikaa ja rahaa sekä muuttaa työn muotoja.

Liite 3. Erätauko-keskustelut - hyvä elämä Lapin maaseudulla vuonna 2030

Erätauko on tunnustettu ja tunnustettu tapa käynnistää ja käydä rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua. Lähestymistapana on dialogi, joka on rakentava ja tasavertainen tapa keskustella. Dialogissa tähdätään aiheen, toisten ihmisten tai oman itsensä parempaan ymmärtämiseen, mutta ei yksimielisyyteen tai esimerkiksi nopeisiin ratkaisuihin. Parhaimmillaan dialogissa syntyy ennalta-arvaamattomia oivalluksia ja uutta ajattelua. Erätauko-keskustelujen avulla voidaan saavuttaa syvälinen ymmärrys käsitellystä aiheesta ja eri näkökulmista aiheen sisällä. Menetelmän avulla voidaan tuoda eri lähtökohdista tulevia ihmisiä käymään tasavertaista keskustelua ja saada paikalle myös heidät, jotka herkästi jäävät keskustelujen ulkopuolelle. (Sitra)

Erätauko-keskusteluja käytiin Lapin maaseutuohjelman valmistelussa lokakuusta 2018 lähtien viidessä eri kunnassa: Sodankylässä, Keminmaassa, Kemijärvellä, Rovaniemellä ja Inarissa (Saamelaiskäräjillä). Keskusteluissa oli mukana tavallisia maaseudun asukkaita: työssäkäyviä, työttömiä, perheellisiä, perheettömiä, nuoria, eläkeläisiä, eri toimialojen ihmisiä diakonista rekkakuskiin, asukkaita eri kylistä sekä kehittäjiä, kuntatyöntekijöitä ja poliitikkoja.

Tilaisuuksissa keskusteltiin osallistujien kokemusten sekä omien ajatusten ja tunteiden kautta hyvästä elämästä Lapin maaseudulla 2030. Tulevaisuusdialogeilla pyrittiin lisäämään järjestäjien ja osallistujien ymmärrystä asiasta, avartamaan käsitystä tulevaisuudesta sekä saamaan aikaiseksi moniäänistä keskustelua suppean asiantuntijapuheen sijaan. Tilaisuudet koettiin onnistuneiksi: tuloksena oli lukuisia oivalluksia maaseudusta sekä omasta ja myös toisten ajattelusta. Keskusteluissa löydettiin heikkoja signaaleja ja ”villejä kortteja” siitä, miten asiat saattavat tulevaisuudessa kehittyä. Näiden pohjalta tunnustettiin mahdollisia kehityskulkuja, ja niiden vaikutuksia maaseudun asukkaisiin.

Keskusteluissa nousi esille useita samoja aihealueita, mutta näkökulmat aiheisiin vaihtelivat kunnittain. Osa aiheista nousi esille vain yhdessä tai muutamassa kunnassa. Keskustelut kytkeytyivät seuraaviin megatrendeihin: **ilmastonmuutokseen ja kestävyyskriisiin, teknologiseen vallankumoukseen ja digitalisaatioon** sekä **työn murrokseen**. Megatrendeihin liittyneiden asioiden lisäksi keskeisiä keskusteluissa toistuneita aihealueita olivat **nuorten tulevaisuus Lapissa, lappilainen kulttuuri ja sen säilyminen, yhteisöllisyys, luonnon ja luontokokemusten merkitys, lähiruoka ja ruoan tuotanto, matkailu** sekä **innovatiivisuus ja uudenlaisten ratkaisujen kehittäminen**.

Ilmastonmuutos oli kaikista suosituin aihekokonaisuus, ja sitä tarkasteltiin lukuisista eri näkökulmista. Ilmastonmuutos tiedostetaan Lapissa laajasti, ja sen uskotaan muuttavan arkea sekä kulutustottumuksia radikaalisti. Osallistujia mietitytti muun muassa se, ovatko ihmiset valmiita tinkimään omasta elämänlaadustaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja osataanko ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tehdä oikeita valintoja. Ilmastonmuutoksella nähtiin olevan tulevaisuudessa vaikutusta niin Lapissa asumiseen kuin Lapin matkailuun. Ilmastonmuutokseen valmistautumisen vaihtoehtoisiksi tunnustettiin sopeutuminen seurauksiin tai haittojen vastaanottaminen etujoukoissa jopa ilmastonmuutoksesta hyötyen. Myös ”ilmastopakolaisuus” ja maahanmuutto sekä keinot niihin valmistautumiseen nousivat esille keskusteluissa.

Teknologinen vallankumous ja digitalisaatio herättivät keskustelijoissa monenlaisia ajatuksia. Teknologian uskottiin muuttavan arkea tulevaisuudessa merkittävästi. Teknologian uskottiin mahdollistavan uudenlaiset palvelut ja työn tekemisen tavat. Teknologiassa nähtiin mahdollisuuksia myös ilmastonmuutoksen torjuntaan sekä ruoan älykkääseen tuotantoon ja jakeluun. Teknologiaan ja digitalisaatioon liitettiin keskeisesti osaaminen: miten esimerkiksi ikäihmiset oppivat käyttämään

uudenlaisia palveluja? Kuinka paljon oppiminen on kiinni asenteesta? Osataanko digitaalisista palveluista tehdä riittävän houkuttelevia? Teknologisen kehityksen ja digitalisaation nähtiin tuovan monenlaisia mahdollisuuksia Lapille, jossa välimatkat ovat pitkät ja uudenlaisia palveluja sekä työskentelymahdollisuuksia tarvitaan. Teknologian kehityksessä nähtiin uhkia ja mahdollisuuksia.

Työn murros nousi keskusteluissa erilaisista näkökulmista esille. Etätyön koettiin olevan Lapille todellinen mahdollisuus teknologian ja asenteiden kehittymisen myötä. Etätyön nähtiin mahdollistavan esimerkiksi nuorten perheiden jäämisen ja muuttamisen Lappiin. Toimivia tietoliikenneyhteyksiä eri puolilla Lappia pidettiin lähtökohtana etätyön tekemiselle. Esille nousi idea yhteisistä etätyökeskuksista, jotka voisivat mahdollistaa etätyöskentelevien sosiaalisen kanssakäymisen ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Työn murroksen yhteydessä keskusteltiin paljon jatkuvasti muuttuvasta osaamisesta ja erityisesti siitä, kuinka osaamista tulee jatkossa päivittää säännöllisesti. Huolta herätti koulutusjärjestelmän kyky taipua uudenlaisiin tarpeisiin.

Nuorten tulevaisuus Lapissa nousi keskusteluissa vahvasti esille. Nuorten Lapissa asumisen nähtiin edellyttävän monipuolisia koulutus- ja työmahdollisuuksia. Kiinnostavan koulutuksen puuttumisen uskottiin vaikuttavan nuorten alueelle jäämiseen. Työikäisten nuorten Lapissa asumisen nähtiin puolestaan edellyttävän mahdollisuutta tehdä alueella töitä. Nuorten ei koettu kaikilta osin ymmärtäneen teknologian kehittymisen myötä laajenevia etätyön mahdollisuuksia. Nuorten kohdalla keskusteltiin myös arvojen muutoksesta ja erityisesti omavaraisuuden ihanteen noususta. Nuoret kertoivat arvostavansa puhdasta ja rauhallista elinympäristöä ja haluavansa palata Lappiin perustamaan perheen.

Lappilaisen kulttuurin ja yhteisöllisyyden yhteydessä keskusteltiin muun muassa siitä, miten lappilainen kulttuuri ja yhteisöllisyys voivat muuttua uusien asukkaiden myötä. Pitääkö uusien asukkaiden sopeutua maaseudun kulttuuriin, ja voiko tämä ajattelumalli vaikeuttaa uusien asukkaiden saamista? Yhteisöllisyys nähtiin maaseudun valttina: naapurit tuntevat toisensa ja huolehtivat toisistaan, usein myös pyytämättä. Keskusteluissa pohdittiin paljon maaseudun merkitystä: onko maaseutu peltoa ja viljelyä vai elämäntapa, yhteys luontoon sekä elämänasenne? Saamelaiskulttuurin asema keskusteltiin erityisen paljon Inarissa. Matkailun koettiin häiritsevän paikallisten tavallista arkea ja tuovan alueelle paikalliseen kulttuuriin kuulumattomia asioita.

Luontoa ja luontokokemusten merkitystä pidettiin yhtenä keskeisimmistä syistä asua ja elää Lapissa sekä matkustaa Lappiin. Luonnon puhtaus ja rauha sekä ekologinen elämäntyyli nähtiin osaksi lappilaista kulttuuria. Paikallisen puhtaan ruoan ja paikallisuuden arvostuksen uskottiin tulevaisuudessa korostuvan. Omavaraisuutta korostavan kulttuurin arveltiin nousevan entistä tärkeämmäksi erityisesti nuorten parissa. Puhtaan **lähiruoan** arvostuksen uskottiin kasvavan tulevaisuudessa. Lappilaisessa ruoan tuotannossa tunnistettiin paljon mahdollisuuksia. Yhtenä ideana nousi esille kylien erikoistuminen eri tuotantosuuntiin.

Matkailua pidettiin Lapille tärkeänä, ja tulevaisuuden matkailulle asettamiksi haasteiksi tunnistettiin muun muassa ilmastonmuutoksen seuraukset ja paikallista kulttuuria arvostamaton matkailu. Keskusteluissa mietitytti erityisesti matkailuyritysten kyky sopeutua ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin. Ekologinen ja vihreä matkailu nähtiin tulevaisuuden kehityssuuntana. Matkailussa koettiin olevan paljon hyödyntämätöntä potentiaalia, ja esimerkiksi kohteiden ylläpidossa on joillakin alueilla isoja puutteita. Matkailu koettiin haasteeksi myös paikallisen kulttuurin säilymisen näkökulmasta. Erityisesti saamelaisalueilla huolta aiheuttivat matkailun negatiiviset vaikutukset: matkailun koettiin häiritsevän paikallista arkea, ja paikalliset kokivat, että heidän mielipiteitään ei oteta matkai-

lun kehittämisessä huomioon. Matkailun hyväksyttävyyden uskottiin saamelaisalueilla kasvavan, mikäli työllisyysvaikutuksia syntyy myös paikallisille kylille. Matkailun tulevaisuuden kehityssuunniksi tunnistettiin kestävyys ja laadukas tekeminen.

Innovatiivisuus ja uudenlaisten ratkaisujen etsiminen nousivat esille eri keskusteluissa ja eri aihealueiden yhteydessä. Lappia pidettiin uniikkina paikkana, joka voi olla monessa asiassa edelläkävijä, jos yhteistä tahtoa löytyy. Yhteistyötä, erikoistumista ja älykkäiden ratkaisujen löytämistä pidettiin alueen kehittämisen kannalta olennaisina asioina. Alueella koettiin tarvittavan uusia, hallinnonrajat ylittäviä ja totuttuja ajatusmalleja rikkovia ratkaisuja, minkä puolestaan nähtiin edellyttävän erilaisten toimijoiden vuorovaikutusta. Uusien innovatiivisten ideoiden nähtiin syntyvän erilaisten toimijoiden yhteistyössä. Keskusteluissa nousi esille monenlaisia radikaaleja ideoita ja villedä kortteja virtuaalimatkailusta älykkään teknologian kyläkauppoihin ja hologrammiopettajista ihmisdroneihin.

Liite 4. Delfoi-menetelmä ennakointiprosessin osana

Lapin maaseutuohjelman ennakointiprosessissa hyödynnettiin yhtenä menetelmänä Delfoita. Delfoi on asiantuntijamenetelmä, jota käytetään yleisesti tulevaisuudentutkimuksessa. Delfoi-prosessissa tuotetaan erilaisia näkökulmia ja väitteitä, jotka tuodaan asiantuntijoiden pohdittavaksi. Delfoi on laadullinen menetelmä, jolla pyritään ennustamaan tulevaisuuden näkymiä tai muutoksia. Menetelmä auttaa myös saamaan selkoa asioista, jotka ovat epäselviä tai arvaamattomia. Menetelmä sopiikin hyvin monimutkaisten teemojen käsittelyyn. Delfoissa kiinnitetään huomioita asioihin, joista asiantuntijat ovat vahvasti samaa mieltä sekä asioihin, jotka jakavat vahvasti asiantuntijoiden näkemyksiä.

Delfoi-prosessissa kartoitettiin asiantuntijoiden mielestä tärkeitä Lapin maaseutuun liittyviä ilmiöitä ja trendejä, jotka asetettiin myöhemmin muuttujiksi marraskuun 2018 lopussa järjestettyyn Lapin maaseutuohjelman skenaariotyöpajaan. Delfoissa oli mukana 42 panelistia, jotka edustivat 25 eri organisaatiota. Asiantuntijoita tavoiteltiin laaja-alaisesti, ja osallistujat valittiin ilmoittautumisjärjestyksessä. Delfoi-prosessissa oli kolme kierrosta, jotka rakentuivat edellisten vastausten perusteella. Ensimmäisen kierroksen kysymyksiin vastasi 40 henkilöä, ja viimeisellä kierroksella vastauksensa antoi 25 asiantuntijaa.

Delfoin tuloksia

Delfoi-prosessissa käsiteltiin erilaisia megatrendejä ja ilmiöitä, jotka liittyvät Lapin maaseudun tulevaisuuteen. Asiantuntijoiden näkemyksiä jakoivat erityisesti kaksi megatrendiä: **maailmankansalaisuus yleistyy ja luovuus synnyttää hyvinvointia**. Asiantuntijoilla oli erilaisia mielipiteitä myös seuraavista megatrendeistä: **kokeilukulttuuri voimistuu, sosiaalinen pääoma korostuu, riittävä on tarpeeksi, terveys ja hyvinvointi korostuvat, virtuaali- ja lisätty todellisuus yleistyvät sekä fiksit tavarat ja palvelut yleistyvät**.

Asiantuntijoita pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä mahdollisuutta ja kolme tärkeintä uhkaa Lapin maaseudun tulevaisuuden kannalta. Suosituimmat mahdollisuudet olivat **puhdas luonto, digitalisaatio ja etätyö**. Uhkien kohdalla toistui **työvoiman saatavuus, infran rappeutuminen, väestörakenne ja ilmastonmuutos**.

Muita esille nousseita mahdollisuuksia olivat:

- asukasmäärän kasvu (uusien asukkaiden saanti)
- koulutuksen säilyminen alueella
- biotalous
- puurakentaminen
- metsätalous
- kotimaisen ruoan arvostus
- paikallisuuden vahvistuminen
- verkkopalvelut kylien tukena.

Muita esille nousseita uhkia olivat puolestaan:

- alueiden välinen epätasa-arvo
- poliittinen keskittäminen
- elinkeinojen välinen riitely
- palvelujen puute
- hidas reagointi selkeisiin trendeihin ja tulevaisuuden teknologiseen kehitykseen
- uudistushaluttomuus

- saamelaisten aseman heikentyminen
- nälänhätä
- kestämatön luonnonvarojen käyttö
- ilmastopakolaisuus.

Yksittäisissä kommentteissa nousi esille edellä mainittujen seitsemän uhkan ja mahdollisuuden lisäksi asioita muun muassa seuraavista teemoista: **ilmastonmuutoksen vakavuus ja osittain myös sen liioitellut vaikutukset, työvoiman saatavuuden näkeminen uhkana ja mahdollisuutena, globaali yrityskeskittyminen sekä huono päätöksentekokulttuuri ja keskittäminen.**

Panelisteilta kysyttiin heidän haluaan asua ja suositella asumista Lapin maaseudulla vuonna 2030. Suurin osa vastaajista kertoi haluavansa asua Lapin maaseudulla tulevaisuudessa ja voisi suositella asumista myös muille. Myönteisinä tekijöinä pidettiin muun muassa rauhallisuutta ja puhdasta ilmaa. Ongelmina nähtiin muun muassa terveyspalvelujen ja työn puute.

Panelisteilta tiedusteltiin myös heidän näkemyksiään tulevaisuuden toimialoista. Mahdollisuuksia tunnistettiin biotaloudessa, robotiikan kehittämisessä ja etäohjauksessa, VR- ja AR-tekniikoissa, lääkinnällisten tuotteiden valmistuksessa, matkailun ohjelmalveluissa ja virtuaalisuudessa sekä vaateteollisuudessa. Metalliteollisuuden osalta nähtiin mahdollisuutena suunnittelun siirtyminen maaseudulle 3D-tulostuksen kehittymisen myötä. Lisäksi omaan hyvinvointiin sijoittamista, Green Carea, luontomatkailua sekä yleisesti luontoon liittyviä toimialoja pidettiin tulevaisuuden näkökulmasta tärkeinä.

Kaikkien kierrosten aikana panelistien keskuudessa oli jonkin verran väittämiä, joista panelistit olivat täysin samaa mieltä. Tällaisia asioita olivat:

- etäteknologia mahdollistaa entisestään paikkakuntariippumattomuutta
- digitaalisuus luo uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle
- puun materiaalikäyttö ja puurakentaminen ovat yleistyneet entisestään
- teollinen internet ei ole uhka Lapin maaseudulle
- Lapin maaseudun puhtaus on kilpailuvaltti
- Lapin luonnonmarjojen talteenotto jalostuksen käyttöön on sosiaalisesti kestävä ja hyväksyttävää
- ilmaston lämpeneminen ei ole merkittävästi vaikeuttanut luonnontuotealan kehitystä
- puun käyttöä lämmittämiseen ei ole rajoitettu
- elämysmatkailu on noussut tärkeäksi osaksi maaseudun elinkeinoa
- hiljaisuus ja rauhallisuus ovat myös tulevaisuudessa kilpailuvaltteja
- Lapin taidetyöntekijät eivät ole tulevaisuudessa järjestäytyneet yhteisen brändin alle
- verkkopalveluita osataan hyödyntää ja niiden käytön osaamien on kasvanut.

Delfoi-prosessin tuloksena luotiin kolme lauseketta, joista enemmistö asiantuntijoista oli samaa mieltä:

1. Tulevaisuuden Lapissa etäteknologia ja digitaalisuus ovat vahvoja tekijöitä, joita Lapin maaseudulla osataan hyödyntää myös teollisuudessa.
2. Tulevaisuuden Lappi on puhdas, hiljainen sekä rauhallinen asuin ympäristö.
3. Tulevaisuuden Lapissa puun materiaalikäyttö on yleistynyt, eikä sen käyttöä rajoiteta.

Panelisteilla oli mahdollisuus kommentoida myös näitä lausekkeita. Kommenteissa nousivat esille muun muassa kattavat tietoliikenneyhteydet, infra, puhtaus, hiljaisuus, rauhallisuus, ympäristöystävällisyys ja kestävyys. Keskustelua heräsi myös etäteknologian mahdollistamasta työllisyydestä ja palveluista sekä teknologiaan ja koulutukseen liittyvästä osaamisesta. Etäteknologian ja digitaalisuuden osalta muutamissa kommenteissa tuli esille teollisuuden puute Lapin maaseudulla. Puun käytön osalta oli eniten ristiriitaisia kommentteja, mutta pääosin puun materiaalikäyttöä pidettiin positiivisena ja yleistyvänä asiana.

Liite 5. Lapin maaseudun tulevaisuuskuvat

Lapin maaseudun tulevaisuuskuvat työstettiin marraskuun 2018 lopussa pidetyssä skenaariotyöpajassa. Työskentely toteutettiin kunnissa pidettyjen Erätauko-keskustelujen ja Delfoi-asiantuntijakyselyjen kautta muodostuneiden tulevaisuuskuvien pohjalta. Skenaariotyöpajassa luotiin Lapin maaseudun 2030 kaksi ihannekuvaa ja kaksi uhkakuvaa. Ihannekuvissa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta niissä painottuvat osin eri asiat. Samoin uhkakuvissa on paljon keskenään samoja asioita, mutta myös uhkakuvat eroavat toisistaan.

Lapin tulevaisuutta käsiteltiin myös keväällä 2019 eri puolilla Lappia pidetyissä työpajoissa, jotka toteutettiin yhteistyössä Leader-ryhmien ja Lapin ELY-keskuksen kanssa. Työpajojen tulokset täydentävät skenaariotyöpajoissa luotuja ihanne- ja uhkakuvia. Lisäksi kevään työpajojen muita tuloksia, kuten osallistujien näkemyksiä visiosta, tavoitteista ja toimenpiteistä, hyödynnetään maaseutuohjelman sisällön luomisessa.

Erätauko-keskusteluissa ja Delfoi-asiantuntijakyselyssä nousseita megatrendejä ja tulevaisuuskuvien taustalla olevia ilmiöitä ovat: ilmastonmuutos ja kestävyyskriisi, ”ilmastopakolaisuus”, ikääntyminen ja syntyvyyden lasku, kaupungistumiskehitys, digitalisaatio ja teknologistuminen, työn murros sekä yhteisöllisyys.

Ihannekuva 1:

Asukasluvultaan kasvava, digitalisoitunut ja rajatonta verkostoyhteistyötä tekevä Kiertotalous-Lappi

- Jokaisessa Lapin pirtissä on *nopea tietoliikenneyhteys* ja tahto käyttää sitä. Lappilaiset ovat motivoituneita oppimaan uutta. Oppiminen on paikasta riippumatonta ja elinikäistä. Osaaminen ja sen kehittäminen on tulevaisuusorientoitunutta. Toimivien tietoliikenneyhteyksien lisäksi Lapissa on myös toimiva ja kunnossa oleva liikenneverkosto, joka kattaa kaikki taajamat, asutuskeskukset ja kylät.
- Paikalliset ja alueelliset resurssit on suunnattu paikallisiin tarpeisiin asukkaiden toimeentulon, palveluiden, hyvinvoinnin ja osallisuuden turvaamiseksi *Arjen turvaa -toimintamallilla*. Asukkaista huolehtiminen on kuntien, järjestöjen ja yritysten yhteinen asia. Lappia kehitetään yhteisessä ymmärryksessä, johtavana toimintamallina niin sanottu *Lappi-demokratia*. Yhteisöllisyys ja yhteishenki ovat vahvistuneet yhteisessä kehittämistyössä.
- *Digitalisaatio* on lisännyt työmahdollisuuksia maaseudulla, ja *teknologia* on mahdollistanut eri toimialojen palvelujen monipuolistamisen. Palvelut ovat teknologian kehityksen myötä entistä paremmat, sujuvammat ja kattavammat. Virtuaalitodellisuus on tullut osaksi työelämää, ja työtä tehdään siellä, missä kulloinkin ollaan. Ihminen ja robotti toimivat samassa työyhteisössä. Työ on myös entistä enemmän yhteisöllistä. Lapissa on yhä enemmän kansainvälistä työvoimaa.
- Lapin elinkeinorakenne on monipuolinen ja monimuotoinen. Eri toimialoilla on tietä näyttäviä veturiyrityksiä, ja älykäs erikoistuminen* on vahvistanut edelleen Lapin elinkeinoja.

 *Älykäs erikoistuminen on alueellisen innovaatiopolitiikan konsepti, jonka mukaan maiden ja alueiden tulisi tunnistaa ja valita omat vahvuusalueensa, joihin tulevaisuuden panostukset ja investoinnit kohdennetaan (OECD, Smart Specialization). Älykkäässä erikoistumisessa on pyrkimyksenä uusien innovaatioiden synnyttäminen erikoistumalla ja suuntaamalla tutkimus- ja kehittämispanostuksia valituille erikoisaloille (Virkkala Seija, 2015).

Teknologisessa kehittämisessä panostetaan intensiiviseen kehitystoimintaan ja paikalliseen tuotantoteknologiaan. Lapissa suositaan kokeilukulttuuria. *Pienyrittäjyys* on merkittävää kaikilla toimialoilla.

- *Lapin asukasmäärä on kasvanut* työperäisen muuton ja etätyön lisääntymisen sekä hallitun pakolaisuuden myötä. Lappi on uniikki paikka, jonne erilaisista taustoista tulevat sekä erilaisissa elämäntilanteissa olevat ihmiset haluavat tulla ja jäädä asumaan. Lappi vetää puoleensa elämäntapamuuttajia ja esimerkiksi ”*uushipstereitä*”. Asumisessa uudenlaiset ratkaisut, kuten yhteisöasuminen, modulaariset ratkaisut ja lyhytaikainen vuokraustoiminta ovat lisänneet suosiotaan.
- Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on kehittämisen keskiössä. Lappilaiset ymmärtävät *kiertotalouden* mahdollisuudet ja vaikutukset sekä hyödyntävät niitä. Kiertotalous on osa yritysten toimintaa. Luontopohjaiset liiketoimintamallit ovat lisääntyneet, ja luonnonvarojen käyttöä on tehostettu kestävästi. *Lappi on lähes omavarainen ruoassa ja energiassa*. Hankinnoissa suositaan paikallisuutta.

Ihannekuvien osalta eniten ristiriitaisia näkemyksiä syntyi osallistujien kesken siitä, onko hyvä tietoliikenneyhteys ja halu käyttää sitä joka torpassa, taajamissa ja asutuskeskuksissa, kuten kylissä, sekä tavoitellaanko merkittävää asukasluvun kasvua vai niin sanottua vähemmän on enemmän -periaatetta.

Ihannekuva 2.

Asukasluvussa vähemmän on enemmän – jätteen, hiilineutraali ja ketterästi uudistuva Lappi.

- Jokaisessa Lapin taajamassa ja asutuskeskuksessa on saatavilla *nopea, kuitupohjainen tietoliikenneyhteys*. Lappilainen on motivoitunut oppimaan koko ajan uutta. Oppiminen on paikasta riippumatonta ja elinikäistä. Osaaminen ja sen kehittäminen on tulevaisuusorientoitunutta. Myös toimiva, kunnossa oleva liikenneverkko kattaa kaikki taajamat, asutuskeskukset ja kylät.
- Lapin *turvallisuustilanne* on säilynyt hyvänä. Lapissa on käytössä kehittynyt Arjen turvaa -malli, jossa viranomaiset, paikalliset asukkaat ja kolmas sektori toimivat saumattomassa yhteistyössä alueen hyväksi. Yhteisöllisyys ja yhteishenki ovat yhteisen kehittämistyön kautta vahvistuneet. Lappia kehitetään yhteisellä ymmärryksellä, ja johtavana toimintamallina on niin sanottu Lappi-demokratia.
- Digitaaliset mahdollisuudet ovat lisänneet maaseudun työmahdollisuuksia, ja *teknologia* on mahdollistanut eri toimialojen palvelujen monipuolistamisen. Palvelut ovat teknologian kehityksen myötä paremmat, sujuvammat ja kattavammat. Etätyö on lisääntynyt, ja Lappiin jäädään pidemmäksi aikaa etätöihin. Virtuaalitodellisuus on osa työelämää: työtä tehdään siellä, missä kulloinkin ollaan. Ihminen ja robotti sopivat Lapissa samaan työyhteisöön, ja työ on myös entistä enemmän yhteisöllistä. Lapissa on entistä enemmän kansainvälistä työvoimaa.
- Väkiluvun kehityksessä on johtavana periaatteena ”vähemmän on enemmän” -ajattelu. Lapissa tunnustetaan väestön vähenemisen trendi ja panostetaan entistä vahvemmin asukkaiden osaamisen kehittämiseen. Lappiin muutetaan lisääntyneiden etätyömahdollisuuksien ja työpaikkojen takia. Lappi on paikka, jonne halutaan tulla ja jäädä. Pakolaisuus ei ole vaikuttanut merkittävästi Lapin asukasmäärään. Asumisessa uudenlaiset ratkaisut, kuten yhteisöasuminen, modulaariset ratkaisut ja lyhytaikainen vuokraustoiminta, ovat lisänneet suosiotaan. Uudenlaiset asumisratkaisut mahdollistavat osaltaan etä- ja keikkatyön.
- Pienyrittäjyys on merkittävää kaikilla toimialoilla. Lapin elinkeinorakenne on monipuolinen ja monimuotoinen. Eri toimialoilla on tietä näyttäviä veturiyrityksiä. Älykäs erikoistuminen on

vahvistanut edelleen Lapin elinkeinoja. Kehittämisessä panostetaan intensiiviseen kehittämistoimintaan ja paikalliseen tuotantoteknologiaan. Lapissa suositaan kokeilukulttuuria ja hankinnoissa korostetaan paikallisuutta. Kehittämisessä on huomioitu uuden, ison ja yllättävän toimialan mahdollisuus.

- Matkailu on kestävä, ja matkailun liikevaihtojen kasvu on mahdollistunut nykyisillä tai jopa pienemmillä asiakasmäärillä.
- Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on kehittämisen keskiössä. Lappilaiset ymmärtävät kiertotalouden mahdollisuudet ja vaikutukset sekä hyödyntävät niitä. Kiertotalous on osa yritysten toimintaa. Luontopohjaiset liiketoimintamallit ovat lisääntyneet, ja luonnonvarojen käyttöä on tehostettu kestävästi. Lappiin on luotu kaikki edellytykset sille, että *Lapin maaseutu on jätteen, hiilineutraali ja päästötön* alkutuotanto, matkailu, muu pienyrityisyys, asuminen ja liikkuminen mukaan lukien. Lappilaisten kulutustottumukset ovat muuttuneet jätteen, hiilineutraaliin suuntaan. Lappi on lähes omavarainen muun muassa ruoassa ja energiassa.

Ihannekuvan 2. eroavaisuudet verrattuna ihannekuvaan 1. ovat: asukasmäärän kasvun on korvannut vähemmän on enemmän -periaate, joka torppaan teknologiariippumaton tietoliikenneyhteys ja tahto käyttää sitä -tavoitteen on korvannut tavoite kuitupohjaisesta tietoliikenneyhteydestä joka taa-jamaan ja asutuskeskukseen, Arjen turvaa -toimintamalli ei ole turvallisuutta määrittävä tekijä, mutta turvallisuustilanne on hyvä, Lapin maaseudulla on edellytykset olla hiilineutraali, päästötön ja jätteen sekä elinkeinorakenteessa on huomioitu uuden, yllättävän toimialan mahdollisuus.

Uhkakuva 1.

Infrastruktura rapistuu, elinkeinoiltaan ja palveluiltaan kuihtuva, etäpalveluiden, kasvavien pakolaismäärien eriarvoistunut ja kestävä Lappi.

- *Tietoliikenneverkkojen* kehitys on jatkunut markkinaehtoisesti, asukkaiden omatoimisuuden ja maaseuturahaston turvin, mikä on ollut trendi vuodesta 2018 lähtien. Markkinaehtoisesti tuotetut tietoliikenneverkot estävät niiden tasa-arvoisen saatavuuden, ja omaehtoisesti rakennettuja tietoliikenneverkkoja on vain rajallisilla alueilla. Nopea tietoliikenne ei ole kaikille oikeus. Myös *tieverkostot jatkavat rapistumistaan* ja Lapin saavutettavuus on heikko: Lappiin tulo on kallista ja vaivalloista.
- *Epävarmuus ja pelko luovat turvattomuutta ja levottomuutta*, mikä johtuu suurelta osin *ilmastopakolaisuudesta*. Muutto Lappiin on kasvanut pakolaisuuden myötä, ja muutto on hallitsematonta.
- Palvelut tuotetaan lähes kokonaan teknologian avulla etäpalveluina, mikä heikentää turvallisuuden tunnetta. Etäpalvelut yhdistettynä huonoon tietoliikenneinfraan on huolestuttava ilmiö. Väestö keskittyy kaupunkeihin, ja maaseudun asukkaat jäävät palveluiden ulkopuolelle. Hyvinvointiyhteiskunta on murentunut, ja vahvimman laki hallitsee. Yhteisöllisyys on lisääntynyt kasvukeskuksissa, kun taas luonnolliset kohtaamiset kasvokkain ovat lähes hävinneet maaseudulla.
- Turvallisuuden tunteen heikkenemiseen vaikuttavat myös *työn sirpaleisuus ja uhka palkkatöiden loppumisesta*. Samanaikaisesti työvoimavaltaisille aloille ei saada osaavaa työvoimaa. Koulutuksen eriarvoisuus on lisääntynyt: *vain vahvat selviytyvät pärjäävät koulutuksessa* ja työmarkkinoilla. Koulutusta on saatavilla vain kasvukeskuksissa.
- Matkailu ja paikallisten tuotteiden kysyntä on vähentynyt. Uusia kaivoksia ja tehtaita ei ole perustettu. *Omavaraisuuden tavoitteesta ollaan kaukana*, ja hankinnat alueen ulkopuolelta ovat lisääntyneet. *Luonnonvaroja ylikulutetaan*, eikä kiertotalouden periaatteita nähdä tärkeinä.

Uhkakuva 2.

Tieninfraaltaan rapistuva, elinkeinoiltaan kuihtuva, asukasmäärältään pienenevä, etäpalveluiden, vähäisen palkkatyön eriarvoistunut ja kestämatön Lappi.

- *Lapin liikenneverkko* on rapistunut, mutta *tietoliikenneverkko on kattava*. Palvelut tuotetaan lähes kokonaan teknologian avulla etäpalveluina, mikä heikentää turvallisuuden tunnetta. Teknologia on epävarmaa ja vaikeakäyttöistä. Uhkana on erakoitunut Lappi etäyhteyksillä.
- *Asukasmäärä on jatkanut laskuaan kasvavasta ilmastopakolaisuudesta huolimatta*. Epävarmuus ja pelko luo turvattomuutta ja levottomuutta, mikä johtuu suurelta osin ilmastopakolaisuudesta.
- Hyvinvointiyhteiskunta on murentunut ja eriarvoisuus lisääntynyt. Virtuaalisuuden myötä myös yhteisöllisyys on heikentynyt.
- Turvallisuuden tunteen heikkenemiseen vaikuttavat myös työn sirpalemaisuus ja uhka palkkatöiden loppumisesta. Samanaikaisesti työvoimavaltaisille aloille ei saada osaavaa työvoimaa. Koulutuksen saatavuus on heikentynyt ja siten koulutus on Lapissa eriarvoistunut. Koulutuksen laatu vaihtelee, ja vain vahvat pärjäävät koulutuksessa ja työmarkkinoilla.
- *Matkailu kasvaa, mutta ei ole lappilaisten hallussa*. Massamatkailu on keskittynyt kasvukeskuksiin. Paikallisten tuotteiden kysyntä on vähentynyt. Uusia kaivoksia ja tehtaita ei ole perustettu. Omavaraisuuden tavoitteesta ollaan kaukana, ja hankinnat alueen ulkopuolelta ovat lisääntyneet.
- Luonnonvaroja ylikulutetaan, ja Lapin negatiivinen väestökehitys on johtanut välinpitämättömyyteen. Kiertotalous ei ole kehittynyt toivotulla tavalla. Hiilidioksidipäästöt ovat lisääntyneet teknologian mittavan tuoton myötä. Lapista on muodostunut *luonnonvarojen reservaatti*.

Keskeiset eroavaisuudet uhkakuvassa 2. verrattuna uhakuvaan 1. ovat: heikko tie- ja liikenneverkon kehitys on korvattu liikenneverkon rapistumisella, mutta kattavalla kuidulla, Lapin saavutettavuuteen ei oteta kantaa, pakolaisuus ei lisää asukasmäärää, vaan asukasmäärä on edelleen laskussa sekä Lappi on luonnonvarojen reservaatti.

Lapin maaseutuohjelman kevään 2019 työpajat - tulevaisuus

Lapin maaseutuohjelman valmistelussa toteutettiin keväällä 2019 kymmenen työpajaa eri puolilla Lappia. Työpajat toteutettiin yhteistyössä Leader-ryhmien ja Lapin ELY-keskuksen kanssa, ja niiden tarkoituksena oli luoda maaseutuohjelmalle **visio, tavoitteet ja toimenpiteet**. Työpajoissa käsiteltiin myös Lapin maaseudun tulevaisuutta, ja työpajoissa tuli esille samoja teemoja kuin edellä käsitellyissä ihanne- ja uhkakuvissa. Työpajoissa nousi esille kuitenkin uusiakin näkökulmia, jotka on koottu täydentämään skenaariotyöskentelyssä syntyneitä ihanne- ja uhkakuvia. Työpajojen muita tuloksia, kuten osallistujien näkemyksiä visiosta, tavoitteista ja toimenpiteistä, hyödynnetään maaseutuohjelman sisällön luomisessa.

Kolme keskeistä teemaa työpajoissa Lapin maaseudun tulevaisuuden näkökulmasta olivat *asukkaat, elinvoimaisuus ja yrittäjyys*. Asukkaiden osalta korostettiin ylisukupolvista yhteyttä ja välittämistä, vanhusten hyvää hoitoa ja nuorten sekä lapsiperheiden viihtymistä alueella. Lapin haluttiin olevan miellyttävä paikka myös uusille asukkaille. Yhteisöllisyyttä, yhteishenkeä, sosiaalisuutta, viihtyvyyttä ja iloisia ihmisiä pidettiin Lapin valttikortteina. Keskusteluissa näkyi vahvasti paikallisidentiteetin säilyttämisen merkitys ja terve ylpeys Lappia kohtaan.

Elinvoimaisuuden osalta korostui yhteistyö ja luottamus maakunnan sisällä eri toimijoiden kesken. Lisäksi korostui erilaisten alueiden, kylien ja yhteisöjen elinvoimaisuuden säilyttäminen sekä koko Lapin pitäminen elinkelpoisena. Yrittämisen osalta keskusteluissa korostui kasvu yrittäjyyteen, erilaiset yritysmuodot ja -mahdollisuudet sekä pienyrittäjyyden tukeminen. Keskusteluissa pidettiin tärkeinä paikallisten, ihmisille merkitystä tuottavien elinkeinojen elinvoimaisuutta sekä yritysten toimintaedellytysten kehittämistä ja turvaamista. Porotalouden osalta korostettiin poromatkailun tukemista ja poronlihan pienjalostuksesta huolehtimista. Porotalouteen koettiin tarvittavan sukupolven vaihdoksia ja uusia tekijöitä.

Keskusteluissa nousi esille matkailun osalta digitaalisuus, kestävä kehitys, vastuullisuus ja viisas kasvu. Tärkeänä pidettiin myös ympärivuotiseen matkailuun panostamista, ja sen mahdollistamana työpaikkojen vakiinnuttamista. Luontaiselinkeinojen osalta korostettiin niiden mahdollisuuksien turvaamista ja perinteisen maatalouden säilyttämistä. Keskusteluissa pidettiin tärkeänä Lapin ainutlaatuisuuden korostamista, perinteisten arvojen vaalimista sekä alueen sisäistä yhteistyötä ja verkostoitumista.

Liite 6. Lapin maaseutuohjelman indikaattoritiedot

Lapin maaseutuohjelman toteuttamista seurataan seuraavilla indikaattoreilla:

- Lapin väestömäärä
- Lappiin syntyneiden lasten määrä
- Yritysten kansainvälistymisaste ja kasvuaste
- Maaseutualueella olevat oppilaspaikat (toinen aste & korkeakoulut)
- Lapin kuntien energiatehokkuussopimus määrä
- Energiaomavaraisten kylien/asumiskeskusten määrä
- Tuulivoiman, vesivoiman, biokaasun, bioenergian käyttö Lapissa
- Maaseudulla sijaitsevien työpaikkojen määrä (kpl)
- Maaseudulla sijaitsevien yritysten toimipaikkojen määrä (kpl)
- Investoinnit uusiutuvaan energiaan ohjelmakauden aikana (€)
- Sukupolvenvaihdosten määrä maa- ja porotaloudessa ohjelmakauden aikana (kpl)
- Lähiruoan osuus julkisessa ruokailussa (%)
- Elintarvikeyritysten määrä (kpl)

Näitä tietoja koskevia tilastoja seuraamalla voidaan saada selville, kuinka vaikuttavia toimenpiteitä Lapin maaseudulla on toteutettu erilaisin tukirahoin.

Liite 7.**PÖYTÄKIRJA**

SaKä dnro 790/D.a.5/2019

11.9.2019

Pöytäkirja saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesta neuvottelusta koskien Lapin maaseutuohjelmaa ja matkailustrategiaa**Paikka ja aika:**

3.9.2019

Saamelaiskulttuurikeskus Sajos, parlamenttisali Solju, Inari / etäyhteydet

Läsnä:

Tiina Sanila-Aikio, Saamelaiskäräjät, kokouksen puheenjohtaja Sarita Kämäräinen, Saamelaiskäräjät, pöytäkirjanpitäjä

Kirsi Suomi, Saamelaiskäräjät

Johanna Asiala, Lapin liitto, pöytäkirjanpitäjä Maiju Hyry, Lapin liitto

Kristian Sievers, Lapin liitto Satu Luiro, Lapin liitto (Skype)

Tanja Häyrynen, Lapin liitto (Skype)

1. Neuvottelun avaus, järjestäytyminen, pöytäkirjan muodosta ja tarkastamisesta sopiminen, asialistan hyväksyminen

Valittiin puheenjohtajaksi Tiina Sanila-Aikio. Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 12:05. Sovittiin, että neuvottelusta tehdään pöytäkirja. Pöytäkirjanpitäjiksi valittiin Johanna Asiala Lapin liitosta ja Sarita Kämäräinen Saamelaiskäräjiltä. Sovittiin, että pöytäkirja käytetään sähköpostitse kommenttikierroksella ja hyväksytään sen jälkeen sähköpostitse. Hyväksyttiin asialista.

2. Lapin maaseutuohjelman esittely

Tanja Häyrynen esitteli Lapin maaseutuohjelman. Todettiin, että ohjelma ohjaa julkista rahoitusta ja on sikäli tärkeä asiakirja. Todettiin, että ohjelma kattaa koko Lapin maakunnan alueen.

3. Saamelaiskäräjien huomiot Lapin maaseutuohjelmasta

Tiina Sanila-Aikio totesi, että Lapin maaseutuohjelma sisältää paljon asioita, joista Saamelaiskäräjät ei ole Lapin liiton kanssa samaa mieltä. Saamelaiskäräjät ei voi hyväksyä maaseutuohjelmaa nykyisessä muodossaan. Sarita Kämäräinen esitteli Saamelaiskäräjien näkökulmasta ohjelman sisältämät kriittiset kysymykset.

Sovittiin, että Lapin maaseutuohjelmaan valmistellaan erillinen kappale, jossa todetaan Saamelaiskäräjien näkemykset kriittisiin kysymyksiin saamelaisten kotiseutualueen osalta. Sovittiin, että pidetään yhteinen tekstin- työstämiskokous, jossa tekstiä käydään läpi Saamelaiskäräjille tärkeiltä osin. Sovittiin, että lisätään ohjelman ensimmäiseen kappaleeseen tekstiä saamelaisten kotiseutualueesta, saamelaisten määrästä ko. alueella sekä lait ja kansainväliset sopimukset, jotka turvaavat saamelaisten oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin. Sovittiin, että ohjelman saamelaisia koskevat

lauseet käydään vielä läpi ja niitä korjataan tarvittaessa. Saamelaiskäräjien osalta valmisteluun osallistuu elinkeinosihtööri Sarita Kämäräinen sekä matkailuun liittyvien asioiden osalta Kulttuurisesti vastuullinen saamelaismatkailu -hankkeen ma. suunnittelija Kirsi Suomi.

4. Lapin matkailustrategian esittely

Kristian Sievers esitteli matkailustrategian.

5. Saamelaiskäräjien huomiot Lapin matkailustrategiasta

Kirsi Suomi esitti Kulttuurisesti vastuullinen saamelaismatkailu -hankkeen teettämät kuvat eettisestä ohjeistuksesta ja toi esiin Saamelaiskäräjien näkemyksen matkailustrategian kriittisistä kysymyksistä. Sovittiin, että strategiaan kirjataan liikamatkailu ja sen aiheuttamien kipualueiden huomioiminen Lapin maakunnan alueella. Sovittiin, että strategiaan tehdään tarvittavat lisäykset ja muokkaukset saamelaisten osalta. Kirsi Suomi ja Kristian Sievers sopivat tekstin työstämisen tavasta ja aikataulusta.

6. Muut asiat

Sovittiin, että sekä Lapin maaseutuohjelman että Lapin matkailustrategian tiivistelmät käännetään pohjoissaamen kielen lisäksi myös inarinsaameksi ja koltansaameksi.

7. Neuvottelun päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14:40.

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
pöytäkirjanpitäjä

Johanna Asiala
pöytäkirjanpitäjä

Pöytäkirja on ollut sähköpostitse kommenttikierroksella osallistujilla 9.-11.9.2019 ja hyväksytty sähköpostitse 11.9.2019.